

Fragmenta in epistulam ad Romanos

Ro+m 1,1 Χριστοῦ γὰρ πάντα δοῦλα καὶ δεσπότης ἀπάντων αὐτός. διὸ πρῶτον ὀνομάσας ἑαυτὸν δοῦλον αὐτοῦ, οὕτω καὶ τοὺς λοιποὺς ἄγει εἰς τοῦτο. μόνης δὲ τῆς τοῦ υἱοῦ μέμνηται δεσπότητος, ὡς ἀγνοούμενος οὐ μὴν καὶ τῆς τοῦ πατρὸς ἦτις παρὰ πᾶσιν ὠμολόγηται. Εἰπὼν δὲ ἀφωρισμένος, ἔδειξεν ὅτι οὐ μόνον ἐκλήθη ἀλλὰ καὶ ἐξελέγη ἐκ πολλῶν ὡς χρήσιμος πρὸς τοῦ εὐαγγελίου κήρυγμα. Ro+m 1,7 Διὰ τοῦτο δὲ εἶπεν· πᾶσιν, ἐπειδὴ παρὰ Χριστῷ πάντες ἴσοι. εἶτα εἶπεν· ἀγαπητοῖς θεοῦ, κλητοῖς ἁγίοις, ἀπομερίζει τοὺς ἀπίστους. Κληθεὶς δ' ἂν χάρις ἢ τῶν ἁμαρτημάτων συγχώρησις καὶ ἡ τῆς υἰοθεσίας δωρεά, εἰρήνη δὲ ἡ τῶν ἀοράτων πολεμιῶν ἀπαλλαγὴ ὧν ἡμᾶς ἀπαλλάσσει Χριστός, καὶ τὸ μὴ στασιάζειν τὸ σῶμα πρὸς τοὺς τῆς ψυχῆς λογισμοὺς καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους εὐσεβῆς συμφωνία. Ro+m 1,8 Ἀντὶ τοῦ πρὸ παντὸς τοῦ προκειμένου λόγου τῷ θεῷ εὐχαριστῶ ὑπὲρ πάντων ὑμῶν εἴτε πενήτων εἴτε πλουσίων· τὸ γὰρ κατὰ τὴν εὐσέβειαν ἴσον τῶν πιστευόντων πανταχοῦ δείκνυσι τοῖς Ῥωμαίοις. Φαίνεται δὲ καὶ ἐν ἑτέροις τῶν ἐπιστολῶν ἀπ' εὐχαριστίας ἀρχόμενος, ἐκείνους πρὸς οὓς ποιεῖται τὸ γράμμα διδάσκων παντὸς λόγου καὶ πράγματος ἀπ' εὐχαριστίας ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ, οὐ μόνον ὑπὲρ οἰκείων ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἀλλοτρίων. ἐνταῦθα δὲ μάλιστα κυριώτατα χρήται τούτῳ τῷ προοιμίῳ· ἔδει γὰρ τὸν μετὰ τὴν Πέτρου διδασκαλίαν τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα παραδιδόναι αὐτοῖς ἐπιχειροῦντα, δεικνύουσι ὡς ἀποδέχεται τὰ πρῶτα, καὶ οὐδὲν ἐκείνοις ἐπιμεμφόμενος τὴν πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται διδασκαλίαν. ἔχει δὲ ὅμως καὶ Ῥωμαίων ἔπαινον τὸ εἰρημένον οὐ τὸν τυχόντα· καὶ αὐτοῦ γὰρ τούτου ἕνεκεν συνεχῶς ἐν 114 ταῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς τούτῳ κέχρηται τῷ προοιμίῳ, ὥστε ταῖς εὐφημίαις προθυμότερους αὐτοὺς πρὸς τὴν τῶν γραφομένων παρασκευάζειν ἀνάγνωσιν· ὅπερ καὶ ἐπὶ Ῥωμαίων εἰργάσατο, τῶν πραγμάτων αὐτῷ συνεργούντων εἰς τοῦτο. Προσεκτέον δὲ κἀνταῦθα τὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως οὐκ ἐπὶ διακονίας κέχρηται, ὡσπερ οὐ δοκεῖ τοῖς αἰρετικοῖς, ἀλλ' ἐπ' αἰτίας· οὐ γὰρ δὴ διακόνῳ τῷ Χριστῷ κεχρησθαι ὁ ἀπόστολος ἔμελλε τῆς εἰς τὸν θεὸν εὐχαριστίας, λέγει δὲ ὅτι τῷ θεῷ εὐχαριστῶ ὑπὲρ ὑμῶν, τοῦ Χριστοῦ ταύτης ἡμῖν τῆς εὐχαριστίας τὴν αἰτίαν παρασχομένου. Ro+m 1,9 Διὸ καλῶς εἶπεν τῷ πνεύματί μου, ἀντιδιαστέλλων πρὸς τὴν σωματικὴν Ἰουδαίων λατρείαν τὴν οὖσαν ἐν περιτομῇ καὶ σαββατισμῷ καὶ ταῖς τοιαύταις θυσίαις· κατὰ πάντα γὰρ οὐ πνευματικὴ οὐδ' ἀληθής. τινὲς δὲ ἀπλούστερον ἐδέξαντο τὸ ἐν τῷ πνεύματί μου ἀντὶ τοῦ τῆς διανοίας καὶ τῆς προθυμίας. Ro+m 1,10 Καλῶς τὸ εἶ πως ἤδη ποτέ, ὡς ἂν σφόδρα ποθῶν τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀφίξεως τυχεῖν καὶ οὐδὲ φέρων τοῦ παρεληλυθότος χρόνου τὴν ὑπέρθειν. Ro+m 1,11 Ἔδειξε τοίνυν διὰ τοῦ ἐπιθυμεῖν ἰδεῖν αὐτοὺς τὸ τῆς διαθέσεως γνήσιον, καὶ διὰ τοῦ ἐπέιγασθαι μεταδοῦναι, ὅτι αὐτοῖς χάρισμα θεῖον οὐκ ἴδιον ἀλλ' οὗ ἔτυχε καὶ αὐτὸς μεταδιδούς. πνευματικὰ δὲ χαρίσματά εἰσι λόγος σοφίας, λόγος γνώσεως, πίστις, χαρίσματα ἰαμάτων, ἐνεργήματα δυνάμεων· ταῦτα γὰρ βεβαιότερους ἐν τῇ πίστει καθίστησιν. Ro+m 1,13 Τέως δὲ ἐκ τῶν παρόντων ἰκανῶς καὶ τὴν ἑαυτοῦ διάθεσιν δείκνυσιν, ὅτι θελήσας ἐλθεῖν πολλάκις ἐκωλύθη· ἅμα δὲ καὶ εἰς φόβον αὐτοὺς καθίστησι, μὴ ποτε διὰ τὸ αὐτῶν ἀνάξιον ἐκωλύθη. 115 Ζητεῖται δὲ πῶς ἀνταπέδωκεν πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ πάντων ὑμῶν· οὐ γὰρ εἶπε δεύτερον δέ. ἡγοῦμαι τοίνυν ὅτι ἐνταῦθα ἡ ἀνταπόδοσις γέγονεν εἰς τὸ οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, καὶ τὰ ἐξῆς. Ro+m 1,15 Οὕτω τὸ κατ' ἐμὲ πρόθυμον. ἔδειξε τὴν αἰτίαν καὶ ὠμολόγησε λοιπὸν δι' ἣν ἔσπευδεν αὐτοὺς θεάσασθαι· φησὶ γάρ· οὕτω τὸ κατ' ἐμὲ πρόθυμον, ἀντὶ τοῦ διὰ ταῦτα καὶ τοῦτον τὸν τρόπον. Ro+m 1,18 Ἐπειδὴ τοίνυν

ἐγγὺς ἢ κόλασις ἢ κατὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀδίκων προωρισμένη, ἀναγκαῖον προσδραμεῖν τῇ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη, ἵνα ἐκφύγῃς τὰ προσδοκώμενα χαλεπά. καλῶς δὲ εἶπεν τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ ἀποκαλύπτεσθαι· ἐν γὰρ τῷ νῦν αἰῶνι καλύπτεται ἀνεξικακοῦντος θεοῦ καὶ μὴ παραχρῆμα τιμωρουμένου, ἵνα μὴ ἀποκλείσῃ τῆς μετανοίας καιρόν, ἵνα ἢ μεταγνόντες σωθῶσιν ἢ καταφρονήσαντες ἀπολογίας μὴ σχῶσι πρόφασιν. Ro+m 1,25 Ἄλλ' ὅπερ ἐλέγομεν, μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν ἐν τῷ ψεύδει, καὶ οὕτως ὁ μὲν θεὸς ἀληθινός ἐστι θεός, τὰ δὲ εἰδῶλα ψευδῶς ἐκάλεσαν θεούς. τὴν οὖν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ περιέθηκαν τοῖς εἰδώλοις. ὅρα δὲ πάλιν τὸ μετήλλαξαν σημαίνειν ὅτι κατὰ εἶδη κατήλλαξαν τὰ ἀληθῶς ἐπὶ θεοῦ λέγεσθαι καὶ νοεῖσθαι δυνάμενα περιθέντες τῷ ψεύδει τοῦτ' ἔστι τοῖς εἰδώλοις. Ro+m 1,26 Καὶ ἐνταῦθα οὖν παρέδωκεν ἀντὶ τοῦ συνεχώρησέν ἐστιν ἐφ' ἅπερ ἕκαστος ἐβούλοντο φέρεσθαι, ὡς οὐκ ἀναγκαστικὴν ἀλλ' ἐλευθέραν ποιήσας τὴν προαίρεσιν ἐφ' ἣν βούλεται ῥέπειν. ἐπεὶ οὖν, εἰ ἐκώλυσεν, οὐκ ἂν ἐγένετο, τὴν αἰτίαν δῆθεν ἐπὶ τὸν μὴ κωλύσαντα φέρειν εἴωθεν ἢ γραφῇ. ἀτιμίαν δὲ ὧδε τὴν ἀκολασίαν φησίν.

Ro+m 2,2 Κρίμα δὲ λέγει τὸ κριτήριον καὶ δικαστήριον τοῦ θεοῦ, καὶ ὡς βεβαιῶν τὴν τῶν ἀσεβῶν κατάκρισιν ἐπήγαγε τὸ κατὰ ἀλήθειάν ἐστιν 116. Ro+m 2,12 Καὶ ἵνα μὴ δόξῃ κατηγορεῖν αὐτῶν δι' ἀπέχθειαν, ἐν τῇ λέξει τὸ ἀνά πάλιν πεποίηκεν, τὴν μὲν ἀπώλειαν ἐπὶ τῶν ἀνόμως ἀμαρτανόντων θεῖς, τὸ διὰ νόμου κριθῆναι ἐπὶ τῶν ἐν νόμῳ. Ro+m 2,16 Ἡ δὲ τούτων, φησί, διάγνωσις τότε ἔσται ὅτε καὶ τῶν κατὰ νόμον βιούντων, ἐνός ὄντος τοῦ καιροῦ καθὼν τὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐξετάζει θεὸς διὰ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, ἵνα εἴπῃ· καθὼς καὶ αὐτὸ κηρύττων διατελῶ, ὅτι ἔσται κρίσεως καιρὸς, καὶ δεῖ πιστεύσαντας Χριστῷ τὴν τιμωρίαν ἐκφυγεῖν ἐκείνην. Ro+m 2,17 Οὐ κατ' ἐρώτησιν, ὡς τινες ὑπέλαβον, ἀναγνωστῆρον τὸ εἰ δὲ σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, ἀλλὰ κατ' ἀπόφασιν, ἵνα εἴπῃ· μὴ ὦν ἀληθῶς καὶ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖος, ἀλλὰ λεγόμενος μόνον καὶ ὡς σῶμα ἀλαζονεύομενος. Ro+m 2, Μόρφωσιν λέγει οὐ τὴν προτύπωσιν, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν ὡς τὸ ὅς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων. Ro+m 2,29 Τῷ πνεύματι, οὐ τῷ ἀγίῳ· οὐ γὰρ περὶ τῶν ἐν τῇ χάριτι κατορθούντων διαλέγεται, ἀλλ' ὑποτίθεται δι' ὅλου τοῦ ἔξω τὰ τοῦ νόμου ποιούντας, καὶ δείκνυσι κρείττονας τῶν ἐν τῷ νόμῳ παραβαινόντων. συνάδει δὲ ἅπαντα καταλλήλως τῷ οἰκεῖῳ σκοπῷ, πρόθεσιν ἔχων καὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου Ἑλληνας δεῖξαι παραβάτας καὶ Ἰουδαίους πρὸς τῷ φυσικῷ καὶ τοῦ θεοῦ, ἵνα διὰ πάντων στήσῃ τὸ τῆς χάριτος χρῆζειν ἅπαντας. λέγει δὲ τὸ ἐν πνεύματι ἀντὶ τοῦ τῇ προθέσει, ὡς ἐν τῇ τῶν Ἀριθμῶν βίβλῳ φησίν ὁ θεὸς ὅτι πάντες οἱ παρ' οὐκ ὄψονται τὴν γῆν, ὁ δὲ παῖς μου Χάλεβ, ὅτι ἐγενήθη πνεῦμα ἕτερον ἐν αὐτῷ καὶ ἐπηκολούθησέ μοι καὶ τὰ ἐξῆς, φανερώς πνεῦμα τὴν πρόθεσιν εἰπών, καὶ ὁ προφήτης· πνεύματι πορνείας ἐπλανήθησαν, ἵνα εἴπῃ· πρόθεσιν ἔσχον πορνικὴν 117.

Ro+m 3,9 Ἵνα εἴπῃ· ἄγε τοίνυν, μετὰ τὸν ἐκείνων ἔλεγχον τῶν ἡμετέρων τὸ μέγεθος δεῖζομεν. Ro+m 3,12 Τῇ μαρτυρίᾳ οὐχ ὡς προφητικῶς εἰρημένην ἐχρήσατο, ἀλλ' ὡς ἀρμοζούσῃ τοῖς ἀποδεδειγμένοις τῷ περιληπτικῶς περὶ ἐπταικότων λέγειν αὐτὰ τὸν Δαυίδ. ὡς περὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἄχρι τῆς δεῦρο ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς διαλέξεσι μαρτυρίαις συγκεχρήμεθα, ὡς ἂν ἀρμόζουσιν δυναμέναις ἀπὸ τῆς διανοίας τοῖς παρ' ἡμῶν λεγομένοις· ὁ γὰρ ψαλμὸς ἐκεῖνος οὐ περὶ πάντων ἀνθρώπων εἴρηται τῷ Δαυίδ. καὶ δῆλον ἐξ ὧν φησίν· οὐχὶ γινώσκονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, οἱ ἐσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου; τίνα δὲ ἔμελλεν ὀνομάζειν

οἰκεῖον θεῶ ὁ περὶ πάντων ἀνθρώπων ὡς εἰς τὸ χεῖρον ἐκκλινάντων ἀποφηνάμενος; Ro+m 3,27 Πάντως ἐρεῖτέ μοι· τίς ἐπεισελθὼν νόμος τοῦτον ἐξέβαλεν; ἐπειδὴ νόμῳ πέφυκεν ὁ κρατῶν λύεσθαι νόμος. πρὸς οὓς φησιν· οὐ νόμος ἔργων ἐπεισελθὼν τὸν πρότερον ἔλυσεν· ἀλλοῖσθα γὰρ εἶχεν ἐκεῖνος κατὰ γε τοῦτο, νόμος δὲ πίστεως ἐπεισεληλυθὼς περιττὸν εἰκότως τοῦτον ἀπέφηνε νικώσης τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου τῶν ἔργων <καύχησιν>, ἐπειδὴ ταῦτα ἡμῖν ἀπὸ τῆς θείας ὑπάρχει χάριτος, ἃ σὺν πολλῶ τῷ πόνῳ προσγίνεσθαι ἀπὸ τῶν προτέρων οὐκ ἠδυνήθη. ἔδειξε δὲ διὰ νόμου πίστεως εἰπὼν καὶ μὴ ἀπλῶς διὰ πίστεως τὸ καυχᾶσθαι πρὸς τὸν νόμον ὡς ἀλλότριον <εἶναι , εἰ καὶ> ἐπὶ τῶν οἰκείων τὴν προσηγορίαν ἀσπάζεται. Ro+m 3,28 Τὸ δὲ λογιζόμεθα οὐκ ἐπ' ἀμφιβολίας λέγει, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ λογισμῶ τῷ προσήκοντι ἠγοῦμαι τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἄνευ ἔργων νόμου πάντα ἄνθρωπον βουληθέντα μετέχειν. σημειωτέον δὲ ὡς οὐκ ἀπλῶς εἶπε χωρὶς νόμου, ὡς ἂν εἰ καὶ ἐργαζόμεθα ἀρετῆς ἐπιμελούμενοι, οὐκ ἀνάγκη νόμου τοῦτο ποιούντων, ἀλλ' ὑφ' ἑτέρου πρὸς τοῦτο ἀγομένων¹¹⁸. Ro+m 3,30 Ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων τὸ ἐκ πίστεως τέθεικεν, ὡς ἂν ἐχόντων μὲν καὶ ἑτέρας ἀφορμὰς πρὸς δικαιοσύνην, οὐ δυναμένων δὲ αὐτῆς μετέχειν πλὴν ἐκ τῆς πίστεως· ἐπὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς πίστεως, ὡς ἂν ἅπασαν τῆς δικαιοσύνης τὴν αἰτίαν ἐντεῦθεν ἐχόντων.

Ro+m 4,8 Θαυμασιώτατα δὲ τὰς μαρτυρίας συνέκρουσεν, ἐπὶ μὲν τῆς πίστεως· καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, ἐπὶ δὲ τῶν ἔργων· καὶ οὐ μὴ λογίσθηται κύριος ἀμαρτίαν. ἐκεῖ γὰρ ἤρκεσεν ἡ πίστις ὥστε λογισθῆναι αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, ἐνταῦθα δὲ τὰ ἔργα καὶ πρὸς τὸ ἐναντίον ῥέποντα οὐ λογίζεται, ὅταν ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία τῶν γεγονότων ἀνωτέρα φαίνεται. Ro+m 4,11 Εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων. κατὰ τὸ οἰκεῖον ἰδίωμα κἀνταῦθα εἶπεν ὡς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους· λέγει γὰρ τὸ ἀναγκαίως τοῖς γεγονόσιν ἐπόμενον. ἐντεῦθεν φησὶ· κοινὸς ἐστὶν ἀπάντων πατήρ, ἐπειδὴ τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα τῆς πίστεως δέξονται.

Ro+m 5,13–14 Οὐδὲ γὰρ ὁ νόμος ἐπεισελθὼν, φησὶ, τὴν ἀμαρτίαν ἔλυσεν, ἀλλ' ἄχρις ἦν τε ὁ νόμος καὶ ἐπολιτεύετο καὶ ἐκράτει παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἐλάμβανε καὶ τὰ τῆς ἀμαρτίας προσθήκην οὐδὲν πρὸς τοῦτο τῆς τοῦ νόμου θέσεως συμβαλέσθαι δυνηθείσης αὐτοῖς. καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ προκειμένου ἐπάγει· ἀμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογεῖτο μὴ ὄντος νόμου. τοσοῦτον γὰρ ἀπεῖχεν ὁ νόμος, φησὶ, τοῦ τὴν ἀμαρτίαν ἀνελεῖν, ὥστε οὐδ' ἂν γένοιτο ἀμαρτία, εἰ μὴ νόμος εἶη. νόμον δὲ νῦν καλεῖ τὴν ἦντινα δῆποτε διάκρισιν εἴτε ἀπὸ φύσεως εἴτε ἀπὸ θέσεως ἐγγινομένην· μὴ γὰρ οὔσης τῆς διακρίσεως οὐκ ἂν τις λέγοιτο ἀμαρτάνειν ἀμαρτίαν, εἰ δὲ ὁ τὸ φαινόμενον κακὸν καὶ διακεκριμένον ἀπὸ τοῦ καλοῦ μετιών. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς αὐξήσιν τοῦ ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον τέθεικεν. Ἐχόμενος δὲ τῆς οἰκειᾶς ἀκολουθίας ἐπήγαγεν· ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἀμαρτήσαντας ἐν τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος. τὸ μὲν ¹¹⁹ οὖν καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἀμαρτήσαντας ἐν τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ τοῦτο λέγει ὅτι ὁ θάνατος ἐκράτησεν ἀπάντων τῶν ὁπωσδήποτε ἡμαρτηκότων· οὐ γὰρ, ἐπειδὴ οὐκ ὅμοιον ἦν τὸ τῆς ἀμαρτίας εἶδος, τό τε τοῦ Ἀδάμ καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, θανάτου γεγόνασιν ἐκτὸς οἱ λοιποὶ, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν ἡμάρτανον ὁπωσδήποτε, τοῦ θανάτου τὴν ἀπόφασιν ἐδέξαντο πάντες· οὐ γὰρ τῆς τοιαύτης ἀμαρτίας τιμωρία ὁ θάνατος ὠρίσται ἀλλὰ πάσης ἀμαρτίας. ἔστι δὲ ἐν τῷ ^{**} πᾶν ἀπὸ τοῦ οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· λέγει γὰρ ὅτι οὐκ ἐπὶ τούτῳ μόνον καυχώμεθα, ὅτι διὰ τοῦ Χριστοῦ

κατήλλαξεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἑαυτῷ, ἀλλ' ὅτι καὶ πάντα δὴ τὰ παλαιὰ ἔλυσε κακὰ. ποῖα ταῦτα; ἡμαρτηκός γὰρ τοῦ Ἀδάμ καὶ μὴν καὶ θνητοῦ διὰ τοῦτο γεγονότος, ἢ τε ἁμαρτία πάροδον ἔλαβεν εἰς τοὺς ἐξῆς καὶ ὁ θάνατος πάντων ἐκράτει τῶν ἀνθρώπων ὡς εἰκός. πάντων γὰρ ἡμαρτηκῶν, εἰ καὶ μὴ παραπλησίαν τῷ Ἀδάμ ἁμαρτίαν ἀλλ' οὖν γε ὁπωσδήποτε, τῶν μὲν οὕτω τῶν δὲ οὕτω, ἀνάγκη καὶ τὸν θάνατον ἦν κρατεῖν ἐφ' ἀπάντων ὁμοίως. ἀλλ' οὐδὲ ὁ νόμος ἐπεισελθὼν ἀνελεῖν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐδυνήθη· τὸναντίον μὲν οὖν καὶ ἡ τοῦ ἁμαρτάνειν ἀφορμὴ ἐντεῦθεν ἡμῖν ἐπεγίγνετο τῷ μηδὲ οἶόν τε εἶναι ἀμάρτημα κρίνεσθαι νόμων ἐκτός. ὄντων δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐν τούτοις ὡς μηδεμίαν τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολῆς ὑποφαίνεσθαι ἐλπίδα, λύσιν ἀπάντων ὁ Χριστὸς εἰργάσατο τῶν κακῶν. διὸ συντόμως ἐπήγαγε τὸ ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος, ἵνα εἴπη ὅτι ἐγένετο δὲ τὰ κατὰ τὸν Ἀδάμ τύπος τῶν κατὰ Χριστόν, ἐπειδὴ ὡσπερ δι' ἐκείνου τῶν χειρόνων ἢ πάροδος ἐγένετο, οὕτω διὰ τούτου τῆς τῶν κρειττόνων ἀπολαύσεως τὴν ἀφορμὴν ἐδεξάμεθα. Ro+m 5,15 Καὶ οὐδὲ τὸ τοῦ παραπτώματος εἶδος, φησί, τοσοῦτον ὅσον τὸ τοῦ χαρίσματος· εἰ γὰρ καὶ ἡ τοῦ ἐνὸς ἁμαρτία τοῖς ἀνθρώποις τὸν θάνατον ἐπήγαγεν, ἀλλ' οὖν γε ἡ διὰ τοῦ Χριστοῦ δωρεὰ μείζων τις περὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐγένετο. τὸ γὰρ οἱ πολλοὶ ἀπέθανον ἀντὶ τοῦ πάντες λέγει· πάντες γὰρ ἀπέθανον, ὡς αὐτὸς ἀνωτέρω φησὶν· εἰς πάντας ἀνθρώπους διήλθεν ὁ θάνατος. δῆλον δὲ ὅτι τὸ καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσεν ὁμοίως ἀντὶ τοῦ εἰς πάντας λέγει· κοινὴ γὰρ καὶ ἡ τῆς ἀναστάσεως χάρις ἀπάντων ἀνισταμένων ὁμοίως. Ro+m 5,16 Μίαν ταύτην αἰτίαν λέγει τῆς διαφορᾶς· ἐκεῖ μὲν γάρ, φησὶν, εἷς ἡμαρτηκῶς καὶ κατακριθεὶς διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ἐξῆς τὴν τιμωρίαν ἐνεχθῆναι παρεσκεύασεν, πάντας κοινωνοὺς τῆς ἀποφάσεως ἐσχηκῶς τοῦ θανάτου. ἢ δέ γε χάρις οὐχ ὁμοίως· οὐ γὰρ ἀφ' ἐνὸς ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ εἰς τοὺς ἐξῆς ἐλήλυθεν, ἀλλὰ πολλῶν ὄντων τῶν ἤδη κατακεκριμένων σύντομον εἷς τε τοὺς πρότερον καὶ εἰς τοὺς ἐξῆς ἀνθρώπους τῆς δωρεᾶς ἐποίησατο τὴν ἐξάπλωσιν. ἔστιν οὖν μείζων πολλῶ· εἴπερ ἐκεῖνο μὲν ἔβλαψε τοὺς ἐξῆς, τοῦτο δὲ οὐ τοὺς ἐξῆς μόνον ὠφέλησεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς προειληφότας ἔλυσε τῶν ἐγκλημάτων. Ro+m 5,17 Ἔτι μὴν κάκεῖνο, φησὶ, πολλὴν δείκνυσι τὴν διαφορὰν, ὅτι ἐκεῖ μὲν ὁ θάνατος εἰσαχθεὶς τῇ τοῦ Ἀδάμ ἁμαρτίᾳ καὶ κρατήσας ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐδέξατο λύσιν, ἢ δέ γε τῆς δωρεᾶς ἀπόλαυσις διὰ τοῦ Χριστοῦ προσγεγονυῖα ἡμῖν, δι' ἣν καὶ τῆς ἀναστάσεως τευξόμεθα καὶ ἐν δικαιοσύνῃ διατελέσομεν ἁμαρτεῖν οὐκ ἐπιδεχόμενοι, λύσιν οὐ δέξεται· διαμενοῦμεν γὰρ τῆς μελλούσης ζωῆς διηνεκῶς ἀπολαύοντες. Ro+m 5,18–19 Ἀρκούντως ἐκ τοῖς προκειμένοις τὴν διαφορὰν δείξας τῶν πραγμάτων συλλογίζεται ἐνταῦθα τὸ πᾶν πρὸς τὸ διὰ τοῦτο ὡσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, ταῦτα ἀποδίδους καὶ λέγων ὅτι δέδεικται διὰ τούτων ἡμῖν, ὅπως τοῦ Ἀδάμ καὶ ἁμαρτήσαντος καὶ θανάτου αἰτίου γεγονότος ὁ Χριστὸς καὶ τὴν λύσιν τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῖν ἐχαρίσατο, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ θανάτου τῇ τῆς ἀναστάσεως ἐλπίδι καθ' ἣν ἔξω πάσης ἁμαρτίας πολιτευσόμεθα· τοῦτο γὰρ λέγει δικαίωσιν ζωῆς. καὶ ὡσπερ ἡ ἐκείνου, φησὶν, ἁμαρτία τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους θνητοὺς τε ἐποίησε καὶ ἐπιρρεπεῖς διὰ τούτου περὶ τὴν ἁμαρτίαν εἶναι τοῦτο γὰρ λέγει τὸ ἁμαρτωλοῖ, οὕτως ὁ Χριστὸς τὴν ἀνάστασιν ἡμῖν ἐδωρήσατο, ὥστε ἐν ἀθανάτῳ τῇ φύσει καταστάντας πάσης ἁμαρτίας διάγειν ἐλευθέρους ἐν ἀκριβεῖ τῇ δικαιοσύνῃ πολιτευομένους. ἔδειξε δὲ κἂν ταῦθα ὅτι τὸ οἱ πολλοὶ ἀντὶ τοῦ πάντες λέγει· εἰπὼν γὰρ τὸ εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς, ἐπήγαγεν· ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, ὥστε δῆλον ὅτι οἱ πολλοὶ ἀντὶ τοῦ οἱ πάντες λέγει καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις κἀνταῦθα. Ro+m 5,21 Τὸ βασιλεῦσαι ἐν τῷ θανάτῳ τὴν ἁμαρτίαν οὕτως λέγει· μείζονα περὶ τὸ ἁμαρτάνειν ῥοπήν θνητοῖ γεγονότες ἐσχίκαμεν. πολλὰ

μὲν γὰρ ἀπὸ ἡδονῆς τῆς περὶ τε βρῶσιν καὶ πόσιν καὶ τὸν ἕξωθεν κόσμον καὶ μὴν καὶ τὰς τῶν γυναικῶν ἐπιμιξίας 121 ἐγγίνεται ἡμῖν πταίσματα, ἐφ' ἐκάστου τούτων οὐκ ἐπὶ τοῦ πρέποντος τῶν πολλῶν ἰσταμένων ἀλλ' εἰς ἀμετρίαν ἐκφερομένων. ταῦτα δὲ ἀθανάτω μὲν οὐκ ἂν ποτε ἐγγένοιτο φύσει. ποία γὰρ ἡδονή, τίς δὲ φιλαργυρία ἐπὶ τῆς ἀθανάτου χώραν ἕξει φύσεως; ἐπειδὴ δὲ θνητοὶ γεγόναμεν τε καὶ ἐσμέν τὴν φύσιν, ἄφατον μὲν τινα ἀπὸ τῶν προειρημένων παθῶν τὴν ἐνόχλησιν ὑπομένομεν, πολλὴν δὲ τὴν περὶ τὸ ἀμαρτάνειν ῥοπήν ἐντεῦθεν δεχόμεθα. καλῶς οὖν ἔφη βασιλεῦσαι ἐν τῷ θανάτῳ τὴν ἀμαρτίαν, μονονουχὶ κρατοῦσαν ἡμῶν διὰ τῆς ἐνούσης ἡμῖν ἐντεῦθεν περὶ τὸ ἀμαρτάνειν ῥοπῆς. ὥσπερ οὖν τότε ἡμῶν ἡ ἀμαρτία, φησὶν, ἐκράτει συνωθουμένων ἐπ' αὐτὴν καὶ παρὰ γνώμην πολλάκις, οὕτω δὲ ἡ τοῦ θεοῦ καθέξει φιλοτιμία, ἀσάλευτον τὴν βασιλείαν ἔχουσα ἐν ἡμῖν, ἐπειδὴ τῆς αἰωνίου ζωῆς καταξιοθέντες διὰ τῆς ἀναστάσεως ἐν ἀληθινῇ καὶ βεβαίᾳ τῇ δικαιοσύνῃ διάγειν μέλλομεν ἀμαρτεῖν οὐκ ἐπιδεχόμενοι.

Ro+m 6,3 Ἦ οὐκ ἴστε, φησὶν, ἐκεῖνο, ὅτι τὸ βάπτισμα κοινωνοὺς ποιεῖ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ; καὶ γὰρ ὥσπερ συνθάπτεσθαι δοκοῦμεν αὐτῷ βαπτιζόμενοι κατὰ γε τὸν τύπον ὥστε προσήκειν ἡμᾶς, καθάπερ ὁ κύριος ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς εἰς ἑτέραν καινὴν τινα κατέστη ζωὴν, οὕτως καὶ αὐτοὺς ἐν καινῇ τινὶ ζωῇ καθεστάναι μετὰ τὸ βάπτισμα, λογιζομένους ἄξιον ἐπιδείκνυσθαι τὸν βίον τῆς ζωῆς ἐκείνης εἰς ἣν διὰ τοῦ βαπτίσματος γεγενῆσθαι πιστεύομεν. Ro+m 6,5 Δῆλον δὲ ἄρα κάκεῖνο, φησὶν, ὡς οὐκ ἔνεστι τυπικῶς κοινωνήσαντας τῷ θανάτῳ μὴ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐπ' αὐτῶν τυχεῖν τῶν πραγμάτων. καλῶς δὲ εἶπε τὸ σύμφυτοι περὶ τε νεκρώσεως καὶ ζωοποιήσεως διαλεγόμενος, ἐπειδὴ καὶ τῶν φυτῶν ἴδιόν ἐστι τὸ νεκροῦσθαι μὲν ἐν τῇ φυτείᾳ, μεθίστασθαι δὲ ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ ἐνδοξότερον πολλῶ. καὶ εἰκότως ἀπὸ τῶν παρόντων τὰ μέλλοντα ἐπιστώσατο· ἐπειδὴ γὰρ δῆλον ἦν, ὡς πνεύματος μετεῖχον ἐν τῷ βαπτίσματι, τοῦτο δὲ ὑπ' αὐτῶν σαφῶς ἐδείκνυτο τῶν πραγμάτων, καλῶς ἀπὸ τοῦ φαινομένου τότε τὸ μηδέπω δῆλον αὐτοὺς ἐπιστώσατο. Ro+m 6,6 Λέγει καὶ τὸ πάθος τοῦ κυρίου ἐπὶ τίσιν ἐγένετο, εἰς μείζονα πίστιν τῶν εἰρημένων. ἐπειδὴ γὰρ ὑπὸ τὴν ἀπόφασιν γενόμενοι τοῦ θανάτου πλεῖστον ὅσον ἐπιρρεπέστεροι πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν ὑπὸ τῆς θνητότητος ἐγινόμεθα, τῷ Χριστῷ, φησὶν, ἐσταυρωμένῳ ὥσπερ ἅπαντα ἡμῶν ἢ ὑπὸ τὴν θνητότητα κειμένη φύσις συνεσταυρώθη, ἐπειδὴ καὶ 122 πᾶσα αὐτῷ συνανέστη, πάντων ἀνθρώπων αὐτῷ συμμετασχεῖν ἐλπί ζόντων τῆς ἀναστάσεως. ὡς ἐντεῦθεν συναφανισθῆναι μὲν τὴν περὶ τὸ ἀμαρτάνειν ἡμῶν εὐκολίαν διὰ τῆς ἐπὶ τὴν ἀθανασία τοῦ σώματος μεταστάσεως, γεννηθῆναι δὲ καὶ ἡμᾶς ἕξω καταστήναι τῆς τοῦ ἀμαρτάνειν ἀνάγκης. Ro+m 6,12-14 Λέγει μὲν ὅτι τούτων οὕτως ἐχόντων δίκαιον ἡμᾶς μὴ ἀμαρτάνειν κατὰ τὸν παρόντα βίον, κἂν ἔτι θνητοὶ τὴν φύσιν ὄντες πλείονα ἔχητε τὴν ἐπὶ τοῦτο ῥοπήν. ἐπειδὴ δὲ τὸ βασιλεύειν ἐπὶ τῆς ἀμαρτίας τέθεικεν, καλῶς εἶπε τὸ μὴ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν· παρεστάναι γὰρ τοῖς βασιλεῦσιν ἔθος τοὺς δορυφόρους. μὴ τοίνυν, φησὶν, ὡς βασιλίδι τῇ ἀμαρτίᾳ σπεύδοντες ὑπηρετεῖσθαι διαπράττεσθε ἅ μὴ δεῖ, σπουδάσατε δὲ μᾶλλον ἑαυτοὺς ἀφορίσαι τῷ θεῷ κατὰ τοὺς ἐκ νεκρῶν ἀναβιώσαντας, ὅλοι δι' ὅλων τὰ δικαιοσύνης ἔργα ποιεῖν ἐσπουδακότες. θαυμασιώτατον δὲ αὐτοῦ τὸ ὡσεὶ ἐκ νεκρῶν ζῶντας, δεικνύντος ὅτι οὐ τὸ πρᾶγμα παρ' αὐτῶν ἀπαιτεῖ ἀλλὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν μίμησιν· ζῶντες μὲν γὰρ ἐκ νεκρῶν τότε ἔσονταί ὅτε καὶ τῆς ἐπὶ τὸ ἀμαρτάνειν ῥοπῆς ἕξω καταστήσονται, νυνὶ δὲ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντές φησιν ἀντὶ τοῦ κατὰ τὸ δυνατόν ἐκεῖνο μιμούμενοι. καὶ καλῶς πείθων αὐτοὺς μὴ δεδοικέναι τὴν περὶ τὸ ἀμαρτάνειν ῥοπήν καὶ τὰς ἐντεῦθεν κινήσεις, εἰ τὰ τῆς γνώμης ἀκέραια σώζοιτο, ἐπάγει· ἀμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει.

ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν μελλόντων μὴ δεῖν αὐτοὺς ἀμαρτάνειν ἔδειξεν, ἀκολουθῶς ἐπήγαγεν ὅτι κρατῆσαι ὑμῶν καθόλου τὴν ἀμαρτίαν τῶν ἀδυνάτων· ἔσται γὰρ καιρὸς ὁ μέλλων ἐν ᾧ πάσης ἀμαρτίας ἀπηλλαγμένοι πολιτεύσεσθε, ὥστε εἰ νῦν τὰ τῆς γνώμης ὑμῶν ὑγιαῖνοι, ἅπαν εἶδος ἀμαρτίας ἀποστρεφομένων καὶ σπουδῆ τὰ καλὰ ποιεῖν ἐθελόντων, οὐ δεῖ δεδοικέναι τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ῥοπήν· λήψεται γὰρ ἴασις τοῦτο πάντως ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι, καὶ οὐ χρεῖα τῶν ὑμετέρων πρὸς τοῦτο πόνων, καὶ τὸ μείζον· οὐ γὰρ ἔστε ὑπὸ νόμον ἀλλ' ὑπὸ χάριν. τοσοῦτον γὰρ ἀφέξετε τότε καὶ τι τοιοῦτον δεδοικέναι, ὥστε οὐδὲ νόμων ὑμῖν δεῖσει τῶν ὑποδεικνύντων ἃ πράττειν προσήκει, χάριτί τε καὶ φιλοτιμίᾳ τοῦ δεδοκότος τῆς τοῦ πνεύματος ἀπολαύσετε δωρεᾶς. Ro+m 6,15 Τοῦτο Ἰουδαίους μάλιστα λέγειν ἐνήν, ὅτι νόμου φύσις διορίζει, τί μὲν πράττειν προσήκει, τί δὲ μή. εἰ μὲν οὖν ἔξω νόμου τυγχάνομεν, οὐδὲν ἂν κωλύοι τὸ προστυχὸν ἅπαντας πράττειν, εἰ δὲ ἔστι τις πρακτέων καὶ μὴ τοιούτων διάκρισις, ὑπὸ νόμον πάλιν ἐσμέν, καὶ σχῆμα ψιλὸν ἔχει τὰ λεγόμενα παρ' ὑμῶν. ταύτην τοίνυν ἀντιθεῖς 123 ἐαυτῷ τὴν ἀντίρρησιν, λέγει μὲν πῶς ἀμαρτίας ἐκτὸς εἶναι προσήκεν ἡμᾶς οὐχ ὑπὸ νόμον ὄντας, ὅπως δὲ ἡ τῆς χάριτος ἀπόλαυσις οὐκ ἄδειαν ἡμῖν τοῦ ἀμαρτάνειν παρέχεται. καὶ εὐθύς μὲν ἐπάγει κατὰ τὸ σύνηθες αὐτῷ· μὴ γένοιτο, τοῦ ἀμαρτάνειν καὶ τὴν προσηγορίαν φευκτὴν εἶναι ἠγούμενος. τὴν δὲ γε λύσιν τῆς ἀντιθέσεως οὕτω ποιεῖται· πᾶς ἄνθρωπος ὅτωπερ ἂν ὑπακούειν ἔληται, φησί, δοῦλον ἑαυτὸν ἐκεῖ νου κατέστησεν εἰς τὸ πείθεσθαί τε αὐτῷ καὶ τὰ ἐκείνῳ δοκοῦντα πράττειν ἅπαντα. ἢ τοίνυν τῇ ἀμαρτίᾳ πείθεσθαι ἐλόμενοι τὰ ἐκείνῃ δοκοῦντα ποιεῖν ἀνάγκη ἔχετε, τὸν ἐπιγινόμενον ἐντεῦθεν θάνατον ἐκδεχόμενοι, ἢ τῇ δικαιοσύνῃ προσνειμάντας ἑαυτοὺς δεῖσει πάντως τὸ ταύτης βούλημα πληροῦν, τὰ ἐκείθεν ἀγαθὰ περιμένοντας. Ro+m 6,17 Ἀναγκαιότατον μὲν οὖν καὶ τὸ χάρις δὲ τῷ θεῷ· ἔδει γὰρ ἀπ' εὐχαριστίας ἄρξασθαι τὸν γε τοσοῦτων ἀγαθῶν δόσιν παρὰ θεοῦ ὑπάρξασαν ἡμῖν ἐξηγεῖσθαι μέλλοντα. καιριώτατα δὲ τὸ εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδασχῆς· οἱ γὰρ ἀπόστολοι διετέλουν ἅπανταχοῦ λέγοντες ὅτι λέλυται τὰ παλαιά, πέπαυται θάνατος, ἔσβεσται ἀμαρτία, ἔργω μὲν ὕστερον, ἐπαγγελίᾳ δὲ ἤδη. τύπον δὲ τινα καὶ σύμβολα πληροῦμεν ἐκείνων ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος διὰ τῆς δεδομένης ἡμῖν ἐν αὐτῷ τοῦ πνεύματος δωρεᾶς, ὥσπερ ἀναγεννώμενοι κατὰ μίμησιν τῶν ἐσομένων τότε. τοῦτο οὖν λέγει ὅτι γνώμη τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν εἴλεσθε δι' ἧς προσηγάγομεν ὑμᾶς, καὶ μονονουχὶ παρεδώκαμεν τῷ τύπῳ τῶν μελλόντων διὰ τοῦ βαπτίσματος. τούτοις δὲ πεισθέντας ἀνάγκη σύμφωνα διαπράττεσθαι, μιμουμένους ἐκεῖνα τῷ βίῳ εἰς ἃ τῷ τύπῳ κατέστητε. Ro+m 6,19 Δῆλον μὲν οὖν, φησὶν, ὅτι τοσοῦτω μείζονα περὶ ταῦτα ἔχειν προσήκεν τὴν σπουδὴν ὅσω κακίας κρείττων ἀρετῆ. ἵνα δὲ τῇ ὑμετέρᾳ ἀσθενείᾳ τὸν λόγον μετρήσας, πλείονα περὶ τὸ χεῖρον ἐχούσῃ τὴν ῥοπήν, μὴ μέγα τι φθέγξομαι μηδὲ ὑπὲρ ἀνθρώπινον, τοσοῦτον γοῦν ὑμᾶς περιττὴν ἀρετὴν ἔχειν βούλομαι ὅσον τῇ ἀμαρτίᾳ προσεσχῆκατε Ro+m 6,21 Κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέον τὸ τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε; εἶτα κατ' ἀπόκρισιν ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε· εἶδομεν γὰρ τὸ κέρδος, φησί, τῆς περὶ ἐκεῖνα σπουδῆς ἃ καὶ λεγόντων ἐτέρων αἰσχύνεσθε

124. Ro+m 7,4 Δεικνὺς τῶν κατὰ Χριστὸν τὸ ὠφέλιμον ἐπάγει· ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ. οὐκ ἐπ' αἰτίας δὲ λέγει τὸ ἵνα, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον τῷ πράγματι κατὰ τὸ σύνηθες αὐτῷ· βούλεται γὰρ εἰπεῖν ὅτι ἐν ταύτῃ γενόμενοι τῇ ζωῇ διηνεκεῖς οἴσομεν τῆς δικαιοσύνης τῷ θεῷ τοὺς καρπούς, τῆς κατὰ νόμον πολιτείας ἀπηλλαγμένοι. θαυμασιώτατον δὲ αὐτοῦ τὸ μὴ εἰπεῖν ἐθανατώθητε διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀλλὰ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ· ἀρχὴ μὲν γὰρ τῆς παρουσίας ζωῆς ὁ Ἀδὰμ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐγένετο, τῆς δὲ μελλούσης ὁ Χριστός. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ

παρόντος βίου τὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ κοινότητα τῆς φύσεως ἔχομεν, οὕτως ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ὁμοιότητα λαμβάνομεν, ἐκεῖθεν τὰς ἀφορμὰς τῆς ἀναστάσεως ἔχοντες. μέρος οὖν τοῦ σώματος λεγόμεθα τοῦ κυρίου ἅτε δὴ τὴν πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν δεχόμενοι. ὅθεν ἐπειδὴ τυπικῶς ἐν ἐκείνοις διὰ τοῦ βαπτίσματος γεγενῆσθαι πιστεύομεν, τοῦτο λέγει ὅτι μέρος γενόμενοι τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν κοινωνίας ἧς ἐν τῷ βαπτίσματι πληροῦν τοὺς τύπους ἡγούμεθα. νεκρὸς μὲν εἶ τῷ παρόντι βίῳ λοιπόν, ἔξω δὲ τῆς ὑπὸ τὸν νόμον πολιτείας καθέστηκας, οὐδεμίαν φέρων ἑαυτῷ διαβολὴν, εἰ μὴ κατ' αὐτὸν πολιτεύοιο, ἐπειδὴ φύσις αὐτῷ τὸ κρατεῖν ἐπὶ τῶν τὴν παροῦσαν ζώντων ζωὴν. Ro+m 7,5 Ἡ θεῖα γραφὴ ποτὲ μὲν σὰρκα λέγει τὴν φύσιν αὐτήν, ποτὲ δὲ οὐ τὴν φύσιν ἀπλῶς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς θνητότητος οὕτως αὐτὴν ὀνομάζει, ὡς ἂν οὐκέτι δυναμένην οὕτω καλεῖσθαι, εἰ δὴ ἀπωθοῖτο τὸν θάνατον, ὡς ὅταν λέγη τὸ σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομήσαι οὐ δύναται, ὡς ἂν οὐκέτι σαρκὸς οὔτε οὔσης οὔτε ὀνομάζεσθαι δυναμένης τῆς ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος γεγυμνασίας ἀθανάτου. ἔστι δὲ ὅτε καὶ τὸ πάθος αὐτὸ σὰρκα οἶδε καλεῖν, ὡς ὅταν λέγη· ὅς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ἵνα εἴπῃ· ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, ὅτε πρὸς αὐτῷ ἔμελλε γενέσθαι τῷ θανάτῳ. καὶ μὴν καὶ τὸ πρόσκαιρον καὶ εὐδιάλυτον ἅπαν οἶδεν οὕτω καλεῖν, ὡς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους εἰπὼν· ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, ἵνα καταισχύνῃ τοὺς σοφούς, καὶ τὰ ἀσθενῆ ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά, καὶ τὰ ἐξουθενημένα καὶ τὰ μὴ ὄντα ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ, ἐπήγαγεν· ὅπως μὴ καυχῆσθαι πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ, καίτοιγε οὐ διαφόρων ζώων μνησθεῖς, ἀλλ' ἵνα εἴπῃ, ὡς τε πάντα τὰ πρόσκαιρα φανῆναι ἄτονα πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἐπίγνωσιν, οὕτω δὲ τοῦ μὲν ἀθανάτου ζώντος ζωὴν οὐδέποτε ταύτη καλουμένου 125 τῇ φωνῇ. σαρκὸς δὲ ποτὲ μὲν τῆς φύσεως λεγομένης, ποτὲ δὲ τῆς προσηγορίας οὐκ ἐπὶ τῆς φύσεως λαμβανομένης ἀλλ' ἐπὶ σημασίᾳ τῆς θνητότητος ὑφ' ἣν εἶναι συμβέβηκεν ἡμᾶς, ποτὲ δὲ τοῦ προσκαίρου παντός, τὴν ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ θανάτου κειμένην καλεῖ, ὡς τὸ σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομήσαι οὐ δύναται. οὕτως λέγει τὸ ὅτι ἡμεν ἐν τῇ σαρκὶ ἀντὶ τοῦ ὅτι ἡμεν θνητοί, ἐν σαρκὶ λέγων εἶναι τὸ εἶναι θνητούς· τοὺς γὰρ πεπιστευκότας Χριστῷ καὶ τὴν περὶ τῶν μελλόντων ἐπαγγελίαν ἤδη κομισάμενους, καὶ μὴν καὶ τοῦ τύπου τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι χάριτος κατ' ἀξιοθέντας οὐκέτι λογίζεται εἶναι θνητούς, ὅθεν καὶ κοιμωμένους ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς καλεῖ τοὺς ἀποθνήσκοντας. τό τε τοίνυν τί· τὰ παθήματα τῶν ἀμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου ἐν ἡργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν; ὡσπερ διάφορα πάθη τῷ σώματι τῷ ἡμετέρῳ συμβαίνειν πέφυκεν, κἂν μὴ πάντα πᾶσιν μηδὲ πάντοτε ἐγγίνεται, οὕτω καὶ ἀμαρτιῶν διάφορα πάθη πέφυκεν ἡμῖν ἐνοχλεῖν, κἂν μὴ πάντα παρὰ πάντων ἐπιτελεῖται μηδὲ πάντοτε· ὡς γὰρ κατὰ τὸ σῶμα ὁ μὲν ἦττον ὁ δὲ μᾶλλον τοῖς πάθεσι περιπίπτει, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀμαρτημάτων ὁ μὲν πλείονα ὁ δὲ ἐλάττωνα ἀμαρτάνει. ἐπειδὴ τοίνυν νόμῳ τινὶ τὰ ἀμαρτήματα κρίνεται, εἴτε κατὰ τὴν φυσικὴν διάκρισιν εἴτε κατὰ τὰς δεδομένας ἔξωθεν διατάξεις, τοῦτο λέγει ὅτι πάντα τῶν ἀμαρτιῶν τὰ πάθη, ὅσαπερ νόμῳ τινὶ διακρινόμενα ἐγγίνεσθαι ἡμῖν συμβαίνει, ὅταν τι παρὰ τὸ φαινόμενον ἡμῖν ἢ διηγορευμένον καλὸν διαπραττώμεθα, ταῦτα δὴ πάντα καὶ ἐπράττετο παρ' ἡμῶν· ἵνα εἴπῃ ὅτι θνητοὶ τὴν φύσιν ὄντες καὶ περὶ τὸ ἀμαρτάνειν πολλὴν διὰ τοῦτο τὴν ῥοπήν ἔχοντες, ἅπαν εἶδος ἐπετελοῦμεν ἀμαρτίας, καίτοιγε διάφοροις τοῖς νόμοις παιδευόμενοι ὧν ἀπέχεσθαι προσῆκον ἦν ἡμᾶς. καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν γινόμενον; εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ. λέγει δὲ ὅτι ἐντεῦθεν ἡμῖν ἐπεσφίγγετο τοῦ θανάτου ἢ τιμωρίας· ὡς γὰρ ὑπὸ τῆς θνητότητος μεῖζονα τοῦ ἀμαρτάνειν τὴν ἐνόχλησιν ὑπεμένομεν, οὕτως ἢ τιμωρία ὑπὸ τοῦ πταίειν ἡμῖν ἐπεσφίγγετο, καὶ ὁ νόμος οὐδὲν ἡμᾶς ὠφελεῖν ἠδύνατο, τούναντίον δὲ καὶ

ἀμαρτημάτων ἐγένετο πρόξενος, ἐπειδὴ ταῖς διαγορεύσεσι τάναντία διεπραττόμεθα. Ro+m 7,6 Ἄλλα πάντα νῦν, φησί, μεταβέβληται· τῷ γὰρ βίῳ τούτῳ νεκροὶ γεγόναμεν, ὧ δὴ τυγχάνοντες ὡσπερ ὑπὸ τινος ἀνάγκης κατειχόμεθα εἰς τὸ τῷ νόμῳ πολιτεύεσθαι. ὅθεν οὐδέ ἐστὶ τις ἡμῖν κοινωνία βίου πρὸς αὐτὸν τοῦ λοιποῦ· ἀνακαινισθέντες γὰρ τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος καὶ ἕτεροι μὲν ἀνθ' ἐτέρων γεγονότες, μεταστάντες δὲ εἰς ἄφθαρτον ζωὴν ἀπὸ τοῦ παρόντος βίου, οὐδεμίαν ἀμαρτημάτων ἐνόχλησιν ὑπομένομεν. οὐκοῦν οὐδέ νόμων δεόμεθα καὶ γραμμάτων τῶν διδασκόντων ἡμᾶς 126 τοῦ κακοῦ τὴν ἀποχὴν· ταῦτα γὰρ τοῖς ἐν τῇ τοῦ βίου τούτου παλαιότητι καθεστῶσι χρήσιμα εἶναι δύναται, οὐ τοῖς ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἀνα καινισθεῖσι καὶ γεγονόσιν ἀφάρτοις, οἷς νόμων οὐκέτι χρεῖα διὰ τὸ μηδὲ ἀμαρτάνειν ἐπιδέχεσθαι. οὕτω κρείττονα τὰ ἡμέτερα ἐκείνων φησὶ καὶ πολλῶ μείζονα τὰ κατὰ Χριστὸν ὠφέλιαν ἔχοντα τῶν ὑπὸ τῷ νόμῳ παιδαγωγουμένων. Ro+m 7,7 Αἰσθόμενος ἀπὸ τε τοῦ τὰ παθήματα τῶν ἀμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου, καὶ ἀπὸ τοῦ νόμος δὲ παρειαῖσθαι ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα, καὶ ἐτέρων πλειόνων ὧν ἐν τοῖς ἀνωτέροις εἰρήκει, διαβολὴν τινα ἐπιφυομένην τῷ νόμῳ ὡς ἂν αἰτίῳ καὶ ποιητικῷ τῶν ἀμαρτημάτων, τρέπεται μὲν ἐπὶ τὸν περὶ τούτων λόγον. ἄρχεται δὲ τῆς ἀντιθέσεως οὕτως λέγων· τί οὖν ἐροῦμεν; ὁ νόμος ἀμαρτία; ἀλλ' ἄρα, φησὶ, μὴ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἡμετέρων δείκνυται ῥημάτων, ὅτι δὴ φαῦλος καὶ ποιητικὸς ἀμαρτίας ὁ νόμος; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἀμαρτίαν οὐκ ἔγνων εἰ μὴ διὰ νόμου. τούναντίον οὐδ' ἂν ἔγνων τὴν ἀμαρτίαν ἧς ἐκκλίνειν προσήκει τὴν πρᾶξιν, εἰ μὴ νόμος ἦν ὁ τῇ διακρίσει τοῦ τε καλοῦ καὶ τοῦ χείρονος παιδεύων ἡμᾶς ἅ τε ποιεῖν καὶ ὧν ἀπέχεσθαι δεῖ· ὥστε ὁ νόμος ἡμῖν τοῦ μίσους τῆς ἀμαρτίας ἐγένετο αἴτιος, ὃς ὑπέδειξεν τε αὐτὴν καὶ ἀποφεύγειν προσέταξεν. καὶ σαφέστερον ποιῶν τὸ εἰρημένον ἐπήγαγεν· τὴν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλε γεν· οὐκ ἐπιθυμήσεις, πολλῶν ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς κατὰ τὸν παρ ὄντα βίον συμβέβηκεν, οὐ βρωμάτων καὶ πομάτων καὶ γαμικῆς κοινωνίας μόνον ἀλλὰ καὶ δόξης καὶ χρημάτων· ὧν δὲ τὴν ἐπιθυμίαν ἐνοῦσαν ἔχομεν, τούτων οὐκ ἂν ποτε εἶναι τι φαῦλον ἠγησάμεθα, μὴ νόμου διδάσκοντος ἡμᾶς ὧν ἐπιθυμοῦντας ἀπέχεσθαι προσήκει. ὡσπερ οὖν καὶ τῶν <α>λόγων ἕκαστον ἀπαραιτήτως τὴν οἰκείαν ἐκπληροῦν ἐπιθυμίαν ἐπέιγεται, ἅτε δὴ οὐδενὸς αὐτὰ πρὸς τούναντίον ἀνθέλκοντος ὑφ' οὗ πρὸς μάχην τῆς οἰκείας ὀρέξεως καταστήσεται. εἶτα ὑποδείγματι κέχρηται τοῖς περὶ τὸν Ἀδὰμ εἰς μείζονα τοῦ λεγομένου σαφήνεια· νόμος γὰρ ἦν καὶ ἡ πρὸς ἐκεῖνον ἐντολὴ περὶ τοῦ φυτοῦ γενομένη καὶ συνεβάλλετο τὰ κατ' ἐκεῖνον εἰς σύστασιν τῶν περὶ τοῦ νόμου λόγων. Ro+m 7,8 Ὑποδείγματι κέχρηται τοῖς περὶ τὸν Ἀδὰμ, ἐπεὶ κάκεῖνος προκειμένων ἐπὶ τοῦ παραδείσου τῶν φυτῶν ἀδεῶς ἀπάντων μεταλαμβάνειν 127 ἐδύνατο, εἰ μὴ νόμος αὐτῷ τις περὶ ἀποχῆς ἔτυχε δοθεῖς, καὶ οὐκ ἦν ἀμάρτημα τὸ μετὰ τῶν λοιπῶν βουληθέντα κάκεῖνου φαγεῖν. ἐπειδὴ δὲ ἐντολὴν ἐδέξατο ἀποσχέσθαι τοῦ φυτοῦ τῆς βρώσεως, ἐπιθυμία μὲν τις ἐνήν αὐτῷ τῆς μεταλήψεως, ὡς εἰκός, τοῦ καρποῦ, ἐκωλύετο δὲ ὁμοῦς ὑπὸ τῆς ἐντολῆς ἀμάρτημα εἶναι τὸ φαγεῖν τῶν ἀπαγορευθέντων ἡγού μενος. ἐντεῦθεν ἡ ἀμαρτία πάροδοι ἔσχεν, τῆς μὲν ἐντολῆς ἐπεχούσης τὴν βρῶσιν, τοῦ δὲ Ἀδὰμ οὐ πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν τῆς ἐντολῆς βουληθέντος ἰδεῖν, ἀλλὰ πιστωθέντος μὲν τοῦ ἐπιβούλου τοῖς λόγοις, ὅλου δὲ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ φαγεῖν γεγονότος. καὶ οὐ μόνον ἀφορμὴ τῆς ἀμαρτίας ἐντεῦθεν ἐγένετο, ἀλλὰ γὰρ ἔτι κάκεῖνο ἐμάθομεν, ὡς οὐκ ἀπάτη ταῖς ἐπιθυμίαις προσήκεν ἔπεσθαι ἡμᾶς, δοκιμάζοντας δὲ ἅ χρὴ ποιεῖν, τῶν ἐτέρων ἀπέχεσθαι, οἷς οὐκ ἐμμένοντες δῆλοι πάντως ἐσμὲν ἀμαρτάνοντες. ὥστε οὐ κατ' ἐκεῖνο μόνον ἡ ἀμαρτία τὴν πάροδοι ἔσχεν διὰ τῆς ἐντολῆς, καθὸ τοῦ φυτοῦ μετελήφαμεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὅτι μὴ πάσαις ἔπεσθαι ταῖς ἐπιθυμίαις ἀπλῶς ἐντεῦθεν μανθάνοντες ἡμαρτάνομεν, τὰ τῆς

ἐπιθυμίας παρὰ τὸ δέον πληροῦν ἐπειγόμενοι· τοῦτο γὰρ λέγει τὸ κατειργάσατο ἐν ἔμοι πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀντὶ τοῦ παντὸς ἁμαρτήματος ἀπὸ τινος ἐπιθυμίας τικτομένου. ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ γέγονεν ἡμῖν, ἃ τε δὴ τῆς διακρίσεως τὰς ἀφορμὰς δεξαμένοις ἐντεῦθεν. οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις τὸ τὴν ἐπιθυμίαν οὐκ ἦδεν εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν· οὐκ ἐπιθυμήσεις, ἀντὶ τοῦ οὐκ ἂν ἦδεν ὡς οὐ δεῖ τι ποιεῖν τῶν ἐπιθυμῶν κειμένων, εἰ μὴ νόμος ἦν ὁ τοῦτο διορίζων ἡμῖν· καὶ γὰρ τὸ ἐν ἔμοι ὅτε λέγει, τὸ κοινὸν λέγει τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῖς τοῦ Ἀδὰμ εἰς ἀπόδειξιν κέχρηται τῶν κοινῶν. ὅθεν ἐπὶ τοῦ οἰκείου κάκεινο λέγει προσώπου, διὰ πάντων δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι ἀναγκαίως μὲν κατὰ τὸν παρόντα βίον νόμοις πολιτευόμεθα, ὑφ' ὧν ἡ ἔμφυτος ἀνακινεῖται διάκρισις, παιδευομένων ὧν τε ἀπέχεσθαι καὶ ἃ ποιεῖν προσήκει, ὥστε καὶ τὸ λογικὸν ἐν ἡμῖν ἐνεργὸν εἶναι. χρεια δὲ τῆς μελλούσης ἡμῖν καταστάσεως ἐν ἧ ἡγεμονίᾳ τὰ φαινόμενα ἡμῖν καλὰ, ταῦτα καὶ ποιῆσαι δυνησόμεθα ῥαδίως. ὅθεν τῆς οἰκείας ἐχόμενος ἀκολουθίας καὶ τοῦ δεικνύναι, ὡς οὐδ' ἂν τις ἦν ἐν ἡμῖν διάκρισις τοῦ τε καλοῦ καὶ τοῦ χείρονος, οὐδὲ ἁμαρτίας ἐπίγνωσις, εἰ μὴ νόμῳ ταῦτα διώριστο παρ' ἡμῖν, ἀλόγων δὲ δίκην τὸ προστυχὸν ποιεῖν ἅπαν ἐμέλλομεν, ἐπάγει· χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά. οὐδ' ἂν ἐνεργηθεῖη, φησὶν, ἁμαρτήματα μὴ νόμῳ διωρισμένα. διὰ τί; ὅτι οὐχ ἡ πράξις ἁμαρτήματα ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ εἰδὸτα ὧν ἀπέχεσθαι προσήκει, ποιεῖν τι παρὰ τὰ ἐγνωσμένα καλῶς ἔχειν¹²⁸. Ro+m 7,9–11 Πάλιν ἐπὶ τὸ παράδειγμα χωρεῖ εἰς τὴν τοῦ προκειμένου πίστωσιν, καὶ φησιν· ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ, περὶ τοῦ Ἀδὰμ λέγων, ὡς ἂν ὅτε εὐθύς ἐγένετο ἔξω νόμου τυγχάνοντος, πρὶν ἢ δέξασθαι παρὰ τοῦ θεοῦ τῆς ἀποχῆς τοῦ φυτοῦ τὸ ἐπίταγμα· δῆλον γὰρ ὡς ἐγένετο πρότερον, εἶτα τὴν ἐντολὴν ἐδέξατο ὕστερον. ὅθεν ἐπάγει· ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον, καὶ εὐρέθη μοι ἡ ἐντολὴ ἢ εἰς ζωὴν, αὕτη εἰς θάνατον. ἐπειδὴ δὲ, φησὶν, ὁ θεὸς τὸν περὶ τοῦ φυτοῦ δέδωκε νόμον, καὶ διάκρισις ἐγένετο δύο πραγμάτων, ἡ μὲν ἁμαρτία παρείσδυσιν ἔσχεν, ἐγὼ δὲ τάναντία ποιήσας τοῖς τῷ θεῷ δεδομένοις, θανάτῳ κατεκρίθην, γεγονός τε ἡμῖν λοιπὸν θανάτου παρεκτικὸς ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ τεθεὶς νόμος ἐπὶ τῷ ζῆσαι πεισθέντας αὐτῷ. ὁ γὰρ τοι μακάριος Παῦλος ἐλήλυθε μὲν ἐπὶ τούτους ἀπὸ τοῦ νόμου τοὺς λόγους, δεῖξαι βουλόμενος ὡς οὐ φαῦλον αὐτὸν ἡγεῖται· κοινῶς δὲ λοιπὸν περὶ τῆς τοῦ νόμου φύσεως διαλέγεται , τὸ χρειῶδες αὐτοῦ καὶ ὠφέλιμον διδάσκων, ὅθεν καὶ τῆς πρὸς τὸν Ἀδὰμ μέμνηται ἐντολῆς, ἐπειδὴ ἀρχὴ νόμου τοῖς ἀνθρώποις ἐκεῖνος ἐγένετο. καὶ συμπλέκων ἀμφοτέρω καλῶς ἐπάγει· ὥστε μὲν ὁ νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία καὶ τὰ ἐξῆς. Ro+m 7,12 Τῆς πρὸς τὸν Ἀδὰμ μέμνηται ἐντολῆς, ἐπειδὴ ἀρχὴ νόμου τοῖς ἀνθρώποις ἐκεῖνος ἐγένετο. καὶ συμπλέκων ἀμφοτέρω λέγει· ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή, ἵνα εἴπῃ ὅτι ἀμφοτέρω τοῖς ἀγαθῶν ὠφέλιμα. καλῶς δὲ ἐπὶ τῆς ἐντολῆς πλείοσι ἐχρήσατο τοῖς ἐπαίνοις, ἅτε δὴ καὶ τῆς δόσεως οὐκ ἐπ' ἀναγκαίως κατὰ τὸ πρόχειρον δοξάσης δεδόσθαι καὶ θανάτου παρεκτικῆς ἅπασι γενομένης. ἐκάλεσε δὲ αὐτὴν ἀγίαν μὲν ὡς τὰς ἀφορμὰς παρέχουσαν τῆς τε τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ διακρίσεως καὶ τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος ἀφορίζουσαν , δικαίαν δὲ ὡς ἀναγκαίως μετὰ τὸ δεῖξαι τὸ καλὸν ἐπάγουσαν τῷ παραβάτῃ τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὴν ὡς καλῶν παρεκτικὴν, τὸ τε παρέχειν τὴν διάγνωσιν καὶ τὸ μείζονα πειθομένους ὑπισχνεῖσθαι καλὰ¹²⁹. Ro+m 7,13 Ἀντιτίθησιν ἑαυτῷ τὸ παρ' ἐτέρων καιρίως λέγεσθαι δυνάμενον καὶ φησιν· τὸ οὖν ἀγαθὸν ἔμοι γέγονε θάνατος; καὶ τοῦτο ἀγαθόν, φησὶν, ὃ θανάτου κατέστη μόνον αἴτιον, ἀγαθοῦ δὲ οὐδενός; μὴ γένοιτο, ἀντὶ τοῦ οὐχ οὕτως ἔχει· οὐ θανάτου μὲν αἴτιον ἐγένετο, ἀγαθὸν δὲ παρέσχεν οὐδέν. καὶ τίνος ἐξ αὐτῆς ἀπελαύσαμεν ἀγαθοῦ; ἀλλ' ἡ ἁμαρτία, φησὶν, ἵνα φανῇ ἁμαρτία, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον. εἰ γεγινώς ὁ Ἀδὰμ

κατελείφθη μηδένα νόμον δεξάμενος, οὐδὲν ἂν διήλλαττεν ἀλόγου, διάκρισιν μὲν οὐδεμίαν ἔχων καλοῦ τε καὶ χείρονος, πᾶν δὲ τὸ προστυχὸν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε διαπραττόμενος. οὔτε οὖν ἀμάρτημα εἶναι τὸ ποιῆσαί τι τοῖς θείοις ὑπεναντίον νόμοις ἠπίστατο, οὔτε μὴν ἀγαθὸν τὸ ποιεῖν ὅσα ἐκείνοις ἀκόλουθα· πόθεν γὰρ καὶ εἰδέναι τοῦτο προσῆκεν νόμον οὐκ εἰληφότι; οὐκοῦν ἡ δόσις τῆς ἐντολῆς καὶ διάκρισιν αὐτῶ τοῦ τε καλοῦ καὶ τοῦ χείρονος παρέσχεν· ὑπακοῆς τε γὰρ ἔξουσία καὶ παρακοῆς αὐτῶ προύκειτο πρὸς ἐκάτερον αὐτῶν δυναμένῳ ῥέπειν, ὡς ἂν ἐβούλετο. καὶ ἐγνώρισεν αὐτῶ, τί μὲν ἀμάρτημα, τί δὲ δικαιοσύνη, καλὸν μὲν εἶναι τὸ πεισθῆναι τοῖς νόμοις γνωρίζουσα, ἀμάρτημα δὲ τὸ ποιεῖν τι τῶν θείων νόμων ἀλλότριον. καὶ ἐπειδὴ παρέβη τὸ θεῖον ἐπίταγμα, εἶτα τὴν ὑπὲρ τοῦ πλημμελήματος τιμωρίαν ἐδέξατο, μείζον κατὰ τῆς ἀμαρτίας τὸ μῖσος ἐκτήσατο, πάλαι μὲν λόγῳ παιδευθεὶς ὡς ἡ ἀμαρτία κακὸν τι καὶ θανάτου παρεκτικόν, ὕστερον δὲ ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς ἀμαρτίας ἐγνωκὼς τὴν φαυλότητα· καὶ γὰρ ὅσω διὰ τὴν παράβασιν ὑπὸ τὴν τιμωρίαν αὐτὸν καταστῆναι συνέβη, τοσοῦτῳ μισεῖν τὴν ἀμαρτίαν ὡς αἰτίαν αὐτῶ τῶν κακῶν παρεσκευάζετο. τὸ οὖν ἡ ἀμαρτία ἵνα φανῇ ἀμαρτία, ἀντὶ τοῦ ὥστε φανῆναι τὴν ἀμαρτίαν ὃ πέρ ἐστίν. τί δὲ τοῦτο, αὐτὸ τοῦτο ἀμαρτία; ἵνα εἴπῃ κακόν. πόθεν δὲ τοῦτο ἐφάνη; διὰ τοῦ ἀγαθοῦ, ἵνα εἴπῃ διὰ τῆς ἐντολῆς, καὶ ὅπως ἐφάνη , κατεργαζομένη θάνατον ἀφ' ὧν θανάτου γίνεται πρόξενος. συνεβάλλετο οὖν μοι τὸ ἀγαθόν, ἵνα εἴπῃ ἡ ἐντολή, πρὸς τὸ γινῶναι τὴν ἀμαρτίαν ὅτι δὴ κακῶν καὶ χειρόνων αἴτιον, ὥστε καὶ μισεῖν αὐτὴν διὰ τοῦτο. ἀγαθὸν ἄρα ἡ ἐντολή τῆς διακρίσεως καὶ τοῦ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν μίσους τὴν αἰτίαν ἡμῖν παρασχομένη· τὸ γὰρ ἵνα οὐκ ἐπ' αἰτίας, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον συνήθως λέγει. ἀποδοτέον δὲ κατὰ τὴν ἔννοιαν τὸ διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι τῶ ἡ ἀμαρτία ἵνα φανῇ ἀμαρτία, οὐ τῶ ἐξῆς τῶ κατεργαζομένη θάνατον· λέγει γὰρ ὅτι διὰ τοῦ ἀγαθοῦ τουτ' ἔστι τῆς ἐντολῆς, ἐφάνη μοι ἡ ἀμαρτία καὶ κατάδηλος ἐγένετο ἡλικὸν ἐστὶ κακόν, ὡς καὶ θάνατον ἀποτελεῖν κατὰ τῶν ἐπιτηδεύοντων αὐτήν. εἶτα καὶ ἕτερον· ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν ἀμαρτωλὸς ἡ ἀμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς. τὸ ἵνα κἀνταῦθα οὐκ ἐπ' αἰτίας, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον συνήθως λέγει. ἴσθι δὲ κατὰ τὴν ἔννοιαν ἔλλειπές, ἐπισυνημμένον τῶ πρὸ αὐτοῦ· οὐ γὰρ κατὰ ποιήσιν τὸ ἵνα γένηται λέγει, ἀλλὰ κατὰ φανέρωσιν, ἀντὶ τοῦ ἵνα γένηται ἡμῖν κατάδηλος ἡ ἀμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς ἄγαν οὔσα ἀμαρτωλός. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἀμαρτωλὸν καλοῦμεν τὸν πρὸς τὰναντία ῥέποντα καὶ ταῦτα ἐπιτηδεύοντα· οὕτω δὲ καὶ ἡ θεία λέγει γραφή, ὅθεν καὶ ἀμαρτωλὸν ὁ ἀπόστολος ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἀμαρτίαν καλεῖ, ὡς ἂν πρόξενον ἡμῖν τῆς περὶ τὸ ἀμαρτάνειν κατασταῶσαν ῥοπῆς. βούλεται δὲ διὰ πάντων εἰπεῖν, τίνας αἴτιος ἀγαθοῦ τῆς ἐντολῆς ἡ δόσις ἐγένετο· λέγει γὰρ ὅτι ὑπὸ μὲν τῆς ἀμαρτίας ἐγενόμεθα θνητοὶ τὴν φύσιν, θνητοὶ δὲ γεγονότες πολλὴν περὶ τὸ πταίειν τὴν ῥοπήν ἐκτησάμεθα. ἔγνωμεν οὖν λοιπὸν πανταχόθεν τῆς ἀμαρτίας τὴν φαυλότητα· τοῦτο μὲν ἀφ' ὧν θανάτου πρόξενος ἡμῖν ἐγένετο, τοῦτο δὲ ἀφ' ὧν πολλὴν τινα διὰ τοῦ θανάτου περὶ τὸ ἀμαρτάνειν τὴν ῥοπήν ἡμῖν ἐνεποίησεν, ὡς πανταχόθεν τὸ κατ' αὐτῆς μῖσος ἀναγκαίως ἀυξάνεσθαι ἐν ἡμῖν. ἀλλὰ τούτων ἀπάντων αἰτία τῆς ἐντολῆς ἡ δόσις, ἧς ἐκτὸς οὔτε ἀμαρτήματος φύσιν εἰδέναι ἦν ἡμῖν δυνατόν, οὔτε ἡλικῶν γίνεται πρόξενον κακῶν. θαυμασιώτατα οὖν τῆς ἐντολῆς τὸ χρήσιμον ἔφη, εἶγε καὶ τὴν ἀμαρτίαν ὑπέδειξε καὶ μισεῖν αὐτὴν παρεσκεύασεν, ὡς καὶ ἐν τῇ τοῦ πταίειν συνεχείᾳ μείζον κατ' αὐτῆς διὰ τὴν ἐνόχλησιν ἀναδέχεσθαι μῖσος, ἐγνωκότας ἅπαξ ὅσον αἴτιον κακῶν τοῖς ἐπιτηδεύουσι γίγνεται. ταῦτα ἀποκρινάμενος τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ ἐγένετο θάνατος ἔχεται τῆς οἰκείας ἀκολουθίας, καὶ ἐπειδὴ διὰ πάντων ἔδειξεν αὐτάρκως τοῦ νόμου τὸ χρήσιμον, παρασχόντος ἡμῖν τὴν καθόλου διάκρισιν ὧν τε ποιεῖν ἡμᾶς καὶ ὧν ἀπέχεσθαι προσήκει, δείκνυσι λοιπὸν αὐτοῦ καὶ τὸ ἄτονον, ὥστε

κατὰ παράθεσιν φανῆναι τῶν διὰ τοῦ Χριστοῦ τὸ μέγεθος καί φησιν οὕτως. Ro+m 7,14 Τὸ πνευματικὸς ἀντὶ τοῦ ὠφελεῖν καὶ παιδεύειν ἃ δεῖ δυνάμενος τὴν ψυχὴν, τὸ δὲ σαρκικὸς ἀντὶ τοῦ θνητοῦ καὶ διὰ τοῦτο πολλὴν περὶ τὸ ἁμαρτάνειν ἔχων ῥοπήν· τοῦτο γὰρ λέγει τὸ πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἐπειδήπερ ἡ πράσις δούλον πάντως 131 ποιεῖ τὸν πεπραμένον ὑπὸ τὸν τῆς ὑπηρεσίας καθεστάμενον ἀνάγκην , ὡς ἂν οὕτω καὶ ἡμῶν διὰ τῆς θνητότητος εἰς τὴν τοῦ ἁμαρτάνειν ἐτοιμότητα καταστάντων. βούλεται γὰρ εἰπεῖν ὅτι καλὸς μὲν ὁ νόμος· παιδεύει γὰρ τὴν ψυχὴν , τίνα μὲν ἀγαπᾶν, τίνα δὲ ἀποστρέφεται προσήκει, καὶ τὸ πάντων προτιμᾶν τῶν θείων νόμων τὸ βούλημα. ὄφελος δὲ ἐμοὶ πρὸς τὸ ἀπηλλάχθαι τῆς ἁμαρτίας ἐντεῦθεν οὐ γίνεταί· θνητὸς γὰρ ὢν τὴν φύσιν καὶ πολλὴν διὰ τούτου περὶ τὸ ἁμαρτάνειν τὴν εὐκολίαν δεξάμενος, ἀπηλλάχθαι τοῦ πταίειν οὐ δύναμαι, κἂν μυριάκις ἃ προσήκει διὰ τοῦ νόμου παιδεύωμαι τὴν ψυχὴν. Ro+m 7,17–18 Καὶ τοῦτο μὲν νόμου, φησί, τὸ χρήσιμον δείκνυται, ἀφ' ὧν οὐδενὶ τῶν πραττομένων ἀρέσκομαι· ὁμολογῶ γὰρ ἄτοπα εἶναι, κἂν μυριάκις αὐτὰ διαπράττωμαι, τῷ πεπαιδεῦσθαι τοῦτο ὑπὸ τοῦ νόμου. φαίνεται δὲ ἡ τῆς ἁμαρτίας ἰσχὺς οὕτω μου διὰ τὴν θνητότητα κρατοῦσα ὡς καὶ ἄκοντα πολλάκις ἐπὶ τὴν τῶν ἀτόπων καταφέρεισθαι πρᾶξιν. καὶ τὸ αὐτὸ πάλιν· οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ σαρκί μου, τὸ ἀγαθόν. καὶ γὰρ ἐπίσταμαι, φησίν, ὅτι ὅσον ἐπὶ τῇ σαρκὶ θνητὴν ἐχούσῃ τὴν φύσιν, οὐδὲν τῶν εἰς ἀρετὴν συντελούντωνπραχθῆναι δύναται· ἡ μὲν γὰρ θνητότης τῶν παρόντων ἐφίεσθαι μόνον ἡμᾶς παρασκευάζει, ἐκ δὲ τῆς περὶ ταῦτα σπουδῆς ἁμαρτήματα τίκτεται μᾶλλον, κατορθῶσαι δὲ ἀρετὴν εἰς ἄκρον οὐδαμῶς οἶόν τε μὴ τῶν παρόντων ὑπερορῶντα, κρείττονι λογισμῷ ἀθανάτων ἐφιέμενον πραγμάτων. Ro+m 7,19 Ἐπιμένων τοῖς αὐτοῖς· οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιῶ, φησίν , ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω. εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. τὸ γὰρ αὐτὸ κἀνταῦθα λέγει, ὅτι τῇ μὲν ψυχῇ αἰροῦμαι τὸ καλὸν ὑπὸ τοῦ νόμου παιδευόμενος ἃ δεῖ, ποιῶ δὲ οὐχ ἃ βούλομαι πολλάκις, ἀλλὰ ἃ μὴ βούλομαι μᾶλλον· βούλομαι μὲν γὰρ τὰ τοῖς θείοις νόμοις ἀκόλουθα, πράττω δὲ τὰναντία ὧν ἐπίσταμαί τε καὶ βούλομαι καλῶν , ὡς ἐντεῦθεν τῆς ἁμαρτίας φαίνεσθαι τὴν ἰσχὺν ἣν κατ' ἐμοῦ διὰ τῆς θνητότητος ἐπεκτήσατο, εἴπερ δὴ καὶ παρὰ γνώμην ἐπὶ τὴν οἰκείαν με καθέλκειν δύναται πρᾶξιν. τὸ γὰρ οὐκ ἐγὼ κατεργάζομαι ἀνωτέρω κἀνταῦθα λέγει τὸ παρὰ γνώμην. διὰ πάντων δὲ τούτων ἀπὸ τοῦ οἶδαμεν γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστίν, βούλεται εἰπεῖν, ὅτι καλὸς μὲν ὁ νόμος παιδεύων ἃ δεῖ τὴν ψυχὴν καὶ τούτου γε ἔνεκεν σφόδρα χρήσιμος, ἐγὼ δὲ διὰ τῆς θνητότητος πολλὴν περὶ τὸ ἁμαρτάνειν τὴν 132 εὐκολίαν δεξάμενος, ἀπηλλάχθαι τοῦ πταίειν διὰ τῆς τοῦ λόγου διδασκαλίας οὐ δύναμαι· πολλὴν μὲν γὰρ ἔχει τὴν ἰσχὺν ὁ νόμος ἐν τῇ τῆς ψυχῆς διδασκαλίᾳ, καὶ τοῦτο δηλὸν ἐξ ὧν ἀκριβῆς ἔγκειται ἡμῖν ἢ τε τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ διάκρισις· οὐδὲ πώποτε γοῦν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἁμαρτημάτων τὸ εἰδέναι τοῦτο ἀπεβάλλομεν, τούναντίον δὲ καὶ μυρία πταίοντες τοῦ γοῦν εἰδέναι τῆς ἁμαρτίας τὴν φαυλότητα ἐκτὸς οὐ γεγόναμεν. οὐ μὴν ἀφελεῖν ἡμῶν τὸ ἁμαρτάνειν δεδύνηται τῆς θνητότητος πολλὴν τούτου τὴν εὐκολίαν ἡμῖν ἐργασαμένης, ἀλλὰ κἂν σφόδρα διὰ τῆς οἰκείας διδασκαλίας πολλὴν τοῦ προσήκοντος ἔνεργάσθαι τὴν διάθεσιν, ἄκοντες καὶ ὡς οὐκ ἴσμεν, πολλάκις εἰς τὴν τῶν ἀτόπων ὑποφερόμεθα πρᾶξιν. Ro+m 7,21 Κατὰ διαίρεσιν ἀναγνωστέον· εὐρίσκω ἄρα τὸν νόμον ἐμοὶ τῷ θέλοντι ποιεῖν τὸ καλόν, εἴτα ἐξῆς· ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν ἰδίᾳ τελείαν καὶ ἀπηρτισμένην ἔχει τὴν ἔννοιαν, τὸ μὲν τῷ θέλοντι ἐμοὶ κατὰ τὴν ψυχὴν λέγοντος, τὸ δὲ ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται κατὰ τὴν σάρκα. λέγει γὰρ ὅτι κατὰ μὲν τὴν ψυχὴν χρήσιμος ὁ νόμος, παιδεύων αὐτὴν ἐφίεσθαι τοῦ καλοῦ, ἀποστρέφεται δὲ τὸ

κακόν, τὴν περὶ τὸ ἀμαρτάνειν δὲ ἡμῶν εὐκολίαν οὐδαμῶς δύναται ἀφελεῖν, ἥτις ἀπὸ τῆς θνητότητος ἐνεγένετο. Ro+m 7,22–23 Σφόδρα μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς τοῦ θεοῦ νόμοις ἠδομαι, φησί, τὴν ψυχὴν, ἐπαινῶν τε αὐτοὺς καὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος, ἀντιπράττουσα δὲ ἡ ἀμαρτία τῷ βουλήματι τῆς ψυχῆς διὰ πάντων, ὡς εἶπεν, τῶν μελῶν ἐπὶ τὴν ἑαυτῆς μεθέλκει πρᾶξιν. καὶ καλῶς εἶπεν ἐν τοῖς μέλεσιν, ἐπειδὴ πολύτροπος ἡ ἀμαρτία, διὰ πάντων ἐπιτηδεύεσθαι φύσιν ἔχουσα τῶν μελῶν· τὰ μὲν γὰρ δι' ὀφθαλμῶν, τὰ δὲ διὰ γλώττης, τὰ δὲ ἐτέρως ἀμαρτάνομεν. θαυμάσαι δὲ ἄξιον ἐνταῦθα τοὺς δια πορήσαντας, πότερον τρεῖς ἢ τέσσαρας νόμους ὁ ἀπόστολος βούλεται λέγειν, δήλης οὔσης καὶ ἀπολύτου τῆς διανοίας· ἀντὶ γὰρ τοῦ εἶπεν τὴν 133 ἀμαρτίαν, νόμον εἶπεν ἀμαρτίας, οὐδὲν ἄλλοιότερον λέγων, κατὰ τι δὲ αὐτῷ οἰκεῖον τεθεικῶς ἰδίωμα. οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέγει· ὁ διὰ νόμου πίστεως, καὶ μετὰ βραχέα δέ· ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς, ἀντὶ τοῦ εἶπεν τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς· ἐπειδὴ γὰρ σκοπός ἐστι νόμου παντός ἴδιος, ἐφ' ἑκάστου τὸ τοῦ νόμου προστίθησιν ὄνομα, ἵνα εἴπη τὸν σκοπὸν τοῦ πράγματος, περὶ οὐπὲρ ἂν λέγη, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ οὐχ ἕτερον λέγων. Ro+m 7,25 Τῇ μὲν γὰρ ψυχῇ, φησὶν, αἰροῦμαι τὰ δοκοῦντα τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, ὑπὸ δὲ τῆς θνητότητος ἐπὶ τὴν ἀμαρτίαν καθέλκομαι· ἀλλ' ἀπηλλάγμεθα τούτων ἀπάντων καὶ τιμωρίας ἀπάσης κατέστημεν ἐκτὸς οἱ διὰ τῆς ἐπὶ τὸν Χριστὸν πίστεως ἕξω γενόμενοι τῆς θνητότητος καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ζῆν. τὸ γὰρ κατὰ σάρκα τοῦτο λέγει ἀντὶ τοῦ ὡς θνητοὶ πολιτεύεσθαι, ὡς ἔπεται καὶ τὸ κατὰ νόμον ζῆν· τοῖς γὰρ θνητοῖς καὶ τὴν ἐπὶ τὸ χειρὸν ῥοπήν δεχομένοις ἀναγκαῖος ὁ νόμος ἀπειργῶν τοῦ χειρόνος, ἀθανάτοις δὲ καὶ ἀτρέπτοις γεγονόσι περιττὸς ἐξ ἀνάγκης καθέστηκεν. Ro+m 8,2 Τῇ τοῦ πνεύματος μετουσίᾳ τὴν ἀνάστασιν γίνεσθαι ὁ ἀπόστολος φησὶν· σπείρεται γάρ, φησί, σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν, ὡς ἂν αὐτοῦ τότε κρατοῦντος ἡμᾶς ἐν ἀφθαρσίᾳ τε καὶ ἀτρεπτότητι. πνεῦμα οὖν αὐτὸ ζωῆς καλεῖ, ὡς ἂν τῆς ἀθανάτου ζωῆς παρεκτικὸν ἦς τότε τευξόμεθα. τὸ τοίνυν πνεῦμα, φησὶ, τὸ ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀθανασίας ἡμῖν δεδομένον, οὗ τὴν ἀπόλαυσιν ἢ ἐπὶ τὸν Χριστὸν πίστις παρέσχηκεν ἡμῖν, ἀπήλλαξέν με τοῦ τε θανάτου καὶ τῆς ἀμαρτίας. δῆλον δὲ ὅτι ἀπὸ τῶν μελλόντων ποιεῖται τὴν ἀπόδειξιν τῶν διὰ Χριστοῦ παρασχεθέντων ἡμῖν, ὅτε ἐπὶ τῶν πραγμάτων τὴν ἔκβασιν λήψεται, ἐπεὶ καὶ ἡ τοῦ θανάτου ἐλευθερία τότε ἡμῖν προσγενήσεται, οὐκ ἀνισταμένοις μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀθανάτου ζωῆς ἀξιουμένοις. τότε δὲ καὶ τῆς ἀμαρτίας ἀπαλλαττόμεθα, τότε ἄτρεπτοι γεγονότες τῇ τοῦ πνεύματος χάριτι, ἀμαρτεῖν οὐκ ἐπιδεχόμεθα· κατὰ γὰρ τοὶ τὸν παρόντα βίον πρόδηλον ὡς θνητοὶ τέ ἐσμεν καὶ ὑπὸ τὴν τῆς ἀμαρτίας ἐνόχλησιν κείμεθα¹³⁴.

Ro+m 8,3–4 Ὁ μὲν οὖν νόμος, εἰ καὶ τὴν ψυχὴν ὠφελεῖ, φησὶν, ἀλλὰ τῇ κατορθώσει τῆς ἀρετῆς ἀτονῶν ἐφαίνεται, ἀντιπραττούσης αὐτῷ τῆς θνητότητος καὶ πολλὴν τῆς ἀμαρτίας τὴν ἐνόχλησιν ἡμῖν ἐνεργαζομένης· ὁ δὲ γε υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐν ταύτῃ γεγονώς τῇ φύσει τῇ θνητῇ καὶ ἀμαρτίαις ὑποκειμένη, οὐχ ἑτέρου ἔνεκεν ἀλλ' ἢ ὥστε ἀφελεῖν αὐτῆς τὴν ἀμαρτίαν, ἀνεῖλε τὸ ἐνεῖναι δοκοῦν αὐτῇ κύρος τῆς ἀμαρτίας, ἀφελῶν μὲν αὐτῆς τὴν θνητότητα, συνανελῶν δὲ αὐτῇ καὶ τῆς ἀμαρτίας τὴν ἐνόχλησιν, ὡς λοιπὸν τοῦ νόμου τὸν σκοπὸν καὶ τὸ βούλημα ἐν ἡμῖν πληροῦσθαι τοῖς ἀπηλλαγμένοις μὲν τῆς θνητότητος, ἐν ἀθανασίᾳ δὲ καθεστῶσιν· ὁ γὰρ οὐκ ἴσχυσε ποιεῖν ἐν ἡμῖν ὁ νόμος, ὅτε ἔτι θνητοὶ τὴν φύσιν ἤμεν, καίτοιγε πλεῖστα περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀμαρτάνειν διαλεγόμενος, τοῦτο ἡμῖν ἐν τῇ τῆς θνητότητος ἀφαιρέσει προσεγένετο, οὐδεμίαν ἐνόχλησιν ἀμαρτίας δυναμένοις ὑπομένειν, ἐπειδὴν ἅπαξ τὴν φύσιν ἀθάνατοι γενώμεθα. Ro+m 8,5–6 Ἀπεντεῦθεν λοιπὸν διὰ πλειόνων λέγει, ὅτι τοῖς μὲν θνητοῖς τὸ ἀμαρτάνειν ἔπεται πάντως,

ἀθάνατοι δὲ γεγονότες ἀπηλλάγημεθα τούτου, ὥστε κατὰ παράθεσιν φανῆναι τὰ κατὰ Χριστὸν πλείστον ὑπερέχοντα τοῦ νόμου, εἴπερ ἐκεῖνος μὲν ἀφελεῖν τὸν θάνατον οὐκ ἠδύνατο, καὶ ἀνάγκη πᾶσα ἦν κρατεῖν ἐν ἡμῖν τὴν ἀμαρτίαν, κἂν μυριάκις ἐπαιδεύετο ἡ ψυχὴ τὸ δέον· ὁ δὲ γε Χριστὸς τὸν τε θάνατον ἀφείλε καὶ τὴν ἐνοῦσαν ἡμῖν τῆς ἀμαρτίας ἐνόχλησιν συνανείλε τῷ θανάτῳ. ἤρξατο μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ δικαιοθέντες οὖν ἐκ πίστεως εἰρήνην ἔχωμεν πρὸς τὸν θεὸν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῶν διὰ τοῦ Χριστοῦ παρασχεθέντων ἡμῖν ἐξηγεῖσθαι τὸ μέγεθος σὺν πολλοῖς ἑτέροις, παραθέσει τῇ πρὸς τὸν νόμον δείξας αὐτῶν τὴν ὑπεροχὴν. ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν τῶν ἀνακυπτόντων ζητημάτων ἐτράπη λύσιν, ἀπολογησάμενος ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς τοῖς προκειμένοις δέδεικται ἡμῖν σαφέστερον, καὶ δὴ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀμαρτίας ποιητικὸν λέγειν τὸν νόμον, ἔδειξε μὲν αὐτοῦ τὸ χρησιμὸν ἀναγκαίως· καὶ τοῦτο δὲ ἐν τοῖς ἀρτίως ἐρμηνευθεῖσι σαφέστερον δεδηλώκαμεν. πάλιν δὲ κατὰ παράθεσιν τοῦ νόμου λέγων τῶν διὰ τοῦ Χριστοῦ τὸ μέγεθος, ἐπὶ τὸν τῶν πρώτων ζητημάτων ἀνατρέχει λόγον καὶ τὸ δεικνύει ὡς μεγίστων ἡμῖν ἀγαθῶν ὁ Χριστὸς ἐγένετο πρόξενος· οὐπερ ἔνεκεν κἀνταῦθα βούλεται διὰ πολλῶν δεικνύειν, ὅτι τῇ μὲν θνητότητι τὸ ἀμαρτάνειν ἔπεται, ἀθάνατοι δὲ γεγονότες ἀπηλλάγημεθα τούτου. διὸ φησιν· οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσι καὶ τὰ ἐξῆς. τοῦτο λέγει ὅτι οἱ μὲν θνητοὶ τὴν φύσιν ἀναγκαίως πλείστην τοῦ ἀμαρτάνειν τὴν 135 ἐνόχλησιν ὑπομένουσιν· τί γὰρ ἂν καὶ βουλευσαίτο ἀθάνατον φύσιν θνητή; εἰ δὲ καὶ τίς ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἀρετὴ, οὐ τῆς σαρκὸς ἐστὶν αὕτη ἀλλὰ τοῦ φρονήματος τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ ἀνωτέρα γένηται τῶν παρόντων. οἱ μέντοι τοῦ πνεύματος ἤδη μετεσχηκότες κρείττονα τούτων ἔχουσι τὸν λογισμόν, ἀθάνατοι γεγονότες τὴν φύσιν καὶ πάσης τῆς ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐνοχλήσεως ἀπηλλαγμένοι· τοῦτο γὰρ λέγει τὸ εἰρήνην, ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἀνωτέροις παρὰ τοῖς τὴν φύσιν θνητοῖς πόλεμον εἶναι ἔφη, τῆς ἀμαρτίας ἀντιπραττούσης τῷ βουλήματι τῆς ψυχῆς, εἰρήνην ἐνταῦθα λέγων τὸ ἀφηρησθαι τῆς ἀμαρτίας τὴν ἐνόχλησιν. Ro+m 8,9 Ὑμεῖς δέ, φησίν, οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, σαφῶς δηλοῖ ὅτι μὴ περὶ τῆς φύσεως ἐνταῦθα διαλέγεται τῆς ἡμετέρας οὐ γὰρ ἔξω τῆς σαρκὸς γεγονόσι ταύτην Ῥωμαίοις ἐπέστελλεν, λέγει δὲ τὴν ἀπὸ τῆς θνητότητος ἐνοῦσαν ἡμῖν τῆς ἀμαρτίας ἐνόχλησιν, ὥστε φανῆναι τῶν διὰ τοῦ Χριστοῦ τὸ μέγεθος ἀφελόντος ἡμῶν τὸν θάνατον ἐπὶ τῷ παντὸς ἀπηλλάχθαι τοῦ τῆς ἀμαρτίας πολέμου. διὰ τοῦτο λέγει ὅτι οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, τοῦτ' ἐστὶν ἔξω τῆς ἀποφάσεως γεγονάτε τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἐν πνεύματι· ἐν ἐπαγγελίᾳ γὰρ τῆς ἀθανασίας ἤδη κατέστητε. καὶ τίς ἢ τούτου ἀπόδειξις; εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. ἐδείξαμεν καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις ὅτι τὴν ἀνάστασιν τῇ τοῦ πνεύματος μετουσίᾳ γίνεσθαι φησιν, ἀθανάτους τε καὶ ἀτρέπτους ἡμᾶς εἶναι τότε τῇ θείᾳ ποιῶντες χάριτι· ἀλλ' ἐπειδὴ τύπον ἐκείνων ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ἐπλήρουν, ἐκομίζοντό τε δι' αὐτὸ τοῦτο μερικὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν ὥσπερ τινα ἀρραβῶνα τῶν μελλόντων. ἐπὶ τὸ καὶ περὶ ἐκείνων ἀναμφίβολον ἔχειν τὴν γνώμην καλῶς εἶπεν· εἴπερ ἔχετε τοῦ θεοῦ πνεῦμα οἰκοῦν ἐν ὑμῖν. δῆλον ὡς ἀληθῆς ἢ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐπαγγελία ἢ τὴν ἀπόλαυσιν ἢ τοῦ πνεύματος μετουσία περιέσεσθαι ὑμῖν ἐλπίζεται· οὐδὲ γὰρ οἷόν τε τοὺς τὸν ἀρραβῶνα ἐκείνων ὑποδεξαμένους μὴ καὶ τὸ λοιπὸν κομίσασθαι. ὅτι δὲ πνεῦμα εἶχον οἱ πιστεύοντες, ἀναμφίβολον ἦν ἀπὸ τῶν παρακολουθούτων ποτὲ σημείων εἰς τὴν τῶν λεγομένων πίστωσιν. Ro+m 8,14 Δῆλον οὖν ὅτι οἱ τοιοῦτοι τὴν μακαρίαν ζωὴν παρὰ τῷ ἑαυτῶν πατρὶ ζήσονται 136. Ro+m 8,15 Τὸ πάλιν ὡς πρὸς τὸ δουλείας ἀπέδωκεν. ἀναγνωστέον οὖν οὕτως· οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα, εἶτα διαστήσαντα ἐπαγαγεῖν χρῆ· δουλείας πάλιν εἰς φόβον. περὶ γὰρ τῶν ἐν νόμῳ λέγει καὶ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ὅτι μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ εἰς δουλείαν γεννώσα, δούλους τοὺς ἐν νόμῳ παραθέσει τῶν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος

καλῶν, ἐπειδὴ οὗτοι μὲν ὑπὸ προστάγματα ὄντες ἢ παραβαίνοντες ἐτιμωροῦντο ἢ φυλάττοντες ἐπαινοῦντο, ὅπερ οὖν τῶν δούλων ἴδιον εἶναι συμβέβηκεν. ἐκεῖνοι δὲ χάριτι τοῦ δεσπότη τῶν μελλόντων ἀγαθῶν κομιζόμενοι τὴν ἀπόλαυσιν, οὐδεμίαν ἔτι μεταβολὴν ὑφορῶνται, ὅπερ οὖν ὑπάρχει τοῖς τέκνοις ἐκ τῶν πατέρων ἕθος. ὡς γὰρ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον λέγει· οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δειλίας, οὐχ ὡς ὄντος δειλίας πνεύματος, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ταῦτα ἐμποιεῖν τὸ πνεῦμα φύσιν οὐκ ἔχει, οὕτως ἐνταῦθα· οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀντὶ τοῦ πνεύματος μετεσχίκατε, οὐχ ἵνα πάλιν ὑπὸ δουλείαν ἦτε καὶ φόβον κατὰ τοὺς ἐν νόμῳ· ταῦτα γὰρ ἐνεῖναι τοῖς παντελεῖ τοῦ πνεύματος δεξαμένοις τὴν χάριν οὐχ οἷόν τε. ἐλάβετε πνεῦμα υἱοῦ ἐργαζόμενον θεοῦ, ὅθεν καλεῖν πατέρα τὸν θεὸν παραγόμεθα· δῆλον γὰρ ὅτι καὶ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου παράδοσιν τὴν Πάτερ ἡμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐκάλουν πατέρα τὸν θεὸν οἱ τοῦ βαπτίσματος ἡξιωμένοι. καλῶς δὲ τὸ ἄββᾶ ὁ πατήρ, ἐπειδὴ τῶν νηπίων ἴδιόν ἐστι τὸ ἄββᾶ καλεῖν τοὺς πατέρας· νήπιοι δὲ ἔτι κατὰ τὸν παρόντα βίον ἦσαν οἱ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἡξιωμένοι τῆς υἰότητος, τὴν τελείαν καὶ ἀληθῆ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος προσδοκῶντες αἰῶνος. τὸ οὖν ἄββᾶ ὁ πατήρ τέθεικε τὸ μὲν εἰς μήνυσιν τῆς προσδοκωμένης τελειότητος, τὸ δὲ σύμβολον τῆς παρουσίας καταστάσεως, ἐν ἧ νηπίων δίκην οὐχ ὀλοτελῆ τῆς μετουσίας τῶν ἀγαθῶν κομισάμενοι τὴν ἀπόλαυσιν, περιέμενον τὸ ποτὲ αὐτοῖς προσέσεσθαι κάκεῖνα ταῖς νῦν ἐπαγγελίαις ἀκολουθῶν. Ro+m 8,16-17 Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι πνευματικῶς διάγομεν· διὸ καὶ ἐσμὲν τέκνα θεοῦ. ἐὰν οὖν συμπάσχωμεν τῷ Χριστῷ, τοῦτ' ἔστιν ἐὰν τὰ αὐτὰ πάσχειν αἰρησώμεθα ἅπερ ὁ Χριστὸς τὴν ἀλήθειαν πρεσβεύων 137 ἔπαθεν ἐκόν, ἐὰν διωκόμενοι καρτερῶμεν καὶ ὅσα ὅμοια πάσχωμεν ὑπὲρ εὐσεβείας, συνδοξασθησόμεθα αὐτῷ ἐν τῷ γενέσθαι τέκνα θεοῦ καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ. τίς δὲ ἡ κληρονομία, προεῖρηται ὀπίσω ἔνθα ὁ λόγος ἦν περὶ τοῦ εἶ γὰρ οἱ ἐκ νόμου κληρονόμοι, κεκένωται ἡ πίστις. Ro+m 8,18 Τὸ λογιζομαι ἀντὶ τοῦ λογιζομῶ τῷ προσήκοντι πέπεισμαι τοῦτο οὕτως ἔχειν, ὡς τὸ λογιζόμεθα οὖν πίστει δικαιοῦ σθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. Ro+m 8,19 Καραδοκεῖν λέγεται τὸ ἐλπίζειν, ἀποκαρδοκεῖν δὲ τὸ ἀπελπίζειν. ὁ τοίνυν λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἐν σῶμα τὴν σύμπασαν κτίσιν ἐποίησεν ὁ θεός, ὅθεν καὶ κόσμος λέγεται πάντα, εἴτε ὄρατὰ εἴτε ἀόρατα, ὡς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησὶν ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. ἐπειδὴ τοίνυν διαφορὰ τίς ἐστιν ἐν αὐτοῖς, τὸ τὰ μὲν εἶναι ὄρατὰ, τὰ δὲ ἀόρατα, βουλόμενος εἰς ἐν τὰ πάντα συνῆφθαι, πεποίηκε τὸν ἄνθρωπον ἐξ ὄρατου μὲν συγκείμενον τοῦ σώματος καὶ συγγενοῦς τῇ φαινομένη κτίσει· ἐκ γὰρ συγκείται καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος καὶ πυρός, ἀοράτου δὲ τῆς ψυχῆς καὶ οἰκείας τοῖς ἀοράτοις. καὶ δὴ πεποίηκεν αὐτὸν ὡς περὶ τι φιλίας ἐνέχυρον τοῖς πᾶσιν· χρήσιμα μὲν γὰρ αὐτῷ τὰ φαινόμενα, ὡς αὐτῇ τῇ πείρᾳ μανθάνομεν, ἐφεστᾶσι δὲ αὐτοῖς αἱ νοηταὶ φύσεις πρὸς τὸ ἡμῖν ὠφέλιμον αὐτὰ κινεῖν· καὶ τούτου μάρτυς ὁ ἀπόστολος περὶ τῆς ἐναντίας λέγων δυνάμει· κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, ὡς εἶναι δῆλον ἡμῖν ὅτι πρὸ τῆς παραβάσεως εἰς τοὺς ἐφεστῶτας τῇ τοῦ ἀέρος κινήσει ὁ διάβολος συνετέλει. καὶ μὴν καὶ τοῖς πρὸς διδασκαλίαν τῆς εὐσεβείας εἰς ἡμετέραν ὠφέλειαν ὑπηρετεῖσθαι σύνηθες αὐτοῖς, ὡς ὁ ἀπόστολός φησὶν· οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν; ἐντεῦθεν τοίνυν αἱ ἀόρατοι φύσεις εἰς οἰκεία τίθενται τὰ καθ' ἡμᾶς εὐφραίνόμενα, εἰ δὴποτε πρὸς τὸ κρεῖττον ῥέπειν ἡμᾶς συμβαίνει. καὶ τοῦτο ἡμᾶς ὁ κύριος διδάσκει λέγων ἐπὶ ἐνὶ 138 ἀμαρτωλῶ ἐπιστρέφοντι καὶ ἀγγέλους χαίρειν ἐν οὐρανοῖς. δῆλον δὲ ὅτι καὶ λύπην αὐτοῖς προξενεῖ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπὶ τὸ χεῖρον διακείμενα· οὐδὲ γὰρ ἂν εὐφραίνοντο ἡμῶν

ἀφισταμένων τῆς τῶν ἀτόπων πράξεως, εἰ μὴ καὶ λύπην αὐταῖς ἐκίνει τὸ μένειν ἡμᾶς ἐπ' ἐκείνων. οὕτω δὴ γνώμης ἔχουσαι περὶ ἡμᾶς, ὡς ἄτε δὴ οἰκεῖον καὶ συγγενές ζῶον αὐταῖς, ἠνίκα γεγωνώς ὁ Ἄδὰμ ἐδέξατο τοῦ θεοῦ τὸ ἐπίταγμα, ὁμοῦ κάκεινο ἀκούσας ὡς παραβὰς ἀποθανεῖται, ἐσκόπουν, ἦντινα ἄρα τὰ κατ' αὐτὸν τὴν ἔκβασιν λήψεται· καὶ ἐπειδὴ παραβὰς θνητὸς ἐγένετο διὰ τῆς ἀποφάσεως, ἐχωρίζετο τε ὡς εἰκὸς ἢ ψυχὴ τοῦ σώματος καὶ ὁ μηχανηθεὶς διὰ τοῦ ἀνθρώπου σύνδεσμος τῆς κτίσεως διελύετο, τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐσκυθρώπαζον αἱ νοηταὶ φύσεις ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις, περὶ ἡμᾶς τε οὐκ εἶχον οἰκείως ὡς ἂν τοιούτων γεγονότας αἰτίους κακῶν· ὡς δὲ καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος οἱ καθ' ἐξῆς ἄνθρωποι μειζόνως ἐπὶ τὸ χεῖρον προβαίνοντες ἐπέσφιγγον ἑαυτοῖς τοῦ θανάτου τὴν ἀπόφασιν, πάντα μὲν τὰ καθ' ἡμᾶς ἀπεγίνωσκον, μείζον δὲ καθ' ἡμῶν ἀνεδέχοντο τὸ μῖσος· ὅθεν οὐδὲ πράττειν ὑπὲρ ἡμῶν ἐβούλοντό τι λοιπόν, τοῦτο μὲν ὡς ἀλλοτρίους ἑαυτῶν ἀποστρεφόμενοι, τοῦτο δὲ ὡς ἐχθροὺς τοῦ θεοῦ μυσαιτόμενοι. τί οὖν ἐπὶ τούτοις ἐγένετο; ἔφησεν αὐτοῖς ὁ κύριος ὡς ποιήσει τὴν καθ' ἡμᾶς διόρθωσιν, ἀναστήσας τε ἡμᾶς καὶ ἀθανάτους ἐργασάμενος, ὡς μηκέτι μηδεμίαν δεδοικέναι πάλιν μεταβολὴν καὶ διάλυσιν τοῦ κοινοῦ συνδέσμου τῆς κτίσεως. ταύτην δεξάμενοι τὴν ὑπόσχεσιν ἠθύμουν, μαθόντες ὡς ἡ θεία χάρις τῶν ἡμῖν ἐπταισμένων ποιήσεται τὴν διόρθωσιν, καὶ φιλοτιμίᾳ πάντα ἡμῖν ἀποδώσει ὧν ἡμεῖς ἑαυτοὺς διὰ μοχθηρίαν ἀπεστερήσαμεν τρόπου, καὶ μενεῖ μὲν ὁ καθόλου σύνδεσμος διάλυσιν οὐδεμίαν ἐπιδεχόμενος τοῦ λοιποῦ, μενεῖ δὲ ἄρρηκτος καὶ τῇ κτίσει πρὸς ἑαυτὴν ἢ φιλίᾳ· ἐντεῦθεν καὶ πράττειν ἅπαντα ὑπὲρ ἡμῶν οὐκ ὠκνοῦν, καίτοιγε ἐν τοῖς χείροσιν ἐξεταζομένων, τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι διὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἐπαγγελίαν κρατούμενοι. τοῦτο οὖν λέγει ὅτι ἡ κτίσις τόγε ἐφ' ἡμῖν πολλάκις τὰ καθ' ἡμᾶς ἀπελίπασα, ταύτην ἀπεκδέχεται τῶν ἀπάντων διόρθωσιν, τὴν προσδοκίαν τῶν μελλόντων, ὅτι ἀναστησόμεθα πάντες εἰς τὸ εἶναι ἀθάνατοι· τὴν γὰρ ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ λέγει τὴν ἀνάστασιν, καθόλου υἰοθεσίαν τὴν ἀθανασίαν καλῶν, ἐπειδὴ υἱῶν εἶναι νομίζει θεοῦ τὸ ἀθανάτους εἶναι· ὅθεν καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει· ἐγὼ εἶπα θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες, ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε, ὡς ἂν οὐκ ἔχοντος λόγου τοῦ ἀποθνήσκειν τοὺς υἱοὺς τοῦ θεοῦ χρηματίσαντας 139. Ro+m 8, Ἀμέλει, φησὶν, οὐδὲν ἔτι ποιεῖν ὑπὲρ ἡμῶν οἱ ἄγγελοι ἀνεχόμενοι, διὰ τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην εἴλαντο πάντα ποιεῖν, καίτοιγε περὶ τὰ μάταια ἡμῶν ἀσχολουμένων, τοῦτο κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἐπαγγελίαν ἀπεκδεχόμενοι τὸ πάντα ἀπαλλαγῆναι φθορᾶς καὶ μεταβολῶν καὶ τροπῆς, ἐπειδὴν καὶ ἡμεῖς ἀξιοθέντες τῆς ἀναστάσεως ἀθάνατοι τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει γενώμεθα. Ro+m 8,21 Ἀπαλλάττονται γάρ, φησί, τότε καὶ αὐτοὶ τοῦ ὑπηρετεῖσθαι φθοριμαίσις πράγμασιν, ἐπειδὴν ἡμεῖς ἀθάνατοι γενώμεθα καὶ τὰ πάντα ἀπαλλαγῆναι τοῦ τρέπεσθαι, ἐπεὶ μηδὲ ἔστι τοῦ λοιποῦ τὸ συναναγκάζον αὐτοὺς πρὸς τὴν τούτων ὑπηρετεῖσθαι κίνησιν. Ro+m 8,22 Καλῶς οὐκ εἶπε στενάζει καὶ ὠδίνει, ἀλλὰ συστενάζει καὶ συνωδίνει, ἐπειδὴ καὶ τὸ πᾶσα ἢ κτίσις ἐνταῦθα προσέθηκεν, ἄνω ἢ κτίσις εἰρηκῶς μόνον. βούλεται δὲ εἰπεῖν ὅτι συμφώνως ἐπιδείκνυται τοῦτο πᾶσα ἢ κτίσις, ἵνα καὶ τὸ παρὰ πάσης τὸ αὐτὸ γίνεσθαι ὁμοίως παιδεύσῃ τούτους τὴν πρὸς ἅπαντας κοινωνίαν αἰρεῖσθαι τῇ τῶν λυπηρῶν καρτερίᾳ. πῶς δὲ πᾶσαν ἔφη τοῦτο ὑπομένειν τὴν κτίσιν; τὰς μὲν ἀοράτους ὡς εἰκὸς ἄτε δὴ λογικὰς καὶ τῶν γιγνομένων ἔχουσας τὴν αἴσθησιν, τὰς δὲ ὁρατὰς τῇ κοινωνίᾳ τοῦ πράγματος. Ro+m 8,24 Σωτηρίαν καλεῖ τὴν παντελῆ τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴν, ἣτις αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προσγίνεσθαι ἔμελλεν· ταῦτα τοίνυν, φησί, βεβαίως ἐλπίζειν ὅτι πρόσσεται ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰλήφαμεν βίου. Ro+m 8,25 Εἰ μὲν γὰρ ἀπελαύομεν ἤδη τῶν προσδοκωμένων, φησὶν, ὑπ' ὅψιν ἔκειτο πάντως τὴν ἡμετέραν, περὶ δὲ τῶν φαινομένων ἐλπίζειν οὐδαμῶς ἐδεόμεθα· ἐπειδὴ δὲ ἐλπίζομεν

περὶ αὐτῶν ὡς οὐ φαινομένων, εἰκότως ἀνάγκη ἅπασαν τὴν ἔκβασιν αὐτῶν περιμένοντας ὑπομένειν ἅπαν ὅτι ἂν καὶ παθεῖν ὑπὲρ ἐκείνων δέοι 140. Ro+m 8,26 Σχηματισμός ἐστι κατὰ τὸ σύνηθες τῇ θείᾳ γραφῇ τὸ εἰρημένον ὡς ἕτερον φαίνεσθαι τῷ προχείρῳ μᾶλλον ἢ ὃ βούλεται λέγειν· λέγει μὲν γὰρ ὅτι ἡμεῖς οὐδὲ προσδοκᾶν ἐκεῖνα κατὰ γε τὴν τῆς φύσεως ἀκολουθίαν δυνάμεθα, ἀλλ' ἢ τοῦ πνεύματος χάρις ἧς τὴν ἀπαρχὴν ἐνταῦθα εἰλήφαμεν, ἀναμφιβόλως ἡμῖν ἐγγυᾶται τὴν μετουσίαν ἐκείνων. ἐσχῆ μάτισε δὲ οὕτως· ἂ προσδοκῶμεν ταῦτα καὶ αἰτοῦμεν παρὰ θεοῦ, ἂ δὲ μὴ δύνατον ἐλπῖσαι λαβεῖν, ταῦτα οὐδ' ἂν αἰτῆσαι ποτὲ ἀνασχοίμεθα. τὸ οὖν μὴ δύνασθαι προσδοκᾶν ἐκεῖνα τὸ μὴ εἰδέναι καθὸ δεῖ προσεύξασθαι περὶ αὐτῶν ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ, ὡς ἔφην, ταῦτα οὐδ' ἂν αἰτήσειεν τε ἂ μηδενὶ λόγῳ δύναται προσδοκᾶν. τὸ δὲ τῇ τοῦ πνεύματος δυνάμει πάντως αὐτοῖς αὐτὰ περιέσεσθαι ἐλπίζειν τὸ πνεῦμα ἐντυγχάνειν ἔφη· ἐπειδὴ γὰρ εὐχῇ πολλάκις λαμβάνομεν ἐκεῖνα ἂ μηδαμῶς ἑαυτοῖς περιποιῆσαι δυνάμεθα, ἐνείθη δὲ αὐτοῖς καὶ τὸ πιστεύειν περὶ τῶν μελλόντων ἢ ἐπὶ τοῦ παρόντος βίου τοῦ πνεύματος δόσις. Αὐτό, φησί, τὸ πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα εἴπῃ ὅτι τοῦτο ἡμῖν ἐκείνων αἴτιον, ὃ ὡσπερ ἐν ἀρραβῶνος τάξει κατὰ τὸν παρόντα βίον ἡμῖν δοθέν, ἀναγκαίως καὶ περὶ τοῦ τελείου πιστεύειν ποιεῖ· ὅθεν ἵνα μὴ νομίσης περὶ εὐχῆς λέγειν αὐτὸν ἀληθῶς, ἐπήγαγε στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, ἵνα εἴπῃ ὅτι ἀπορρήτῳ τρόπῳ ἐκεῖνα ἐφέλκεται· τὸ γὰρ ἐπὶ ταῖς μελλούσαις ἐπαγγελίαις κατὰ γε τὸν παρόντα βίον δεδομένον ἡμῖν παρέχεται πάντως ἡμῖν ἐκεῖνα. καὶ τὸ στεναγμοῖς δὲ ἀκολουθῶς τῷ σχηματισμῷ ὡς ἐπ' εὐχῆς ἔφη, ἐπειδὴ πῶς μετὰ στεναγμῶν εὐχόμενοι ἀκούεσθαι νομίζονται μᾶλλον ὡς ἂν συντονώτερον ποιούμενοι τὰς δεήσεις. οὕτω καὶ ἀνωτέρω περὶ τῆς κτίσεως ἔφη τὸ στενάζειν καὶ περὶ ἡμῶν ὅτι στενάζομεν, στεναγμὸν ἀπανταχοῦ τὴν προσδοκίαν ἐκείνων καλέσας, ὡσπερ οὖν 141 κἀνταῦθα ἔφη τὸ πνεῦμα μετὰ στεναγμῶν ἐντυγχάνειν, ὡς ἂν παρέχον ἡμῖν ἐκεῖνα καὶ προσδοκᾶν ἂ τῶν παρασκευαζόντων τὴν ἔκβασιν. Ro+m 8,27 Ἐνταῦθα βούλεται εἰπεῖν ὅτι ταῦτα ἡμῖν παρασχεθήσεται ὑπὸ τοῦ πνεύματος γνώμη θεοῦ, ὅς ἐπειδὴ ἠβουλήθη τὴν ἀπαρχὴν ἡμᾶς τοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ παρόντος κομίσασθαι βίου, ἀναγκαίως παρέξει κἀκεῖνα ὧν ἐπ' ἐλπίδι ταύτην ἐκομίσάμεθα. ἐπεὶ δὲ ἐσχημάτισεν ὡς ἐπ' εὐχῆς τὸ διὰ τῆς ἐνταῦθα ἀπαρχῆς τοῦ πνεύματος ἀναγκαίως ἡμᾶς προσδοκᾶν καὶ τὰ μέλλοντα, ἀναγκαίως ἐπήγαγεν, ὅτι καὶ ὁ θεὸς εἰδὼς τὸ βούλημα τοῦ πνεύματος, καὶ ὅτι κατὰ γνώμην αὐτοῦ τὰς αἰτήσεις ποιεῖται, ἐπινύει τῇ προσευχῇ. καλῶς δὲ καὶ τὸ ὑπὲρ ἀγίων, ἵνα εἴπῃ τῶν πρὸς τοῦτο ἀφωρισμένων καὶ μετεσχηκότων ἤδη τοῦ πνεύματος. ἐντυγχάνειν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ χάρισμα λέγει τὸ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῖν δεδομένον βίου, ὃ καὶ ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος, οὐ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ καλεῖ ἀλλὰ τῆς τότε ἡμῖν εἰς παντελῆ μετουσίαν τῶν ἀγαθῶν προσδοκωμένης δοθήσεσθαι χάριτος. ὅτι μέντοι σύνηθες τῇ θείᾳ γραφῇ σχηματίζουν, τάδε ἀπὸ τῶν τῷ μακαρίῳ Δαυὶδ συνεχῶς τὰ τοιαῦτα λέγειν εἰώθоти· γνώφον ἔχοντα ὑπὸ τοὺς πόδας καὶ ὅσα κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος φησίν· οὐδὲ γὰρ τοῦ παρόντος ἅπαντα λέγειν ἐστὶ καιροῦ. ἐν δὲ τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ πρὸς τε τὰς πύλας φωνὴν σχηματίζει, ὡς ἂν ἀνοιχθῆναι ὀφείλουσας, καὶ παρ' αὐτῶν ἀποκρίσιν· τούτων γὰρ οὐδὲν μὲν, ὡς εἴρηται, νοεῖσθαι δύναται, ἕτερα δὲ τινὰ ἐστὶ τὰ ἀπ' αὐτῶν ἐμφαινόμενα. ἐγὼ μέντοι τέθεικα καὶ τοῦτο ὥστε μηδένα καινόν τι νομίζειν λέγεσθαι παρ' ἡμῶν τὸ κατὰ σχηματισμὸν εἰρησθαι τῷ ἀποστόλῳ τὰ προκείμενα. Ro+m 8,28 Οὐ δεῖ θαυμάζειν, φησίν, εἰ τοιαῦτα μὲν τότε προσδοκῶμεν ἡμῖν ἀγαθὰ περιέσεσθαι, ἐν ἀνηκέστοις δὲ ἄγαν κακοῖς κατὰ τὸ παρὸν εὐρισκόμεθα πάνυ γε εἰδότας ὡς διὰ πάντων εὐεργετῆν ἔθος τῷ θεῷ 142 τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν ἄφθονον αὐτοῖς τῶν ἀγαθῶν τὴν χορηγίαν παρεχόμενος, ὥστε καὶ ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναι λυπηρῶν μείζονας αὐτοῖς τοὺς αἰωνίους προξενεῖσθαι

μισθούς. καλῶς δὲ τοῦτο οἶδαμεν, ἐπειδὴ σφόδρα ὠμολογημένον ἔφη πρᾶγμα παντὸς οὔτινος οὐδὲν πάνυ γε συνθησομένου, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἀγαθῶν πρόξενος γίνεται θεός, ὅπου γε καὶ πλημμελούντων ἀνέχεται ἡλίου τε ἀνατολήν καὶ ὑετῶν χορηγίαν αὐτοῖς χαριζόμενος. εἶτα καὶ ἀποδείξεων, ὅπερ ἔφη, πιστούμενος τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. τούτων γὰρ ἤδει καὶ πάλαι ὁ θεὸς τὴν περὶ αὐτῶν πρόθεσιν, οἷα τις ἔσται, ὅθεν αὐτοὺς καὶ ἐκάλεσεν ἐπὶ τῷ τῆς οἰκείας ἀξίως τιμῆσαι προαιρέσεως. Ro+m 8,37 Δεικνύς ὅτι μηδὲ τὴν βαρύτητα δεδιέναι προσήκει τῶν ἐπαγομένων κακῶν, εἰκότως ἐπήγαγεν· ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερὶ κῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς· παρ' αὐτοῦ γὰρ ἡμῖν καὶ τὸ δοκοῦν εἶναι βαρὺ τῶν θλίψεων ἐπικουφίζεται ἀνεπαίσθητον τῇ παρ' αὐτοῦ συνεργείᾳ τῶν λυπηρῶν ἐργαζομένου τὴν πείραν. Ro+m 8,38–39 Καλῶς τὸ πέπεισμαι εἶπεν, ὡς ἂν οὐκέτι τῇ οἰκείᾳ δυνάμει, τῇ δὲ τοῦ Χριστοῦ συνεργείᾳ τὸ πᾶν ἐπιτρέψας. τὸ μὲν οὖν οὔτε θάνατος οὔτε ζῶη, ἀντὶ τοῦ οὔτε τὰ λυπηρὰ οὔτε τὰ ἄγαν ἡδέα· τὸ δὲ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυνάμεις δηλον μὲν ὅτι τὰς ἀοράτους λέγει φύσεις, ἐβουλήθη δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἐκείνων ἀξιοπιστίας δεῖξαι, ὅτι πάντα ἐλάττονα εἶναι τῆς εὐσεβείας νενόμικεν. τὸ μέντοι οὔτε ὑψωμα οὔτε βάθος, τοῦτ' ἔστιν οὔτε τὰ ἄγαν ἄδοξα οὔτε μὴν τὰ ἄγαν ἐπίδοξα, θαυμασιώτερον δέ· ἀπάντων γὰρ τῆς τῶν μελόντων προσδοκίας ἔνεκεν ἅπαντα διαπραττομένων, ὥστε ἐκκλίνειν μὲν τὴν ἐπαγομένην τότε τοῖς ἀσεβεῖσι παρὰ τοῦ θεοῦ τιμωρίαν, ἀπολαῦσαι δὲ τῶν ἡτοιμασμένων τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἀγαθῶν, αὐτὸς μηδὲ ὑπ' ἐκείνων λέγει τῆς εὐσεβείας ἐξίστασθαι, εἰκότως, ὡς ἂν οὐ μισθῶ μετιῶν τὴν εὐσέβειαν ἀλλ' ἀγάπῃ τῇ περὶ τὸν Χριστὸν τοσοῦτων αἴτιον γεγονότα τοῖς ἀνθρώποις καλῶν ἅπαντα καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν αἰρούμενος· τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ἀγάπης φύσις, οὐδαμοῦ τῶν καθ' ἑαυτὸν φροντίζειν τὸν ἀγαπῶντα ποιούσα, ἀλλὰ πάντα ποιεῖν καὶ ὑπομένειν παρασκευά ζουσα ἀφ' ὧν ἂν ὠφελείσθαι τι νομίζῃ τὸν ἀγαπῶμενον. πάντα μὲν οὖν μεγάλα τὰ προειρημένα καὶ πρέποντα τῇ περὶ τὸν Χριστὸν ἀγάπῃ 143 τοῦ μακαρίου Παύλου, ὑπὲρ ἅπαντα δὲ τὸ οὔτε τις κτίσις ἕτερα τοῖς λοιποῖς ἐπηγμένον. ἐπειδὴ γὰρ ἅπαντα ἐπεξῆλθεν τὰ ὅπως ποτὲ ὄντα τε καὶ φαινόμενα, προστεθεικῶς καὶ τὰς ἀοράτους δυνάμεις καὶ μὴν καὶ τὰ προσδοκώμενα ἔσεσθαι, τελευταῖον ἐπήγαγεν τὸ οὔτε τις κτίσις ἕτερα, δεικνύς ὅτι οὕτως ἅπαντα ταῦτα εἶναι ἀντίρροπα τῆς περὶ τὸν Χριστὸν ἀγάπης νενόμικεν οὐδαμῶς, ὅτι κἂν εἰ ἕτερα σὺν τούτοις γένοιτο, τὸ μηδὲν εἶναι αὐτὰ πρὸς παράθεσιν ἡγεῖται τῆς ἀγάπης ἐκείνου.

Ro+m 9,1–5 Ὁρκῶ πιστοῦται τὸν λόγον. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ δύναται αὐτὸν χωρίσαι τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ἐπάγει ὅτι μόνον τῆς συγγενείας αὐτοῦ ἠττάται· περὶ πάντων δὲ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ φησιν. ἡδέως οὖν, φησί, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν δίδωμι, ἵνα ὧν ἐκπεπτώκασι ταῦτα πάλιν ἀνακαλέσωνται πιστεύσαντες εἰς Χριστόν· τί γὰρ τῶν καλῶν οὐκ Ἰουδαίων ἦν, ἐφ' οἷς νῦν τὰ ἔθνη σεμνύνεται; ἡ δόξα, ἡ διαθήκη, καὶ τὸ δὴ μέγιστον, ἐξ αὐτῶν καὶ ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα ὃς ἔστι θεὸς οὐ μόνον αὐτῶν ἀλλὰ κοινῇ πάντων. ἵνα οὖν ταῦτα ἀνακτήσωνται, ἡδέως ἐγὼ ὑπὲρ αὐτῶν ἀνάθεμα ἐγενόμην. τὸ δὲ ἀνάθεμα τὸν ἀλλότριον δηλοῖ, ἐπειδὴ τὸ ἀνατεθὲν τοῦ ἀνατιθέντος ἀλλότριον. Ro+m 9,9–13 Τί οὖν, φησίν, εἶποιτε ἂν περὶ τοῦ κατὰ τὸν Ἡσαῦ καὶ τὸν Ἰακώβ, ὅπου καὶ πατὴρ εἷς καὶ μήτηρ μία καὶ σύλληψις ἡ αὐτή; τὸ γὰρ ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα τοῦτο λέγει, τὸ τὴν αὐτὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὴ κατὰ διαφόρους τεκεῖν συλλήψεις. καὶ οὕτω κατὰ πάντα καὶ προγόνων οἰκειότητι καὶ τοκετῷ συνημμένων αὐτῶν, ὅμως ὁ θεὸς πρὶν γεννηθῆναι αὐτοὺς καὶ τι ποιῆσαι καλὸν ἢ κακόν, προλαβὼν οὐ μόνον διεῖλεν αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ ἀνέτρεψεν, εἰ δεῖ τάληθές σκοπεῖν, τῆς φύσεως τὴν ἀκολουθίαν τὸν μείζονα δουλεύσειν

ἀποφηνάμενος τῷ ἐλάττονι, εἰδὼς μὲν αὐτοὺς ὁποῖοί τινες ἔσονται, οὐκ ἀναμείνας δὲ ἀπὸ τῶν οἰκείων διαγνωσθῆναι τρόπων, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτοὺς διελών, ὥστε διὰ πάντων φανερὰν γενέσθαι τῆς ἐκλογῆς τὴν χάριν, ἢ καὶ φύσεως καὶ πάντων ἐστὶ προτιμότερα. εὐκαιρότατα μὲν οὖν πρὸς τὰ παρόντα καὶ τὸ μήπω γὰρ γεννηθέντων· οὕτω γὰρ διαψεύσασθαι, φησὶν, οὐχ οἶόν τε θεόν, ἕτερα μὲν ὑπισχνούμενον, ἕτερα δὲ ποιῶντα, ὅτι καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως τὸν ἐκάστου τρόπον εἰδὼς ἐκλέγεται οὐς ἂν ἀξιούς εἶναι νομίσει. τίς ἂν οὖν γένοιτο ἐπὶ τοῦ τοιούτου διαμαρτία, 144 ὥστε τοῦτο κατὰ τὸν τῶν ἰδεῶν νομίζειν λόγον; δεικνὺς δὲ ὅτι ἠκολούθησε τῇ κατὰ χάριν ἐκλογῇ καὶ τὰ πράγματα, ἐπάγει· καθὼς γέγραπται· τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἥσαῦ ἐμίσησα. διὰ πάντων μέντοι σαφῶς ἀπέφηνεν ὅτι μὴ φύσεως ἀκολουθία δουλεύειν οἶδε θεός, χάριτι δὲ καὶ φιλοτιμία τούτους ἐκλέγεται οὐς ἂν ἀξιούς εἶναι τῆς ἐκλογῆς νομίσει, οἵτινες τῆς παρ' αὐτοῦ πρότερον ἀξίω θέντες χάριτος, τότε τὰ παρ' ἑαυτῶν συνεισφέρειν δύνανται, ἀνάλογον τῇ χάριτι τὴν οἰκείαν ἐπιδεικνύντες προαίρεσιν. Ro+m 9,14–21 Τί οὖν ἐροῦμεν; φησί· μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο. ἀλλ' ἐμοὶ μὲν εἴρηται ταῦτα, φησί, βουλομένῳ δεῖξαι τὸν θεὸν οὐκ ἀκολουθία φύσεως ἐπόμενον, χάριτι δὲ καὶ φιλοτιμία ἐκλεγόμενον οὐς ἂν ἀξιούς εἶναι τῆς ἐκλογῆς νομίζῃ τῆς ἑαυτοῦ. οἰέσθω δὲ μηδεὶς ἄδικον εἶναι λέγειν ἡμᾶς τοῦ θεοῦ τὴν ἐκλογὴν εἰκῆ καὶ ἄνευ κρίσεως τοὺς μὲν ὠφελεῖν τοὺς δὲ βλάττειν ἐσπουδακότος· μὴ γὰρ γένοιτο τοῦτό ποτε παρ' ἡμῶν φανῆναι λεγόμενον. εἶτα καὶ ἐξεργαστικώτερον τῶν ἐναντίων τιθεῖς· τῷ γὰρ Μωϋσεῖ λέγει· ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ , καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτειρῶ· καὶ μετὰ τὴν μαρτυρίαν ἐπισυλλογίζεται ἐκ τοῦ ἐκείνων προσώπου· ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ· καὶ γραφικὴν ἑτέραν φωνὴν τεθεικώς· λέγει γὰρ ἡ γραφή τῷ Φαραῶ ὅτι εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελῆ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῆ. συλλογίζεται πάλιν· ἄρα οὖν ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει σκληρύνει. ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα ὡς ἀπὸ τοῦ ἐτέρων ἔφη προσώπου, τὰς τε γραφικὰς μαρτυρίας οὕτως εἰπὼν ὡς ἂν ἐκείνων αὐτὰς εἰς σύστασιν τοῦ οἰκείου λόγου προβάλλεσθαι εἰωθότων, καὶ τοὺς συλλογισμοὺς ἀκολούθως ἀπὸ τοῦ ἐκείνων ἐπαγαγὼν προσώπου. δύο δὲ ἐστὶ τὰ ἐν τοῖς εἰρημένους στρεφόμενα· εἰ θεὸς ἀγαθός τε εἶναι ποιεῖ καὶ κακὸς τὴν γνώμην οὐς βούλεται, ἢ παρ' ἡμῖν ἢ τῆς αἰρέσεως ταύτης ἐξουσία; καὶ πότερον αὐτὸς κολάζει τε οὐς θέλει καὶ πάλιν εὐεργετεῖ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, ἢ παρ' ἡμῖν τοῦ πειρᾶσθαι τούτων τε κακείνων ἐστὶν ἡ αἰτία; ἔχεται δὲ τοῦ πρώτου τὸ δεύτερον. ὁμολογοῦ μένου μὲν γὰρ τοῦ παρ' ἡμῖν εἶναι τὴν ἐξουσίαν τῆς τε τῶν καλῶν καὶ τῶν χειρόνων αἰρέσεως , συναπηλέγχεται καὶ τὸ τὰ περὶ ἡμᾶς γινόμενα ἀπὸ τῆς ἡμετέρας συμβαίνειν αἰτίας. τῆς δὲ γε τοῦ ποιεῖν ἐξουσίας ἅπερ ἂν βουλώμεθα ἐν ἡμῖν οὐκ οὔσης, οὐδὲ τὰ περὶ ἡμᾶς γινόμενα ἐτέρως γινόμενα, ἐφαίνετο ἀλλ' ἢ κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ ποιῶντι θεῷ. 145 κάλλιστα δὲ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διαιρεῖ μὲν τὴν ἀπόκρισιν. ὥσπερ δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ παντὸς στρεφομένου, ἐκεῖνο πρότερον μετ' ἰσχυρᾶς τῆς ἀποδείξεως λύειν πειρᾶται, καὶ μετ' ἐκεῖνο ὡς ἂν ἀκόλουθον ἐπισυνάπτει τοῦ δευτέρου τὴν λύσιν. ἐπάγει δὲ πάλιν μετὰ τὰ προτεθέντα ἀπὸ τοῦ ἐκείνων προσώπου ὅπερ ἀκόλουθον ἦν τοῖς εἰρημένους· ἐρεῖς οὖν μοι· τί ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκεν; ἀντὶ τοῦ θαρρήσας δὲ ταῖς γραφικαῖς μαρτυρίαις ὡς ἂν σύμφωνα οἷς λέγεις αὐτὸς διδασκούσαις ἡμᾶς, ἐρεῖς ὡς οὔτε μέμψως οὔτε τιμωρίας ἄξιός εἰ τινας, γνώμη μὲν οἰκεία πράττων οὐδέν, ἀνάγκη δὲ εἰκὼν τοῖς δοκοῦσιν αὐτῷ καὶ οὐδὲ αἰρεῖσθαι παρ' ἐκεῖνα δυνάμενος ἕτερα. καὶ συντόμως τοῦ εἰρημένου τὴν ἀτοπίαν ἐλέγχων· μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινάμενος τῷ θεῷ

, θαυμασιώτατα ἀπὸ τῆς ἐκείνων ἀποκρίσεως τοῦ λεγομένου δεικνὺς τὸ εὐθες· οὐ γὰρ ἐπιτιμῶν, ὡς τινες ᾤθησαν, τοῦτο ἐπήγαγεν, ἐπεὶπερ σφόδρα ἀλλότριον τοῦ μακαρίου Παύλου τὸ πρότασιν τῶν ἐναντίων τιθέντα ἐπιτίμησιν ἐπάγειν πρὸς τῆς τοῦ ζητουμένου λύσεως. ἐχρῆν δὲ τοὺς τοῦτο οἰηθέντας καὶ πρὸς ἐκεῖνο ἰδεῖν, ὅτι ἐπὶ λύσεως τὸ μενοῦνγε ἔθος κεχρησθαι τῷ ἀποστόλῳ ἀντὶ τοῦ καὶ μὴν τὸ μενοῦνγε λέγοντι. καὶ τοῦτο μετ' οὐ πολὺ τις εὐρήσει· προτείνας γὰρ ἑαυτῷ· ἀλλὰ γε λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; ἐπάγει· με νοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, σαφῶς ἐπὶ λύσει τοῦ προτεθέντος τὴν ἐπαγωγὴν ποιησάμενος. οὕτω κἀνταῦθα λύων τὸ μὴ ἐν αὐτοῖς εἶναι ποιεῖν ἄπερ ἂν βούλωνται, ἐπήγαγεν· μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταπο κρινάμενος τῷ θεῷ; λέγεις, φησίν, ὡς οὐκ ἄξιος εἶ μέμψεως· οὐδὲ γὰρ ἐν σοὶ τὸ ποιεῖν ἂ βούλει. καὶ μὴν οὐχ ἐτέρωθεν τοῦ λεγομένου συνωρῶ τὴν εὐήθειαν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς σῆς ἀποκρίσεως· εἰπέ γάρ μοι, ὦ ἄνθρωπε, ὅστις ποτ' ἂν εἴης ὁ τούτοις πρὸς θεὸν κεχρημένος τοῖς ῥήμασιν· τίνα εἶναι βούλει σαυτὸν καλοῦ τε καὶ κακοῦ διάγνωσιν, ὡς φῆς, οὐδεμίαν ἔχειν δυνάμενον, οὐδὲ ἐκλέγειν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ χείρονος εἰδότα, ἀνάγκη δὲ ποιοῦντα τὸ δοκοῦν τῷ θεῷ καὶ πρὸς τοῦτο ῥέποντα καὶ τούτῳ ἠδόμενον, εἴτε καλὸν εἶναι εἴτε κακὸν αὐτὸ συμβαίνοι; καὶ πῶς οὐ τοῦτο ἐπὶ τῶν σαυτοῦ δεικνύεις ῥημάτων; τούναντίον μὲν οὖν ἔοικας ἀφ' ὧν ἀντιφθέγγη τῷ θεῷ ἀκριβῶς εἰδέναι τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ χείρονος τὴν διάκρισιν, ὅπουγε καὶ λόγους περὶ ἐκατέρου τούτων ποιῆ, καὶ τὴν αἰτίαν τῶν γιγνομένων ἐπὶ θεὸν ἀναφέρειν ἐσπούδακας, σαυτὸν ἀπολύων τῆς ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις αἰτιάσεως. ἢ οὐχὶ ταῦτα καὶ εἰδότος ἐστὶ τοῦ τε καλοῦ καὶ τοῦ χείρονος τὴν φύσιν, καὶ ἐκλέγειν ἐκάτερον αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἐτέρου δυνα μένου σαφῶς; καιριώτατα μέντοι καὶ τὰς ῥήσεις ἀντέκρουσεν εἰς μείζονα ἔμφασιν τοῦ λεγομένου τῆς ἀτοπίας· εἰρηκῶς γὰρ ἐκ τοῦ τῶν ἐναντίων προσώπου· τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκεν; 146 ἐπήγαγεν· σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινάμενος τῷ θεῷ; σαφῶς ἐναντίον ὄν τῷ εἰρημένῳ· εἰ γὰρ ἀνταποκρίνεται, δῆλον ὅτι ἀνθέστηκεν, ὥστε τὸ μὴ ἀνθεστάναι ψεῦδος. ἔστι τοίνυν τοιουτότροπός τις ὡς ἐν συντόμῳ τοῦ ζητουμένου ἢ λύσις· οὐδὲν πράττεις οἰκεία τῇ γνώμῃ, ἅπαντα δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ θεῷ, ἐπειδὴ ἀνθεστάναι τοῖς αὐτῷ δοκοῦσιν οὐδενὶ φῆς εἶναι δυνατόν. πῶς οὖν ἀνταποκρίνη; δῆλον ὅτι καὶ ἀνθέστηκας. οὐκ ἄρα τοῖς αὐτῷ δοκοῦσιν ἐπιμένων ἅπαντα πράττεις, ἀλλ' οἰκεία τῇ γνώμῃ, ὡς ἂν αὐτό σοι φαίνεται καλῶς ἔχειν αἰρούμενος. εἴτα καὶ ἀπὸ τοῦ καθόλου· μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι· τί με ἐποιήσας οὕτως; οὐδὲ γὰρ οἶόν τε τὸ γεγονὸς ὑπὸ τοῦ <δημιουργοῦ> τὸν δημιουργὸν αἰτιᾶσθαι ἐπὶ τῇ κατασκευῇ τῆς οἰκείας φύσεως· χαίρει γὰρ τῷ κατὰ φύσιν ἕκαστον, ὅπως ἂν ἔχη. πῶς οὖν αἰτιάζεται ἐπὶ τούτῳ ὃ δὴ μάλιστα πάντων αὐτῷ καθ' ἡδονὴν εἶναι συμβέβηκεν; καὶ παραδείγματι τὸ εἰρημένον πιστούμενος· ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκευὸς ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν; ἀπίδωμεν γάρ, εἰ δοκεῖ, πρὸς τὴν τῶν κεραμέων ἐργασίαν, ὅπως ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας ἕκαστον τῶν σκευῶν πρὸς ὅτι ἂν βούλωνται ποιοῦσιν, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἴσταται ἐμποδῶν, τὰ μὲν ἐπὶ τι χρήσιμον βουλομένοις ποιεῖν, τὰ δὲ ἐπὶ τὴν τῶν ἀτίμων χρῆσιν. τίς ἀκήκοέν ποτε τῶν ἐπὶ τὰ ἀτιμότερα γεγονότων σκευῶν αἰτιασαμένων τῆς ἐργασίας τὸν κεραμέα, καὶ ὅτι μὴ μᾶλλον ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὐτὰ κατεσκεύασεν; οὐ γὰρ ἔχει φύσιν τὸ πρᾶγμα. εἰ δὴ κατὰ τὸν αὐτὸν ἦσθα τρόπον, καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ θεοῦ γεγονώς, ὥστε ἀλογία τε καὶ ἀγνωσία τοῦ προσήκοντος φυσικῆ τινι τῇ κατασκευῇ πρὸς τὸ χεῖρον ἐκδεδῶσθαι κατὰ τὴν τῶν σκευῶν καὶ τοῦ κεραμέως ὁμοιότητα, οὐτ' ἂν διάκρισις ἐνοῦσά τις ὀφθῆ σοι τοῦ τε καλοῦ καὶ τοῦ χείρονος, οὐτ' ἂν ἐσπούδασας ἐνεγκεῖν ἐπὶ τὸν θεὸν τοῦ γιγνομένου τὴν αἰτίαν σαυτὸν ἀπολύων τῆς μέμψεως, χαίρων δὲ διατέλεις τῷ κατὰ φύσιν πάντως. νυνὶ δὲ

καὶ οἶδας ἀκριβῶς τὸ δέον καὶ λόγους περὶ τούτου ποιῆ, καὶ ὅτι μέμψως ἄξιον τὸ γιγνόμενον κἂν ἀμαρτάνης, οὕτως ἐπίστασαι ὥστε καὶ ἀπολύεις σαυτὸν τῶν ἐγκλημάτων καὶ μεταφέρεις ἐφ' ἕτερον τὴν αἰτίαν τοῦ πταίσματος, διὰ πάντων σαφέστατον γνῶρισμα τῆς ἐνούσης σοι τοῦ λογικοῦ δυνάμεως παρεχόμενος, καθ' ἣν καὶ διακρίνειν ἐπίστασαι τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ χείρονος καὶ αἰρεῖσθαι μετὰ πολλῆς ὁ βούλει δύνη τῆς εὐμαρείας. εἰ μὲν οὖν θεὸς σοι πρὸς ὅπερ ἐβούλετο κατεσκεύασε τὴν φύσιν, χαίρειν ἦν σε ἀνάγκη καὶ τῷ κακῷ 147 γεγονότα πρὸς τοῦτο· εἰ δὲ λόγους ποιῆ περὶ τε καλοῦ καὶ κακοῦ διακρίσεως, τὴν τῶν ἀτόπων ἐργασίαν σαφῶς αἰτιώμενος, εὐδηλος εἶ οὐ πρὸς τοῦτο γεγονῶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, οἰκεία δὲ γνώμη τὸ δοκοῦν αἰρούμενος. οὕτω τοὺς περὶ τοῦ αὐτεξουσίου γυμνάσας λόγους λέγει καὶ περὶ τῶν εἴτε τιμωρίαις ὑποβαλλομένων, εἴτε καὶ ἐν κρείττοσιν ἐξεταζομένων κατὰ γνώμην θεοῦ. Ro+m 9,22-24 Ὅτι μὴ κάλλους ἐπιμελεῖσθαι ἐσπούδακεν φράσεως καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις εἰρήκαμεν, καὶ ὅτι πολλὰ μὲν ἐστὶν ἃ κατ' ἔλλειψιν λέγει, μάλιστα μὲν τῇ ὑπερβολῇ τῆς συντομίας ἢ κατὰ τι οἰκείον ἰδίωμα κεχρηῆσθαι ἔθος αὐτῷ, ἀσάφειαν τοῖς ῥητοῖς ἐνεργάζεται. τοιοῦτο δὴ τι καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας ἔνεστι λέξεως εὐρεῖν τοῦ ἀποστόλου, εἰ δὲ ἀντὶ ὀλοτελοῦς τεθεικότος διανοίας· δείξας γὰρ αὐτοὺς τῶν προσηκόντων τὴν διάγνωσιν ἔχοντας καὶ τὸ δοκοῦν δυναμένους αἰρεῖσθαι ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν· εἰ δὲ τοῦτο πυνθάνει, τίνος ἔνεκεν ὀλίγοι μὲν τῶν κακῶν οἱ δίκαις διδόντες τῶν λοιπῶν ἐν εὐθηνίαις ἐξεταζομένων, ὀλίγοι δὲ τῶν ἀγαθῶν εὐδόκιμοι κατὰ τόνδε γίνονται τὸν βίον, τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν οὐδενὸς ἀπολαύει κατὰ γε τὸ παρὸν ἀγαθοῦ, τὸ εἰ δὲ τέθεικε μόνον ὡς ἂν ἐκ τῶν προειρημένων δήλου τοῖς ἐντυγχάνουσι τοῦ ζητήματος ὄντος, περιττόν τι νομίζων αὐτοῦ τὴν ἀνάληψιν. εἶτα ἐπισυνάπτει τοῦ ζητήματος τὴν λύσιν· θέλων ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι τὴν ὀργὴν καὶ τὰ ἐξῆς. ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· τὸν παρόντα βίον ἀγώνων οὐκ ἀνταποδόσεως εἶναι πεποίηκεν ὁ θεός, συγχωρῶν καὶ τοὺς φαύλους καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐν τε τοῖς καλοῖς καὶ τοῖς χείροσιν ἐξετάζεσθαι ὁμοίως, ὥστε βάσανον ἀκριβῆ τῆς ἀπάντων γενέσθαι προαιρέσεως, καὶ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς φανῆναι διαθέσει τὴν ἀρετὴν μετιόντας, ὅταν ἐν ἑκατέραις τοῦ βίου ταῖς μεταβολαῖς τὰ ὅμοια ἐπιτηδεύοντες φαίνωνται, οὔτε ἐν εὐθηνίαις καυχώμενοι, οὔτε ἐν δυσπραγίαις δυσανασχετεῖν ἀναγκαζόμενοι, τοὺς δὲ γε κακοὺς διὰ πάντων ἐραστὰς ἐλέγχεσθαι τῶν χειρόνων, ἔν τε τῇ ἀπολαύσει τῶν ἀγαθῶν ἀγνωμόνως περὶ τὸν αἴτιον διατιθεμένους καὶ ἐν τῇ πείρᾳ τῶν λυπηρῶν ἐπιτείνοντας τοῦ τρόπου τὴν μοχθηρίαν. ἀποδίδωσι δὲ ἐκάστῳ τὸ κατ' ἀξίαν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ὥστε τοίνυν μὴ ἀπιστεῖσθαι τούτων τὴν ἔκβασιν, αἰνίγματα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος βίου διὰ τὴν ἀπάντων παρέχεται διόρθωσιν· καὶ τιμωρεῖται μὲν ἐνίους τῶν φαύλων εἰς σωφρονισμὸν τῶν ἐπιτηδεύειν τὰ ἄτοπα βουλομένων, εὐδοκίμους δὲ ἐνίους ἐργάζεται τῶν καλῶν εἰς προτροπὴν τῶν τὸν ἐνάρετον βίον μετιέναι ἐσπουδακότων. θέλων οὖν, φησὶν, ὁ θεὸς ἐνδείξει τὴν ὀργὴν καὶ τὸ δυνατόν, ἵνα εἴπῃ· ὅπως ἅπαντας τιμωρῆται τοὺς τὰ ἄτοπα διαπραττομένους, ἀνέχεται πολλάκις κακῶν, συγχωρῶν αὐτοὺς καὶ αὖξιν καὶ ἐπιδιδόναι κατὰ τόνδε τὸν βίον, ὥσπερ οὖν 148 πεποίηκεν καὶ ἐπὶ τοῦ Φαραῶ· εἶτα καταφανεῖς ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν κακίᾳ παρὰ πᾶσι γεγονότας τιμωρεῖται δικαίως, σαφέστερον γνῶρισμα παρεχόμενος ἅπασιν τοῦ μὴ ἀτιμώρητα πταίειν τοὺς ἀμαρτάνοντας. ταῦτο δὴ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν διαπράττεται ἄλλοτε καὶ ἐξ ἀδόξων αὐτοὺς παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα περιφανεῖς ἐργασάμενος. τοῦτο δὲ ἐπὶ τε τοῦ Μωϋσέως καὶ ἐτέρων πολλῶν κατὰ διαφόρους πεποίηκε τοὺς καιροὺς, τῆς ἐσομένης ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος τοῖς ἐναρέτοις δόξης παρέχεται τὴν ἀπόδειξιν. συμπεράνας τὴν πρὸς τὰ ζητήματα ἀπόκρισιν ἐν τούτοις ἀναλαμβάνει τοῦ λόγου τὴν ἀκολουθίαν. προῦκειτο μὲν γὰρ αὐτῷ δεῖξαι ὅτι θεὸς οὐ πρὸς φύσιν βλέπει, χάριτι δὲ

οἰκεία τοὺς ἀξιούς ἐκλέγεται ἀποδοκιμάζων τοὺς ἀτόπους τῶν ἀνθρώπων. ἐπειδὴ δὲ ζητήματα ἀπὸ τῶν ῥηθέντων ἀνέκυψεν, λύσιν αὐτῶν ποιησάμενος τὴν προσήκουσαν, ἐπὶ τὸ προκείμενον ἀνατρέχει καὶ φησιν· οὐς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς οὐ μόνον ἐξ Ἰουδαίων ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν, τοῦτο λέγων ὅτι τὴν οἰκείαν καὶ νῦν χρηστότητα συνήθως ἐπιδεικνύμενος ὁ θεὸς ἐξελέξατο ἡμᾶς χάριτι τοὺς μὲν ἀπὸ Ἰουδαίων τοὺς δὲ ἀπὸ ἐθνῶν, ἐκατέρωθεν οὐς ἀξιούς ἠγήσατο τούτους ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν καλέσας, οὐ πρὸς φύσιν ἀποβλέψας οὐδὲ ταύτη διακρίνας ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἐτέρων, δοκιμασίᾳ δὲ τρόπου τοὺς μὲν ἀποβάλλων, τοὺς δὲ εἰσδεξάμενος. Ro+m 9,25–26 Οὐχ ὡς περὶ τῶν ἐθνῶν εἰρημένῃ προφητικῶς, οἵτινες ἐσώθησαν, ὁ ἀπόστολος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐχρήσατο τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ὡσηε εἴρηται γὰρ περὶ Ἰουδαίων σαφῶς ἀλλ' ὡς δυναμένη δεικνύει ὅτι φύσιν οὐκ αἰδεῖται θεός, δοκιμασίαν δὲ τρόπου ποιεῖσθαι εἴθωθεν, ὅπουγε καὶ Ἰουδαίους ἀπεποιήσατό τε μοχθηροὺς ὄντας τὴν γνώμην, οὐχ ἐλόμενος τιμῆσαι διὰ τὴν φύσιν, καὶ οἰκειώσατο πάλιν αὐτοὺς μεταβαλομένους τὸν τρόπον· τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῆς παρουσίας δείκνυται μαρτυρίας, ὅθεν καὶ δι' ἐτέρας τὸ αὐτὸ πιστούμενος ἐπάγει· Ἡσαΐας δὲ κράζει καὶ τὰ ἐξῆς. Ro+m 9,27–29 Καὶ δι' ἐτέρας μαρτυρίας τὸ αὐτὸ πιστοῦται· λέγει γὰρ ὁ προφήτης ὅτι κἂν κατὰ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης ὣσιν οἱ Ἰσραηλῖται τῷ πλήθει, ὀλίγοι σωθήσονται ἀπ' αὐτῶν οἱ τοῦ τυχεῖν ἄξιοι 149 τῶν κρειπτόνων, καὶ τὴν γεγεννημένην πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν περὶ τῶν καταγόντων ἐκεῖθεν τὸ γένος συντεμῶν εἰς ὀλίγους, ἐν αὐτοῖς πληρώσει μετὰ τοῦ δικαίου τῶν ὑποσχέσεων τὴν ἀλήθειαν. Ro+m 9,30–31 Λέγει λοιπὸν τὴν αἰτίαν ἀφ' ἧς Ἰουδαίων μὲν οἱ πλεῖστοι τῆς οἰκειότητος ἔξω τοῦ θεοῦ γεγονάσιν, Ἑλλήνων δὲ οὐκ εὐαριθμήτοις παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ταύτης τυχεῖν ἐνεγένετο· καὶ γὰρ ἦν ἀκόλουθον τὸν εἰρηκότα τῶν μὲν τὴν ἀποβολήν, τῶν δὲ τὴν οἰκειώσιν προσθεῖναι τὴν ἐκατέρου τούτων αἰτίαν. διὸ φησιν· τί οὖν ἐροῦμεν, ὅτι ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην καὶ τὰ ἐξῆς. τί τοίνυν εἵπομεν ἄν, φησίν, ὅτι Ἑλλήνων μὲν οὐκ ὀλίγοι τῆς δικαιοσύνης ἔτυχον, προσεληλυθότες τῇ περὶ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ, καίτοιγε οὐδέποτε εὐσεβείας ἐπιμεληθέντες; πῶς γὰρ οἱ γε τοῖς εἰδώλοις προσεῖχον; Ἰουδαίων δὲ ἔξω ταύτης ἐγένοντο οἱ πλεῖστοι ἄνδρες αἰεὶ τῷ νόμῳ προσέχειν ἐπ' ἐλπίδι τῆς δικαιοσύνης ὑπισχνούμενοι. τὸ μὲν γὰρ διώκων νόμον δικαιοσύνης περὶ τοῦ Μωϋσαϊκοῦ λέγει, βουλόμενος εἰπεῖν ὅτι μετήεσαν νόμον δικαιοσύνης ὑπισχνούμενον, εἴ τις αὐτὸν φυλάττοι· τὸ δὲ εἰς νόμον δικαιοσύνης κατὰ τὸ οἰκεῖον ἰδίωμα, νόμον δικαιοσύνης τὴν δικαιοσύνην καλῶν ὡς καὶ νόμον πίστεως τὴν πίστιν. τινὲς δὲ οὕτω διελόντες ἀνέγνωσαν τί οὖν ἐροῦμεν κατ' ἐρώτησιν, εἴτα κατ' ἀπόκρισιν ὅτι ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην καὶ τὰ ἐξῆς, σφόδρα ἀποσφαλέντες τοῦ προσήκοντος καὶ συνιδεῖν τὴν ἀποστολικὴν οὐ δυνηθέντες διάνοιαν· συναπτέον γὰρ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως κατὰ τὴν προκειμένην ἡμῖν ἔρμηνείαν· τί οὖν ἐροῦμεν, ὅτι ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦτο τοῦ ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι τί εἵπομεν ἄν περὶ τούτου καινοῦ τε ὄντος ἄγαν καὶ παρὰ πᾶσαν συμβεβηκότος ἐλπίδα, τοῦ τυχεῖν μὲν τοὺς οὐδένα λόγον ποιουμένους τοῦ πράγματος, μὴ τυχεῖν δὲ τοὺς τὴν πᾶσαν σπουδὴν περὶ τοῦτο ἔχοντας. Ro+m 9,32–33 Δικαιωθῆναι ἀπὸ τῶν ἔργων τοῦ νόμου τῶν ἀδυνάτων· δεῖ γὰρ μηδέποτε ἀμαρτεῖν ἔστι δὲ ἄγαν ἀμήχανον ἐπ' ἀνθρώπων κρινόμενον ἡμαρτηκότα δὲ ἀνάγκη ὑπὸ τὴν ἀπόφασιν γενέσθαι τοῦ νόμου. τοσοῦτον ἀποδεῖ τοῦ δικαιοσύνης τῆς ἀπὸ τοῦ νόμου τυχεῖν ὁ διὰ τῆς κατ' αὐτὸν πολιτείας ἀπολαῦσαι ταύτης ἐλπίζων, χάριτι δὲ ταύτην δεδώρηται 150 ὁ θεὸς τοῖς ἀνθρώποις, πᾶσαν ἡμῶν τὴν περὶ τοῦ ἀμαρτάνειν ῥοπήν ἀφελεῖν ὑποσχόμενος, ἐπειδὴ ἄν ἀναστήσας ἀθανάτους ἐργάσεται· τούτων δὲ ἔνεστι τὰς ἐπαγγελίας λαβεῖν διὰ τῆς ἐπὶ τὸν Χριστὸν κομίσασθαι πίστεως. οὗτοι τοίνυν τῆς μὲν κατὰ χάριν ἐλπίζομένης ἡμῖν διὰ

πίστεως προσέσεσθαι δικαιοσύνης οὐδένα ποιησάμενοι λόγον, ἀπὸ δὲ τῶν ἔργων τοῦ νόμου δικαιωθῆναι ἐλπίσαντες, ὅπερ ἀδύνατον, ἐκείνης τε οὐκ ἔτυχον καὶ ταύτην οὐδαμῶς περιποιῆσαι ἑαυτοῖς δεδύνηται· προσ ἔκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος, ὅπερ θαυμασιώτατα ἐπήγαγεν, ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐ τὰ πρότερα αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ νῦν αἰτιᾶται. ἔτρεχον οὖν, φησί, πρὸ τούτου τῆς κατὰ νόμον δικαιοσύνης τὸν δρόμον, καὶ ἦν αὐτοῖς οὐδαμῶς μέμψιν τινὰ ἐπαγαγεῖν ὑπὲρ τῶν προτέρων, ἀλλ' ὡσπερ λίθῳ τινὶ τῷ κυρίῳ διὰ τῆς ἀπιστίας προσκρούσαντες καὶ βαρὺ τὸ κατάπτωμα ὑπομείναντες, μάταιον ἅπαντα τὸν ἐν τοῖς προειληφόσιν ἀπέφηναν δρόμον. καὶ μαρτυρίαν ἐπάγει οὐ τοῖς εἰρημένοις μόνον κατάλληλον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπαν ὁμοῦ τὸ νόημα συμβαλλομένην· καθὼς γέγραπται· ἰδοὺ τίθημι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν σκανδάλου, καὶ πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυθήσεται· κατάλληλον μὲν γὰρ τὸ προσέκοψαν τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος τῷ ἰδοὺ τίθημι λίθον προσκόμματος, πρὸς ἅπαν δὲ αὐτῷ συνεβάλλετο ὡς ἔφην τὸ νόημα, τὸ πᾶς ὁ πιστεύων οὐ καταισχυθήσεται, βουλομένῳ δεῖξαι μέγα τι τὴν πίστιν καὶ ἱκανὸν τοὺς μὲν οἰκείους τοὺς δὲ ἄλλοτρίους ἐργάσασθαι, εἴπερ δὴ καὶ παρὰ τοῖς προφήταις εἴρηται τὸ τὴν πίστιν ἱκανὴν εἶναι πάντα ὄντινα οὖν τῶν παρὰ θεοῦ πληρῶσαι καλῶν. καὶ ἐπειδήπερ οὐ τὴν ἀποβολὴν ἔφη τῶν Ἰουδαίων μόνον ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποβολῆς τὴν αἰτίαν, πιστοῦται πάλιν τὸ μηδὲν ἀπεχθεῖα λέγειν τῇ πρὸς αὐτούς, καὶ φησι τὸ ἐξῆς.

Ro+m 10,1-4 Θαυμάσαι ἄξιον ὄσης πικρίας νόημα γέμον συνετώτατα τῇ εἰρωνείᾳ κατεκάλυψεν, τῇ τοῦ μαρτυρῶ προσθήκῃ τὸ βαρὺ κολάσας τοῦ ῥήματος· δοκεῖ μὲν γὰρ αὐτοῖς κατὰ τὸ πρόχειρον καὶ τι καὶ μαρτυρεῖν ἀγαθόν, φαίνεται δὲ προσποίησιν μὲν εἶναι λέγων τοῦ θεοῦ τὸν ζῆλον, ἀγνωσίαν δὲ αὐτοῖς ὀνειδίζων τοῦ προσήκοντος. δῆλον δὲ ὅτι οὐκ ἀκούσιον αὐτοῖς ἀγνωσίαν ἐπιμέμφεται, ἐπεὶπερ οὐδὲ ἐγκλημάτων ἄξιον τὸ τοιοῦτον· Ἰουδαῖοι γάρ ἐξόν αὐτοῖς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπιγνῶναι τὸ δέον ἐκουσίᾳ τῇ γνώμῃ τὴν μάθησιν αὐτοῦ παρελίμπανον. τοῦτο γοῦν φησὶν, ὅτι τὴν μὲν παρὰ τοῦ θεοῦ ἐπαγγελθεῖσαν ἡμῖν δικαίωσιν παρεῖδον, οἰηθέντες δὲ ἀπὸ τῶν οἰκείων ἔργων ἀκολούθως τῷ νόμῳ 151 πολιτευόμενοι τοῦτο ἑαυτοῖς περιποιῆσαι δύνασθαι, οὐδεμίαν ἔθεντο σπουδὴν τοῦ πιστεῦσαι Χριστῷ καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἡμῖν κατὰ χάριν ἐπαγγελθεῖσαν δικαίωσιν δέξασθαι. Τί γὰρ δὴ καὶ φασιν, ὅτι νόμῳ πολιτεύεσθαι ἐσπουδάκασι, ἵνα ἡ δικαίωσις αὐτοῖς προσγένηται; ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μετὰ πάσης εὐμαρείας διὰ τῆς ἐπὶ τὸν Χριστὸν πίστεως κομίσασθαι ἔξεστιν, καὶ ὅπερ αὐτοῖς παρασχεῖν μὲν ὁ νόμος ἐσπούδακεν, οὐκ ἰσχύει δὲ διὰ τὸ ἡμῶν ἀσθενές, καὶ ὅτι μὴ ῥάδιον ἡμῖν ἅπαντα κατορθοῦν ὡς βούλεται, τοῦτο ἡμῖν ὁ Χριστὸς πεπιστευκόσιν ἐπ' αὐτὸν ὑπισχνεῖ παρεῖξιν οἰκεία τῇ χάριτι πόνων ἐκτός, ὥστε ὁ νόμος πληροῦται σκοπὸς ἐν ἡμῖν. Ro+m 10,14-15 Τοῦ νόμου καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀγωγῆς τὸ χρήσιμον ἐν τούτοις βούλεται συστήναι τοῖς ῥητοῖς ὁ ἀπόστολος, καὶ ἐπειδὴ τὰ ἀνωτέρω αὐτῷ προκείμενα συνεπλήρωσεν εἰς τὸ πᾶς γὰρ ὅς ἐάν ἐπι καλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου σωθήσεται, ἐντεῦθεν τοῦ ἐξῆς λόγου τὴν ἀρχὴν ἐποίησατο τὸ πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; εἰρηκῶς. ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· πρόδηλον ἡμῖν, φησὶν, ἐκ τῶν θείων γραφῶν, ὅτι παντὶ τῷ ἐπικαλομένῳ ἢ σωτηρία προσγίνεται, ὡς μηδὲ τοὺς ἀπ' ἔθνων κωλύεσθαι τοῦ τυχεῖν, εἰ δὴ βούλοιντο, ἀλλὰ πῶς ἂν αὐτὸν ἐπικαλέσονται, ζητεῖν ἄξιον. πιστεῦσαι προσήκει πρότερον· οὐ γὰρ οἷόν τε ἐπικαλεῖσθαι μὴ πιστεύοντα πρῶτον. ἢ δὲ πίστις, πόθεν ἂν ἐγγένοιτο; ἀπ' ἀκοῆς καὶ μαθήσεως. ἀλλὰ μὴ ὄντος τοῦ διδάξοντος, μαθεῖν οὐχ οἷόν τε, καὶ τοὺς διδάξοντας δὲ οὐχ ἑτέρως φανῆναι δυνατόν, ἀλλ' ἢ τῆς θείας χάριτος αὐτοὺς προβαλούσης, ἥς δὴ μόνης ἐστὶν εἰδέναι ὅπως ἐκλέγειν προσήκει τοὺς

τοιούτους. οὐκοῦν πρὸ πάντων χρεῖα τούτων οἱ πρὸς διδαχὴν ἐκλεγέντες ἀποσταλήσονται τῆς οἰκουμένης κήρυκες, δι' ὧν δυνατὸν καὶ μαθεῖν τὴν εὐσέβειαν καὶ πιστεῦσαι μαθόντας καὶ πιστεύσαντας ἐπικαλεῖσθαι λοιπὸν ἐλπίδι τοῦ τὴν ἐκ τῆς ἐπικλήσεως σωτηρίαν λαβεῖν. ἀλλὰ τούτους οὐχ ἐτέρωθεν ἐξελέξατο ἢ χάρις ἐπιτηδείους εἶναι νομίσασα, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῶν ὑπὸ τὸν νόμον καὶ τὴν τούτου γεγονότων παιδαγωγίαν, οἱ μακρῶ τῷ χρόνῳ ταῖς τῶν προφητῶν προαγορεύσεις τὸ περιμένειν τοῦ Χριστοῦ τὴν παρουσίαν ἐπὶ πολλῶν ἀγαθῶν αἰτία βεβαίως εἰλήφεισαν, ὡς μηδὲ τὸν τόπον ἄδηλον εἶναι αὐτοῖς ὅθεν φανήσεσθαι ἔμελλεν, ὥστε τῆς ἐν νόμῳ παιδαγωγίας ἤρτηται ἢ διὰ Χριστοῦ τῶν ἀνθρώπων σωτηρία, τῷ τε ἐκεῖθεν φανῆναι παρ' οἷς καὶ ἠλπίζετο, καὶ τῷ τοὺς πρώτους πεπιστευκότας ἐκεῖθεν γενέσθαι οἱ τῆς ἄνωθεν ἀξιωθέντες χάριτος ἱκανοὶ πρὸς τὴν ἀπάντων διδασκαλίαν εἶναι ἐκρίθησαν. οὐκοῦν εἰ ὁ 152 Χριστὸς ἐκεῖθεν, φησί, καὶ οἱ ἀπάντων διδάσκαλοι οἱ ἀπόστολοι, μεγάλη τις ἢ κατὰ νόμον οἰκονομία τοῦ θεοῦ, πάντων ἐμπεριειλημμένην αὐτῷ τὴν σωτηρίαν ἔχουσα· οὕτω γὰρ ὑπῆρξεν τοῖς ἀνθρώποις μαθεῖν τε ἃ προσήκει, καὶ μαθοῦσι πιστεῦσαι, πιστεύσασί τε ἐπικαλέσασθαι, ἐπι καλεσαμένοις δὲ τὴν ἐκ τῆς ἐπικλήσεως σωτηρίαν λαβεῖν. καὶ ἐπειδὴ πάντα τῆς τῶν ἀποστόλων ἀπήρτησεν διδαχῆς ὥστε δεῖξαι τοῦ νόμου τὸ χρήσιμον, εἶγε τοὺς ἀπάντων ἀνέδειξε διδασκάλους ἀποστόλους, ἐπάγει· καθὼς γέγραπται· ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες καὶ τὰ ἐξῆς, εἴρηται δὲ ταῦτα οὐ περὶ τῶν ἀποστόλων τῷ προφήτῃ, ἀλλὰ περὶ τῶν μελλόντων μηνύειν τὰ περὶ Ἰουδαίους ἐσόμενα ἀγαθὰ. εἰ δὲ οἱ μηνυταὶ ἐκείνων, φησὶν, οὕτω νομίζονται θαύματος ἄξιοι, ἦπου γε ἀναγκαῖόν τι πρᾶγμα καὶ λυσιτελέστατον ἅπασιν δεῖ νομίζειν τῶν ἀποστόλων τὴν διδαχὴν. Ro+m 10,16–17 Τὸ ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέον, ἀντιθέσεως μέρει παρὰ τοῦ ἀποστόλου τεθέν, ἀντὶ τοῦ ἀλλ' ἐρεῖς ὅτι μὴ πάντες ἐπίστευσαν. θαυμαστὸν οὐδέν· πόρρωθεν γὰρ εἴρηται τῷ Ἡσαΐα τῶν πειθομένων τὸ σπάνιον. οὕτω γοῦν ἐν ἀπόρῳ τίθεται τὸ πρᾶγμα ὡς λέγειν· τίς ἄρα ἔσται ὁ δεξιόμενος ταῦτα ἄπερ οὖν ἡμεῖς ὑπὸ τῆς θείας χάριτος μεμαθηκότες κηρύττομεν; οὐκοῦν οὐδὲ νῦν γένηται τι καινόν. καὶ λύσας τῇ μαρτυρίᾳ τὴν ἀντίθησιν ἀπ' αὐτῆς ἐπισυλλογίζεται τὰ πρὸ τῆς ἀντιθέσεως, τὸ πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ φησιν· ἄρα ἢ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἢ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος θεοῦ. πρόδηλον δὲ ἡμῖν, φησὶν, ἀπὸ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς κάκεινο ὅπερ ἐλέγομεν, ὅτι πίστις μαθήσεως ἐκτὸς οὐκ ἂν ποτε γένοιτο, καὶ μάθησις εὐσεβείας οὐκ ἂν συνέστη μὴ θεοῦ τάληθές δεικνύντος· ὅπερ οὖν καὶ νῦν διὰ τῶν ὑπὸ τῷ νόμῳ παιδαγωγουμένων ἐγένετο, οὐς ἐν μακρῷ τῷ χρόνῳ διὰ τῶν προφητῶν ἀναμένειν ταῦτα παιδεύσας θεός, ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι διδασκάλους τῆς ἀληθείας ἅπασιν ἀνθρώποις ἀνέδειξεν 153. Ro+m 10,18 Τὸ μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν πρόδηλον ὅτι μὴ ὡς προφητικῶς περὶ αὐτῶν εἰρημένον τέθεικεν, ἀλλ' ὡς ἀρμόττειν τοῖς παροῦσι δυνάμενον πράγμασιν. κάκεινο δὲ ἰστέον ἐντεῦθεν ὅτι τὸ μενοῦνγε ἐπὶ λύσει κέχρηται, ὡς μὴ εἶναι ἄδηλον ὅτι καὶ ὅταν λέγη· μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ, λύων τὸ ζητούμενον, οὐκ ἐπιτιμῶν, ὡς τινες οἴονται, λέγει. Ro+m 10,19 Πάλιν ἐτέραν ἀντίθεσιν ἐπάγει· ἀλλὰ λέγω, μὴ Ἰσραὴλ οὐκ ἔγνω; ἀντὶ τοῦ ἀλλὰ μὴ τοῦτο ἐρεῖς ὅτι καινὸν αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα νενόμισται, τὸ τοὺς ἐξ ἔθνῶν προσελήφθαι εἰς τὴν εὐσέβειαν, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἐπὶ καινῷ ταραττόμενοι πρὸς τὸ δόγμα διαμάχονται τὸ ἡμέτερον. καὶ μὴν εὐθὺς Μωϋσῆς ὁ τὸν νόμον αὐτοῖς δεδωκὼς φαίνεται πόρρωθεν ἐκ τοῦ θεοῦ διαμαρτυρούμενος, ὅτι δὴ τούτων πρὸς τὸ χεῖρον νευσάντων καὶ αὐτὸς ἐκλέξεται τὰ ἔθνη πρὸ τούτων, κάκεινους τῆς οἰκείας ἀξιώσει προνοίας, ὥστε αἴσθησιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν πραγμάτων λαβεῖν.

Ro+m 11,1 Ἐπειδὴ τοῦ τε νόμου τὸ χρήσιμον ἀπὸ τῶν πεπιστευκότων ἔδειξε καὶ τῇ πρὸς τὰς ἀντιρρήσεις ἀποκρίσει τὴν κατὰ τῶν ἠπιστηκότων κατηγορίαν ἐπέτεινεν ὡς οὐδεμίαν τῇ ἑαυτῶν κακίᾳ διαβολὴν τῷ νόμῳ φερόντων, ἀπολογεῖται λοιπὸν καὶ περὶ τοῦ μηδὲν ἐπὶ διαβολῇ τῆς τοῦ Ἀβραάμ συγγενείας εἰρηκέναι διὰ τῆς κατὰ τῶν ἠπιστηκότων μέμφεως. ἄρα γάρ, φησί, τοῦ μὲν νόμου τὴν οἰκονομίαν θαυμαστὴν τινα εἶναι νενόμικα, τὴν συγγένειαν δὲ τοῦ Ἀβραάμ ἐν τοῖς λόγοις ἀδόκιμον οὖσαν δείκνυμι; μὴ γένοιτο· τίς δὲ τοῦ με ταῦτα λέγειν ἢ ἀπόδειξις; καὶ γὰρ ἐγώ, φησίν, Ἰσραηλίτης εἰμὶ καὶ τὰ ἐξῆς. εἶχεν μὲν εἰπεῖν πολλοὺς ἐκ τοῦ γένους πεπιστευκότας Χριστῶ, ἀλλὰ πρὸς τὸ λέγω οὖν τοῦτο ἦν οἰκειότερον τὸ καθ' ἑαυτὸν εἰπεῖν· πῶς γὰρ οἶόν τε ἦν 154 ἐπὶ τῇ πίστει σεμνυνόμενον καὶ περὶ ταύτης διδάσκειν <μὴ> ὑπισχνού μενον ἐτέρους; καλῶς δὲ οὐ τὸν προπάτορα μόνον εἶπεν, ἀλλὰ καὶ τὸν φύλαρχον, ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐ πλάττεται τὴν οἰκειότητα. Ro+m 11,2-5 Ἐπιλέλησθε, φησί, τῶν κατὰ τὸν Ἠλίαν, ὡς ἔοικεν, ὅπως ὁ μὲν ἠτιᾶτο τὸν Ἰσραὴλ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκτροπῆς ὀκνῶν ἀποστέλλεσθαι ἔτι πρὸς τοὺς οὕτως ἀγνώμονας, ἀπεκρίνατο δὲ αὐτῷ ὁ θεὸς ἑπτα κισχιλίους ἔχειν τοὺς ἔτι τῆς αὐτοῦ γνώσεως ἐπιμελουμένους καὶ μὴ πρὸς τὸ χεῖρον νεύσαντας, διὰ τούτου προτρέπων αὐτὸν ἔχεσθαι τοῦ τῆς διδασκαλίας ἔργου, ὡς ἂν οὐκ εἰς μάτην πονοῦντα τοῦ λοιποῦ· καὶ ὅτι θεὸς ἀρκεῖν ἠγήσατο, εἰ ἀπὸ παντὸς τοῦ δήμου τῶν Ἰουδαίων ἑπτακισχίλιοι τῇ τῶν προφητῶν διδασκαλίᾳ ἐπὶ τῆς εὐσεβείας μένοιεν, ὥστε οὐδὲν ἀπεικὸς πλείονας εἶναι καὶ νῦν τοὺς οὐ βουλομένους τοῖς περὶ τῆς εὐσεβείας λεγομένοις πείθεσθαι. οὐ μὴν ταῖς περὶ τὸ γένος ἐπαγγελίαις τοῦ θεοῦ διαβολὴν τινα φέρει τὸ γιγνόμενον· τοῦ μὲν γὰρ τὸ χρήσιμον ἐν τοῖς πιστεύουσι διαδεικνύεται, ἢ δὲ γε τῶν λοιπῶν ἀπιστία ἔλεγχον ἔχει τῆς αὐτῶν κακίας, εἰ μηδὲν ὄφελος ἀπὸ τῆς τοσαύτης κηδεμονίας ἐδέξαντο. Ro+m 11,7 Τινὲς ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀνοίας οὕτως ἀνέγνωσαν· τί οὖν ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ; συνάψαντες τούτῳ τὸ ὅτι οὐκ ἐπέτυχεν, ἔτι καὶ τὰς λέξεις τὰς ἀποστολικὰς ἀφανίσαντες ἵνα τὴν ἑαυτῶν ἰστάναι δόξωσιν ἄνοϊαν, καὶ τὸ ὅτι ὅπερ κεῖται πρὸ τοῦ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ ἀφελόντες καὶ τεθεικότες τὸ τοῦτο ὅτι οὐκ ἐπέτυχεν, ὡς ἂν τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· τί ποτε οὖν ἄρα ἐστὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιζητούμενον; τοῦτο δὲ ὅπερ οὐκ ἐπέτυχεν. γελοιώτατά γε οἰθθέντες τὸν ἀπόστολον δεικνύναι σπουδάζειν τὸ παρὰ τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιζητούμενον, τί ποτε ἄρα ἐστίν, καὶ οὐ συνεωρακότες, ὅτι ἀπὸ τῶν προειρημένων κατὰ συλλογισμὸν αὐτὸ ἐπήγαγεν. ἀναγνωστέον οὖν οὕτως· τί οὖν; ἀντὶ τοῦ τί τοῖνυν τὸ ἐκ τῶν προειρημένων ἡμῖν συναγόμενον, ἐν οἷς τῶν τε ἠπιστηκότων κατηγορήσαμεν καὶ τοὺς πεπιστευκότας δικαιοτάτα τὴν τῶν δογμάτων 155 ἀλήθειαν προτετιμηκότας ἐδείξαμεν; ὁ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ, τούτου οὐκ ἐπέτυχεν, ὅτι τοῖς Ἰσραηλίταις τυχεῖν οὐκ ἐγένετο τούτου ὁ δὲ ζητεῖν δοκοῦσιν, ἵνα εἴπῃ τῆς δικαιοσύνης· ὅμοιον γὰρ ἐστὶ τῷ· Ἰσραὴλ δὲ διώκων νόμον δικαιοσύνης εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασεν. λείπει δὲ τὸ πάντες, ἵνα ἢ· τούτου πάντες οὐκ ἐπέτυχον· ἐπάγει γάρ· ἢ δὲ ἐκλογή ἐπέτυχεν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν, ἵνα εἴπῃ ὅτι ἔτυχον μὲν τῆς δικαιοσύνης οἱ τῆς ἐκλογῆς ἀπὸ τοῦ οἰκείου τρόπου νομισθέντες ἄξιοι, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἀπεβλήθησαν διὰ τὴν ἑαυτῶν κακίαν. Ro+m 11,9-10 Οὐχ ὡς προφητικῶς εἰρημέναις ἐχρήσατο ταῖς φωναῖς, ἀλλ' ὡς ἀρμοττούσαις αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν τῷ καὶ περὶ Ἰουδαίων αὐτὰς εἰρησθαι, ὁμοῦ κάκεῖνο δεικνύς ὅτι μηδὲν καινὸν ἐγένετο νῦν, παρόμοια δὲ τοῖς τότε ὑπομεμενήκασιν, προτετιμηκότες τοῦ κρείττονος τὸ χεῖρον· ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν ἀποβολῆς ἐπειρῶντο τὸ Χριστιανικὸν δόγμα διασύρειν Ἰουδαῖοι, ἀναγκαίως διὰ πλειόνων ὁ ἀπόστολος δείκνυσι πάντοτε τοιούτους αὐτοὺς περὶ τὴν εὐσέβειαν γεγονέναι. Ro+m 11,11 Ἀλλὰ μὴ τοῦτο φαμεν ὅτι σφαλέντες περὶ τὴν εὐσέβειαν καὶ μὴ πιστεύσαντες τῷ Χριστῷ παντελῆ τὴν ἀποβολὴν ὑπέμειναν, ὡς μηδεμίαν αὐτοῖς

ἐλπίδα σωτηρίας περιλειφθῆναι, κὰν εἰ βούλοιντό ποτε πρὸς τὸ κρεῖττον ἰδεῖν; μὴ γένοιτο· τούναντίον γὰρ μέμνημαι εἰρηκῶς, ὅτι κὰν εἰς τοὺς πλείστους αὐτῶν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ἀποβληθῆναι συνέβη, ἀλλ' οὖν γε οἱ πεπιστευκότες ἐξ αὐτῶν καίτοιγε ἄγαν ὄντες εὐαρίθμητοι, πᾶσι τοῖς ἐξ ἔθνῶν σωτηρίας ἐγένοντο πρόξενοι, ἐπεὶ περ ἅπαντες οὗτοι τοῦ τῆς εὐσεβείας μαθήματος τὰς ἀφορμὰς ἐκείθεν ἐδέξαντο, ὥστε ἔξεστι καὶ τοῖς νῦν ἀπιστοῦσι τῶν Ἰουδαίων τοὺς ἐξ αὐτῶν πεπιστευκότας ἤδη μιμήσασθαι, ζήλω τε ἀγαθῶ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπιθυμήσαι ῥοπῆς· ὁ γὰρ ἐκείνους πεπιστευκότας οὐκ εἰσδεξάμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ διδασκάλους ἀποφήνας τῆς οἰκουμένης, δῆλον ὡς οὐδὲ τούτους πιστεῦσαι βουλευθέντας εἰς αὐτὸν ἀδοκίμους ἠγήσεται· τὸ γὰρ εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτοὺς οὐ τοὺς ἐξ ἔθνῶν, ὡς τινες ᾤθησαν, λέγει ἀλλὰ τοὺς ἐξ αὐτῶν, εἰς ἀπόδειξιν αὐτὸ εἰρηκῶς τοῦ ἐξεῖναι εἰσδεχθῆναι καὶ 156 τούτους, εἰ δὴ πιστεῦσαι βούλοιντο. τὸ μέντοι εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτοὺς οὐκ ἐπ' αἰτίας λέγει, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἑαυτῷ συνήθως ἀντὶ τοῦ· εἰ ἐκείνοι πιστεῦσαι βουλευθέντες εἰσεδέχθησαν καὶ διδάσκαλοι τοῖς ἐξ ἔθνῶν ἐγένοντο, πρόδηλον ὡς ἔξεστι καὶ τούτοις κατὰ μίμησην ἐκείνων τῆς εἰς τὴν πίστιν εἰσόδου τυχεῖν. εἶτα καὶ ποθεινὴν αὐτῶν τὴν ἐπιστροφὴν ἐργαζόμενος ἐπάγει καὶ φησιν. Ro+m 11,12 Εἰ γὰρ ἐν ὀλίγοις, φησί, καὶ ἄγαν εὐαρίθμητοις τσαύτης ἐνεγένετο τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἀνθρώποις τυχεῖν ἀφθονίας ἀγαθῶν, τί ποτ' ἄρα δεῖ νομίζειν ἔσσεσθαι, εἰ πάντας αὐτοὺς συμφώνως ὑποδέξασθαι τὸν Χριστὸν συνέβη; Ro+m 11,15 Τίνος ἔνεκεν τῇ πάντων διορθώσει τὴν ἀνάστασιν ἠγεῖται ὁ ἀπόστολος ἔψεσθαι πάντων, ἀναγκαῖον εἶπεῖν. τοῖς μὲν ἀλόγοις φυσικῶς ἅπαντα πρόσεστι, καὶ οὐχ οἷά τέ ἐστι τὸ κακὸν ἀπὸ τοῦ καλοῦ διακρίνοντα ἐξουσία γνώμης τὸ δοκοῦν ἐλέσθαι, ἀνάγκη δὲ πᾶσα τοῖς ὄροις ἐμμένειν τῆς φύσεως, διὰ τοῦτο περιττὸς ἅπας ἐστὶ νόμος ἐκείνοις οὔτε μαθεῖν οὔτε μὴ συνιέναι τι τοιοῦτο δυναμένοις· τοῖς δὲ λογικοῖς πᾶν τούναντίον· καὶ γὰρ διακρίνειν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ δύναται, καὶ ἐξουσία γνώμης τὸ δοκοῦν αἰροῦται, ἢ τε τῶν νόμων ἔχθεις ἄγαν ἐπιτηδεῖα τούτοις ἐστὶν ἄτε δυναμένοις ἐκείθεν τὸ καλὸν παιδεύεσθαι. τοιοῦτο δὴ τὸ ἡμέτερον γένος ὁ θεὸς ἀπειργάσατο, τὴν τε φύσιν ἡμῖν ἐπιτηδεῖαν πρὸς μάθησιν δεδωκῶς καὶ νόμων ἐκθέσει ποικιλωτάτων τὸ κρεῖττον ὑποδείξας· οὐδὲ γὰρ ἀδίδακτον ἔχειν ἡμᾶς τῆς ἀρετῆς ἐνεδέχεται τὴν ἥξιν λογικῶς γεγονότας τὴν φύσιν, ἐπεὶ περ αὕτη σαφῆς λογικῶν τε καὶ ἀλόγων διάκρισις, τῷ τὰ μὲν ἐν τῇ φύσει παντὸς οὔτινος οὖν ἔχει τὴν εἴδησιν περαιτέρω δυνάμενα μαθάνειν οὐδέν, τοὺς δὲ τοῦ χρόνου προϊόντος τὰ πλείονα μαθάνειν ὧν οὐκ ἠπίσταντο πρότερον. τούτου ἔνεκεν θνητοὺς μὲν ἡμᾶς κατὰ τὸν παρόντα τουτονὶ πεποίηκε βίον, νόμους δὲ ἔδωκεν ἰκανοὺς εἰς ὑπόμνησιν ἡμᾶς ἄγειν τῆς τοῦ καλοῦ διορθώσεως, ὡς ἂν ἐντελῆ τῆς ἀρετῆς οὕτως τὴν μάθησιν κομισαίμεθα. ἐντεῦθεν κὰν πολλὴν τινα πρὸς τὸ χεῖρον ἔχειν ἡμᾶς τὴν ῥοπὴν συμβαίνει, ἀλλ' οὖν γε βεβαίαν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ καλοῦ τὴν εἴδησιν ἔχομεν, καὶ ἔστιν ἀνθρώπων οὐδεὶς ὃς οὐχὶ πάντως ἐπίσταται τὸ κρεῖττον τί ποτέ ἐστιν ἐν βίῳ. οὕτω μὲν οὖν ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν ἐπὶ τοῦ παρόντος βίου τῆς ἀρετῆς τὴν διδασκαλίαν ἡμῖν παρέχεται. ἐπειδὴ δὲ οὐχ ὥσπερ ἴσμεν τὸ καλόν, οὕτω καὶ ποιεῖν αὐτὸ ραδίως δυνάμεθα, 157 ἄχρις ἂν ἐπὶ τῆς θνητότητος διαμένωμεν, δευτέρον τινα βίον τὸν μέλλοντα ἡμῖν διὰ τῆς ἀναστάσεως ὁ ποιητὴς δεδώρηται, κατὰ πολὺ τοῦ παρόντος ἀμείνω, ἀθάνατόν τε καὶ ἀπαθῆ καὶ πάσης ἀμαρτίας ἀπηλλαγμένον. ἔστι τοίνυν οὐκ ἀνακαινισμὸς καὶ διόρθωσις μόνον τῶν παρόντων ἐκεῖνα, ἀλλὰ γὰρ καὶ τελείωσις· ἃ γὰρ ἐνταῦθα μαθόντες ποιεῖν οὐχ ἰσχύομεν, ταῦτα τότε ἡμῖν πόνων ἐκτὸς μετὰ πολλῆς προσέσται τῆς εὐμαρείας, τό τε ἀπηλλάχθαι, λέγω, τῆς τῶν χειρόνων πράξεως καὶ τὸ ἄσχετόν τινα τῶν καλῶν ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἔχειν τὸν ἔρωτα. εὐθὺ μὲν ἡμᾶς ἐν ἐκείνοις καταστήσαι οὐ καλῶς ἔχειν ἠγησαμένου τοῦ σοφοῦ τῶν

ψυχῶν οἰκονόμου, ὡς ἂν μὴ ἄλογόν τινα καὶ ἀδιάκριτον ἐνοῦσαν ἡμῖν ἔχοιμεν τοῦ καλοῦ τὴν ἕξιν, ἐγγενομένης δὲ ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος βίου καθ' ὃν ἔφην τρόπον τῆς τοῦ καλοῦ μαθήσεως, εὐκαιρότατα καὶ μάλα γε ἀναγκαίως τῶν μελλόντων παρέχεται τὴν κατάστασιν· τοῦτο μὲν, ἵνα κατὰ παράθεσιν τῶν παρόντων ἀκριβῶς εἰδέναι τῶν τότε τὸ διάφορον ἔχωμεν, τοῦτο δέ, ὡς ἂν λογικῇ πρεπόντως φύσει τῆς τοῦ καλοῦ κατορθώσεως αἰσθανώμεθα, ὧν ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἀπόρρητον τοῦ θεοῦ σοφίαν ποικίλως τὴν εἶδησιν ἐδεξάμεθα, ταῦτα τότε πόνων ἐκτὸς τῆς τοῦ πνεύματος χάριτι κατορθωμένα ἐν ἡμῖν ὀρώντες, καίτοιγε ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδὲ μετὰ πόνων παραπλησίως τοῖς τότε καθαρεύειν τῆς τῶν ἀτόπων δυνάμενοι πράξεως. ταῦτα ἡμῖν εἴρηται ἐπὶ τὸ σαφέστερον γενέσθαι τί ποτε ὁ ἀπόστολος βούλεται λέγειν τὸ τίς ἢ πρόσληψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν; ὡς γὰρ ἐκείνου μὲν πρὸς τὴν τῶν ἐνθάδε συντελοῦντος τελείωσιν. διὰ δὲ τοῦτο ἡμῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος βίου γεγονότων θνητῶν, ἵνα τῆς ἀρετῆς ἢ διδασκαλία κατὰ τὸ προσῆκον ἡμῖν ἐγγένηται πρότερον , εἶτα τῶν μελλόντων ἐπὶ τελείᾳ κατορθώσει τῶν ἐγνωσμένων δεξόμεθα τὴν ἀπόλαυσιν, τοῦτο λέγει, ὅτι ὀλίγοι πεπιστευκότες ἐξ αὐτῶν αἴτιοι τῆς τῶν ἐξ ἔθνῶν σωτηρίας ἐγένοντο καὶ δι' ἐκείνων τὸ τυχεῖν τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ καταλλαγῆς ὑπῆρξε μικροῦ παντὶ τῷ κόσμῳ. εἰ δὲ πάντες ἐπίστευσαν Ἰουδαῖοι ἀκόλουθα τῇ τοῦ νόμου παιδαγωγίᾳ φρονήσαντες, πρόδηλον μὲν ὡς ἐτοιμότερα καὶ τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς τούτων συμφωνίας ἢ ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἐγένετο πίστις· πᾶσι δὲ λοιπὸν τοῦ τῆς εὐσεβείας ἐνόητος μαθήματος, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν ἀκολουθήσαι τούτοις τὸ τελειότατον ἀγαθόν, καὶ οὐ δὴ ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας οὐ τετυχήκαμεν ἄχρι τοῦ δεῦρο ὥστε ἀκριβῆ πρότερον ἡμῖν τοῦ καλοῦ τὴν μάθησιν ἐγγενέσθαι, ὡς εἶγε τοῦτο ὑπῆρξεν, εἶπετο κάκεινο πάντως. ὁ μέντοι μακάριος Παῦλος ἐπειδὴ ἀπεφήνατο τὴν μεταβολὴν αὐτῶν ἐκ ἀγαθοῦ δεῖν τίθεσθαι μοίρα, τοῦτον ἔχων δι' ὅλου σκοπὸν τοὺς ἐξ ἔθνῶν παιδεῦσαι προσίεσθαι μᾶλλον αὐτούς , μὴ μὴν ἀπωθεῖσθαι βουλομένους προσιέναι τῷ τῆς εὐσεβείας μαθήματι, πειράται καὶ ἀπὸ πραγμάτων δεικνύναι ὡς οὐκ ἄδεκτοι, σπουδῆς δὲ ἄξιοι πρὸς τὸ κρεῖττον βουλόμενοι ῥέπειν καὶ φησιν 158. Ro+m 11,16 Τινὲς ταῦτο λέγειν τὸν ἀπόστολον τὴν τε ἀπαρχὴν καὶ τὴν ρίζαν ὠήθησαν, οὐδὲ ἐκεῖνο λογισάμενοι ὅτι ἡ μὲν ἀπαρχὴ μετὰ τὴν τοῦ παντὸς ἐκλέγεται συλλογὴν, ἡ δὲ ρίζα ἀρχὴ τις νενόμισται πράγματος· ὅθεν κἀνταῦθα ἀκολουθῶς ἀπαρχὴν μὲν ἐκάλεσε τὸν Χριστὸν, ὡς ἂν ἐκ παντὸς εἰλημμένον τοῦ τῶν Ἰουδαίων συλλόγου, ρίζαν δὲ λέγει τὸν Ἀβραάμ, ἐξ οὗπερ ἅπαν ἔφου τὸ γένος, καλῶς ἐξ ἐκατέρου τὸ πρὸς τὴν εὐσεβείαν αὐτῶν ἐπιτήδειον εἰπεῖν προθέμενος, εἰ μὴ γνώμη τὰ χεῖρονα αἰροῦντο· γέλοιον γὰρ τὴν μὲν ἀπαρχὴν αὐτῶν ἀπάσης ἀξίαν ἠγεῖσθαι τιμῆς, τουτουσὶ δὲ προσιέναι βουλομένους τῷ τῆς εὐσεβείας μαθήματι ἀπωθεῖσθαι ὡς οὐκ ἀξίους τοῦ πράγματος. Ro+m 11,19–21 Θαυμάσαι ἄξιον ὅπως ἀπὸ τούτων ἐφ' οἷς δὴ μάλιστα μέγα φρονεῖν οἱ ἐξ ἔθνῶν ἐδόκουν, ὅτι τε συναλγεῖν αὐτοὺς τοῖς Ἰουδαίων κακοῖς καὶ ὅτι φοβεῖσθαι μᾶλλον αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτοῖς προσῆκον εἶη ἂν, συνέστησεν ἀκριβῶς· τί γὰρ μεγάλα, φησί, φρονεῖς, ὅτι οἱ μὲν ἀπεβλήθησαν, σὺ δὲ εἰσεποιήθη; ἀλλ' οὐ δίκαιον τὸν ἐν τοῖς ἐκείνων καυχώμενον μὴ καὶ τὰς συμφορὰς αὐτῶν νομίζειν οἰκείας, ἀλλὰ καὶ φοβεῖσθαι πλεόν διὰ τοῦτο προσῆκον ὑμᾶς τῇ ἐκείνων σωφρονιζομένους μνήμη. Ro+m 11,22 Σὺ μέντοι, φησίν, ἔξεστι δι' ἐκατέρου τὸ πρέπον παιδεύεσθαι, καὶ λογιζόμενος μὲν τὴν περὶ σὲ τοῦ θεοῦ φιλοτιμίαν ἧς ἠξιώθης διὰ τὴν πίστιν, προθυμότερος γίνου περὶ τὴν εὐσεβείαν, ἐννοῶν δὲ ὅπως ἐκείνους διὰ τὴν ἀπιστίαν ἀπεποιήσατο, πάσῃ δυνάμει μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν φυλάττου· ἀποτομίαν γὰρ οὐκ ὠμότητα λέγει ἀλλὰ τὴν ἀποτομήν, ἀντὶ τοῦ ὅπως διεῖλεν αὐτοὺς καὶ ἀπέτεμεν τοῦ καταλόγου τῶν εὐσεβῶν. ἐάν τε οὖν ὑμεῖς μεταβληθῆτε τὴν γνώμην, φησίν, οὐδὲν ὄφελος ἔσται τῶν

παρόντων, εκείνοις τε πάλιν ἔξεστι μεταβαλλομένοις τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ τυχεῖν οἰκειώσεως 159. Ro+m 11,25 Οὐκ ὀκνήσω δέ, φησίν, ὑμῖν κάκεῖνο εἰπεῖν, καίτοιγε ἄδηλον ὄν, ὥστε μὴ ἀγνοίᾳ τοῦ ἔσομένου δικαιοσύνη αὐτῶν ἀπεγνωκέναι νομίζειν ὑμᾶς· τὸ γὰρ ἵνα μὴ ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι, ἀντὶ τοῦ ἵνα μὴ νομίζητε συνετόν τι παρ' ἑαυτοῖς ἔχειν τὴν ἐκείνων ἀπόγνωσιν. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ὅτι οὐκ εἰς τὸ παντελὲς ἀλλότριον τῆς εὐσεβείας οὗτοι μενοῦσιν, ἔσται δὲ καιρὸς καθ' ὃν ἐπιγνώσονται καὶ αὐτοὶ τῆς ἀληθείας, ἐπειδὴ οἱ πανταχόσε ἄνθρωποι τὸ τῆς εὐσεβείας ὑποδέξονται μάθημα, καὶ οὕτω πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· ἵνα εἴπῃ οἱ τε ἀπὸ τῆς φύσεως τὴν πρὸς τὸν Ἰσραὴλ συγγένειαν ἔχοντες, ἀντὶ τοῦ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ διὰ τῆς πίστεως ἀξίου ταύτης ἑαυτοὺς τῆς προσηγορίας καταστήσαντες, λέγει δὲ τοὺς ἕξ ἔθνων. Ro+m 11,28 Ἐκεῖνο τοίνυν ὑμᾶς εἰδέναι προσήκει, ὅτι ἐγὼ τοῦ μὲν εὐαγγελίου ἕνεκεν, ὅταν αὐτὸ διασύρειν βούλωνται, τὴν ὑμετέραν αἰτιώμενοι πρόσδοτον καὶ ταύτην ὡς οἶονται ἀφορμὴν εὐλογον προῖσχύμενοι, τοῦ μὴ πείθεσθαι τοῖς ἡμετέροις διδάγμασιν, ἐχθροὺς αὐτοὺς εἶναι νενόμικα, ἅτε δὴ πολεμίους τῆς πίστεως· τότε γὰρ οὐδενὸς ἀφίσταμαι τῶν ὅσα πρὸς ἔλεγχον τῆς αὐτῶν κακίας εἰπεῖν προσήκει, διὰ δὲ τὴν πρὸς τοὺς πατέρας οἰκειότητα οὕτως αὐτοὺς περὶ πολλοῦ ποιῆσθαι ἐσπούδακα, ὡς μηδὲ πάσχειν ἦν τι δέη ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας ὀκνεῖν· οἶδα γὰρ ἀκριβῶς ὅτι οὐ θεὸς μεταμεληθεὶς ἐπὶ τῇ τῶν πατέρων ἐκλογῇ τούτους ἀπεποιήσατο, αὐτοὶ δὲ μοχθηρίᾳ γνώμης τῆς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀλλοτριώσεως ἑαυτοῖς γεγόνασι πρόξενοι.

Ro+m 12,1 Ἐπειδὴ τοὺς δογματικοὺς συνεπέρανε λόγους, τῶν ἠθικῶν ἐντεῦθεν ἄπτεται, ἀναγκασιότατα ἀπὸ παρακλήσεως τὴν ἀρχήν. ποιούμενος· ἐν ἐκείνοις μὲν γὰρ οὐ χαλεπὸν ἦν τοῖς βουλομένοις μετὰ τὴν μάθησιν κατέχειν τὰ εἰρημένα, τῇ δὲ γε ἀρετῇ καὶ πόνος συνέζευκται, ὥστε μετὰ πολλοῦ μὲν τινα προσιέναι τοῦ ὄκνου τῇ αὐτῆς ἐργασίᾳ, καὶ ἀρχόμενον δὲ πολλοῦ δεῖσθαι καμάτου πρὸς τὴν κατορθώσιν. ἐπικουφίζει τοίνυν τῇ παρακλήσει τοῦ πράγματος τὸ ἐπίπονον, δυσωπητικωτάτην δὲ εἰργάσατο τὴν παράκλησιν εἰπὼν διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ· ἐπειδὴ γὰρ πλείστην ἐν τοῖς δογματικοῖς περὶ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας τὴν διδασκαλίαν ἐποιήσατο, ἥ περὶ πάντας ἀνθρώπους χρῆται, ἀναγκαίως τῇ τούτων ὑπομνήσει δυσωπεῖ μᾶλλον αὐτοὺς ἀρετῆς 160 ἐπιμελεῖσθαι, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐφόδιον ῥαθυμίας αὐτοῖς ἐκεῖνο γίνεσθαι δίκαιον, τούναντίον δὲ πάλιν ἂ προσήκει τὴν σπουδὴν συνεισφέρειν, αἰσχυνομένους τὸ περὶ τὸν οὕτω χρηστὸν ἀγνώμονας φαίνεσθαι. τίς δὲ ἡ παράκλησις, παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν καὶ τὰ ἐξῆς; λέγει μὲν ὅτι ἀφορίσαι δίκαιον ὑμᾶς τὸ ἑαυτῶν σῶμα τῷ θεῷ, ὑπηρετούμενον αὐτοῦ τοῖς νόμοις, ἐπεὶ δὲ δίκαιον τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ γεγονὸς μὴ κακίας ὄργανον εἶναι ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς. τὸ μὲν οὖν παραστήσαι ἀφορίσαι λέγει, ἐκ μεταφορᾶς αὐτὸ λαβὼν τῶν ἢ βασιλευσίν ἢ δεσπόταις πρὸς τὸ ὑπηρετεῖν παρεστώτων, οἷς ἔπεται πάντως τὸ τὰ ἀναγκαῖα τῆς ὑπηρεσίας πληροῦν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἔφη· μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι, εἴτα ὡς ἐπὶ βασιλέως ἀκολούθως ἐπαγαγὼν· μηδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντας, καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ. θαυμασιώτατα δὲ τὴν συμβουλήν διὰ πάντων ἐπέτεινεν, οὐ τῷ παραστήσαι μόνον εἰπεῖν ἀλλὰ καὶ τῷ θυσίαν αὐτὸ ὀνομάσαι· ἔδειξεν γὰρ ὡς οὐδενὶ λόγῳ προσήκεν εἰς τὸ ἐναντίον κατακεκρηῆσθαι τῇ τοῦ σώματος ὑπηρεσίᾳ, ἐπεὶ οὐδὲ τὰς προσαγομένους τῷ θεῷ κατὰ νόμον τῶν ἀλόγων θυσίας τῇ κοινῇ χρήσει παραδίδοσθαι τῶν ἀνθρώπων θεμιτὸν ἦν ἔτι. ζῶσαν δὲ ταύτην προσεῖπεν, ἐπειδὴ τὰ μὴν κατὰ νόμον προσκομισθέντα νεκρὰ μετὰ τὴν θυσίαν ἦν ὡς εἰκός, ταῦτα δὲ αὐτοῦ γε τούτου ἕνεκεν θεῷ προσήγετο, ὥστε ἐν τῷ

ζῆν τὰ τοῖς αὐτοῦ νόμοις πράττειν ἀκόλουθα· ὅθεν καὶ ἀγίαν προσεῖπεν ταύτην, ἐπειδὴ ἐκείνην ἐνεχώρει μὴ τοιαύτην εἶναι τῇ τῶν προσκομιζόντων κρινομένην κακία, ἀλλὰ καὶ εὐάρεστον τῷ θεῷ· ἐκείνη γὰρ οὐ πάντως τοιαύτη. καὶ τὸ τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν πολὺ τὸ διάφορον ἔδειξεν· οὐ γὰρ ὅμοιον ἀλόγῳ προσκομιδῇ λατρεύειν θεῷ καὶ λογισμῶν τελειότητι τὴν πρὸς τὸν θεὸν συνείδησιν ἐπὶ τῶν ἔργων δεικνύναι. Ro+m 12,3a Τὰ μὲν οὖν προλαβόντα περὶ τῆς καθόλου λεγόμενα ἀρετῆς καλῶς ἔχειν ἡδύνατο, ἐξέρχεται δὲ λοιπὸν ἐπὶ τὸ κατὰ μέρος, πρὸ πάντων τὴν ὑπερηφανίαν ὡς ἂν χειρίστον ἀπαγορεύων οὐκέτι παρακλήσει ἀλλ' αὐθεντία μᾶλλον· οὐ γὰρ ὅμοιον ἐπ' ἀρετὴν προτρέπειν καὶ τὴν τῶν ἀτόπων ἀπαγορεύειν πρᾶξιν· ὅθεν ἐκείνη μὲν παράκλησιν συνῆφθαι πρέποι ἂν, ταύτη δὲ καὶ σφοδρότης ἀρμόσει πολλάκις, καὶ γὰρ τῇ προσθήκῃ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι φοβερωτέραν εἰργάσατο τοῦ κακοῦ τὴν ἀποτροπὴν 161. Ro+m 12,3b Παραφροσύνην τὴν ὑπερηφανίαν εἰπὼν, ὑγιῆ δὲ φρόνησιν τὴν μετριότητα, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν σύγχυσίν τινα ἐργάζεσθαι δόξῃ, ὡς ἂν οὐδὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας δι' ὑπερβολὴν μετριότητος φυλάττεσθαι ἐν αὐτοῖς ὀφειλοῦσης, καλῶς ἐπάγει· ἐκάστῳ ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως. βούλομαι, φησί, μετριάξειν μὲν ἅπαντας, φυλάττεσθαι δὲ ἐν ὑμῖν καὶ τὴν τάξιν ἀναλόγως τοῖς νενεμημένοις ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρίσμασιν· ἐπειδὴ γὰρ πλεῖστα ἦν ἐν αὐτοῖς τὰ χαρίσματα, μερισμὸν πίστεως καὶ ἐπιμέτρησιν λέγει τῶν χαρισμάτων τὴν διανομήν. Ro+m 12,6 Τὴν δὲ τοῦ χωρίου τούτου ἀκολουθίαν ὁ μὲν τις ἀπέδωκε χωρὶς τοῦ δὲ συνδέσμου ἀναγινώσκων καὶ τοῖς ἀνωτέρω ἐπισυνάπτων. οὕτω γάρ, φησί, νοητέον· μέλη ἀλλήλων ἐσμὲν ἔχοντες χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθείσαν ἡμῖν διάφορα· εἰ γὰρ καὶ διάφορα ταῦτα, ἀλλ' οὖν εἰς κοινὴν ὠφέλειαν ὑπὸ τῆς θείας κεχορηγῆται χάριτος. Ro+m 12,8 Τὸ ὁ προϊστάμενος ἀντὶ τοῦ ὁ ἐπιμελούμενος λέγει. οὕτως καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ· εἰ δὲ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προσθῆναι οὐκ οἶδεν, πῶς ἐκκλησίας θεοῦ ἐπιμελήσεται; σαφῶς τὴν προστασίαν ἐπὶ τῆς ἐπιμελείας λέγων· διάφοροι γὰρ τρόποι τότε μάλιστα εὐποΐας παρὰ τῶν εὐπορωτέρων εἰς τοὺς πενεστέρους τῶν ὁμοπίστων ἐγίνετο, περὶ ὧν νῦν λέγει καὶ τὸ ὁ μετα διδούς, καὶ τὸ ὁ προϊστάμενος, καὶ τὸ ὁ ἐλεῶν περὶ τῶν αὐτῶν λέγων. Ro+m 12,10 Τὸ τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοί ἐστι μὲν ὅμοιον πῶς τῷ ἢ ἀγάπη ἀνυπόκριτος, ἐπεὶ οὐδὲν διαλλάττει τοῦ ἀληθινῶς ἀγαπᾶν τὸ σφόδρα στέργειν, ἔχει δὲ τι πλεον τῇ τοῦ εἰς ἀλλήλους προσθήκῃ· τὴν γὰρ αὐτὴν σπουδὴν πάντας περὶ ἀλλήλους ἔχειν βούλεται, ἐπεὶ μηδὲ οἶόν τε ἄλλως κρατεῖσθαι τὴν ἀγάπην, ἀλλ' ἢ τοῦ ἀγαπωμένου τὴν αὐτὴν σώζειν περὶ τὸν ἀγαπῶντα γνώμην ἐσπουδακότος, ὅπερ εἰ μὴ γίγνοιτο, ἀφέξεται τοῦ ἀγαπᾶν πάντως ὁ ἀγαπῶν ὅσῃν ἂν ἔχη τὴν φιλίαν, οὐκ ἀνεχόμενος φιλῶν περιορᾶσθαι 162. Ro+m 12,13 3 Ταῖς χρεῖαις, φησί, τῶν ἀγίων κοινωνοῦντες. ἕνια δὲ τῶν ἀντιγράφων ταῖς μνείαις ἔχει, τῆς αὐτῆς οὔσης διανοίας· λέγει γὰρ ὅτι δίκαιον ὑμᾶς μνημονεύειν πάντοτε τῶν ἀγίων, κοινὰς τε αὐτῶν τὰς χρεῖας νομίζειν καὶ οὕτως αὐτοῖς ἐπικουφίζειν τὴν ἔνδειαν. Ro+m 12,16–17 Μὴ γίνεσθε, φησί, φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς, τοῦτο πάλιν ἕτερον γινόμενον ἀπὸ ὑπερηφανίας. μὴ τὸ τῇ διανοίᾳ σου, φησί, παραστὰν ἀπλῶς αἰροῦ, ὅταν τῇ κοινῇ ὑπολήψει φαίνεται ἄτοπον. καλῶς δὲ καὶ τὸ μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες· πάλιν γὰρ ἐπὶ τὰ πρὸς τοὺς ἐναντίους ἀπὸ τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐξελήλυθεν. προσέθηκεν οὖν τὸ μηδενὶ ἀντὶ τοῦ οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἀλλοτριῶν τῆς πίστεως τοῦτο ἐπιδείκνυσθαι δίκαιον.

Ro+m 13,5 Κατ' ἀμφοτέρα, φησί, τὸ ὑποτετάχθαι τοῖς τοιούτοις πρέπει, τοῦτο μὲν ἵνα τὸ πρέπον διαπραττόμενοι τὴν ἐκεῖθεν τιμωρίαν ἐκκλίνωμεν, τοῦτο δὲ ἵνα τῇ πρὸς τούτους αἰδοῖ τὴν ὀφειλομένην συνείδησιν τῷ ταῦτα τάξαντι θεῷ

ἀποδιδόντες φαινόμεθα. δῆλον δὲ ἄρα κάκεινο ὡς ὑποτάσσεσθαι τοῖς ἄρχουσιν ἐν τούτοις ὁ μακάριος Παῦλος παραινῆ. οὐχ ἵνα κἂν ἀσεβεῖν ἀναγκάζωσι πειθώμεθα· σαφῶς γὰρ καὶ τὸν σκοπὸν εἶπε τῆς ἀρχῆς, καὶ οὐπὲρ ἕνεκεν ὁ θεὸς οὕτως ἔταξε τὰ ἀνθρώπινα, ὥστε τὸ περὶ τῆς εὐσεβείας νομοθετεῖν ἅ μὴ δεῖ οὐ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀρχῆς εἶη ἄν, ἀλλὰ τῆς γνώμης τῶν οὐκ εἰς δέον τῷ ἄρχειν κεχρημένων. τὰ μὲν γὰρ εἰς θεὸν ἀναφερόμενα οὐ τῶν ἀρχόντων κρίνειν ἴδιον, ἐπειδὴ μηδὲ πρὸς τοῦτο κατέστησαν, περὶ δὲ τῶν ἐν ἀνθρώποις κινουμένων καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους δικαίων μεσίται τινὲς καὶ βραβευταὶ τοῦ δικαίου οἱ ἄρχοντες καθιστάμενοι, ὅταν ἀκόλουθα τῷ οἰκείῳ σκοπῷ διαπράττονται, ἀναγκαιότατόν τι χρῆμα δεικνύουσι τὴν ἀρχήν. Ro+m 13,7 Φόρον καλεῖ τὴν ὑπὲρ τῆς γῆς συντέλειαν, τέλος δὲ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐμπορίας ἢ τινὸς τέχνης σωματικῆς 163. Ro+m 13,8 Συντόμως εἰπεῖν νόμου πλήρωσις τῆς ἀγάπης ἢ φυλακὴ, καὶ ἐπειδὴ παράδοξον ἄγαν ἦν τὸ λεγόμενον, ἐπήγαγε τὸ ἐξῆς. Ro+m 13,10 Ἄπαν νόμιμον ἢ ἀπαγόρευσις ἔχει κακοῦ ἢ πρᾶξιν καλοῦ· τὰ μὲν γὰρ ἵνα μὴ βλάπτωμεν ἀλλήλους ὁ νομοθέτης ἐξέθετο, τὰ δὲ ἵνα τι καὶ εὐποιῶμεν ἀλλήλους κατὰ δύναμιν. ἀλλὰ πάντα ταῦτα περιείληπται ἐν τῷ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ἐπιτάττοντι νομίμῳ· καλῶς οὖν τὸ ἀνακεφα λαιοῦται, ἀντὶ τοῦ πάντα ἐκεῖνα τὰ διὰ πολλῶν νενομοτεθημένα ὡσπερ τινὰ ἀνακεφαλαίωσιν ἐν τῷ τὸν πλησίον ἀγαπᾶν περιέχεται. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν, φησί, βλάπτειν τὸν ἀγαπώμενον οὐκ ἀνέχεται, εἴπερ ἀληθῆ περὶ αὐτὸν ἔχει ἀγάπην· οὐκοῦν τῆς ἀγάπης ἢ φυλακὴ τοῦ παντός ἐστὶ νόμου κατόρθωσις. εἶτα ἐπὶ παραίνεσιν ἐκφέρει τὸν λόγον καὶ φησι τὸ ἐξῆς. Ro+m 13,11 Οὕτως ἀναγνωστέον, καὶ τοῦτο, εἶτα διαστήσαντα, εἰδότες τὸν καιρὸν καὶ τὰ ἐξῆς· βούλεται γὰρ εἰπεῖν ὅτι καὶ τούτου δὲ ἡμῖν ἐπιμελητέον ὅπως ἂν πράττωμεν ἅ δεῖ, εἰδότες ἐφεστῶτα τὸν καιρὸν τοῦ ἀποθέσθαι τὴν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν ἡδονὴν ὡσπερ τινὰ ὕπνον βαθύν. σωτηρίαν δὲ ἡμῶν καλεῖ τὴν ἀνάστασιν, ἐπειδὴ τότε τῆς ἀληθινῆς ἀπολαύσομεν σωτηρίας. Ro+m 13,12 Ἡ μέραν καλεῖ τὸν ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας καιρὸν, ὡς τῆς αὐτοῦ φανερώσεως τρανοτάτην τῶν τε καλῶν καὶ μὴ τοιούτων ποιησαμένης τὴν διάκρισιν, νύκτα δὲ τὸν πρὸ τούτου χρόνον· ἄμφω δὲ ὡς πρὸς ἐκείνους μάλιστα λέγει τοὺς εἰδῶλους προσέχοντας, παρ' οἷς οὐκ ἦν νόμιμα οὐδὲ διδασκαλία τῶν πρακτέων. ὁ τῆς ἀγνοίας οὖν, φησί, καιρὸς παρήλθεν, ὅτε ἦτε ὡς ἐν νυκτὶ οὔτε θεὸν εἰδότες οὔτε νομίμων δεδεγμένοι διαγόρευσις, ἐπέστη δὲ ὁ τῆς ἡμέρας καιρὸς ἀντὶ μεγίστου φωτὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐπιλαμψάσης ἡμῖν. Ro+m 13,14 Ἄλλ' ἐνδύσασθε, φησί, τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας. 164 τὸ ἐνδύσασθε ἀντὶ τοῦ ἐνεδύσασθε λέγει· βούλεται γὰρ εἰπεῖν ὅτι διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ βαπτίσματος συναφθέντες τῷ Χριστῷ καὶ μέλος τοῦ κοινῆ σώματος τῆς ἐκκλησίας ἀποφανθέντες οὐπὲρ ἐκεῖνός ἐστι κεφαλή, ὡσπερ ἐνεδύσασθε αὐτὸν τῆ κοινωνία τῶν προσδοκωμένων, καθὼ καὶ συμμετασχεῖν αὐτῷ τῆς ἀναστάσεως ἐλπίζετε. δίκαιοι τοίνυν ἂν εἴητε τὰ πρόποντα τῆ καταστάσει φρονεῖν ἐκείνη, ἐν ἧ ἕπερ ἅπαντα πεπαῦσθαι τὰ τοιαῦτα ἀνάγκη· οὐδὲν οὖν ἐπιτελεῖν τοιοῦτον προσῆκεν ὑμᾶς οἷον ὁ μὲν αἰὼν ἐκεῖνος οὐ δέξεται. ἐπὶ δὲ τῶν φιλαμαρτημόνων πάροδοι ἔχει κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν, ἔνθα φθορᾶ μὲν ἔτι τὸ ἡμέτερον ὑπόκειται σῶμα, πολλὴ δὲ καὶ τῶν παθῶν ἐντεῦθεν ἡμῖν ἢ ἐνόχλησις γίνεται. εἰρήκαμεν δὲ καὶ ἀνωτέρω ὅτι σάρκα ἢ γραφὴ πολλάκις οὐ τὴν φύσιν αὐτὴν ἀλλὰ τὸ θνητὸν ἦτοι τὸ πρόσκαιρον οὕτω καλεῖ· τοῦτο οὖν κἀνταῦθα λέγει τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας, οὐ τῆς φύσεως αὐτῆς λέγων, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ μὴ ταῖς ἐπιθυμίαις ἑαυτῶν ἐξακολουθεῖτε, σπουδῆν τιθέμενοι ἐκεῖνα πράττειν ἅ κατὰ τὸν παρόντα βίον διὰ τῆς ἐνούσης ἡμῖν θνητότητος τὴν κίνησιν δέχεται. σαρκὸς οὖν πρόνοιαν λέγει τὴν περὶ τὰ παρόντα ἦτοι καὶ τὰ ἄτοπα σπουδῆν, ὡς ἂν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πράττεσθαι

δυναμένα μόνον, ἐπὶ δὲ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος οὐκέτι· ὅθεν αὐτὸ καὶ ἀντέταξεν τὸ ἐνδύσασθε τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃ δὴ μίμημα τῆς μελλούσης ἐστὶ καταστάσεως. μὴ τοίνυν περὶ τοῦτο, φησὶν, ἔχετε τὴν σπουδὴν, ὅπως ἂν τὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπιθυμίας ἐπιτελήτε, αἷς οὐδεμίᾳ πρὸς τὴν μέλλουσαν κατάστασιν κοινωνία. Ro+m 14,5 Καὶ τοῦτο πάλιν κατὰ συγχώρησιν λέγει· ἄνω μὲν γὰρ περὶ τῆς τῶν βρωμάτων διελέχθη παρατηρήσεως, ἐνταῦθα δὲ περὶ τῆς τῶν ἡμερῶν. δῶμεν τοίνυν τοὺς μὲν παρατηρεῖσθαι κατὰ τὴν νομικὴν διάταξιν τὰς ἡμέρας, ἐν μὲν ταύτῃ πράττοντας οὐδέν, ἐν ἐκείνῃ δὲ τῶν ἔργων ἀπτομένους, κατὰ ταύτην ἐορτάζοντας τὴν ἡμέραν

, ἐν ἑτέρᾳ τῆς ἐορτῆς παυομένους· ἑτέρους δὲ πᾶσαν ἡμέραν ἐν ἴσῳ βούλεσθαι ἔχειν , καὶ κατὰ πᾶσαν μὲν ἐργάζεσθαι, πᾶσαν δὲ ἐορτάζειν θεῷ τῶν τε σωματικῶν κατὰ τὸ ἐπιείγον ἀπτομένους ἀεὶ καὶ τῆς εἰς θεὸν εὐχαριστίας οὐδέποτε παυομένους. οὐ δίκαιον οὖν μάχεσθαι ὑμᾶς διὰ τοῦτο, ἄμεινον δὲ ἀπηλλάχθαι μάχης καταλιπόντας ἐν τοῖς τοιούτοις ἕκαστον μένειν ἐπὶ τῆς οἰκείας αἰρέσεως.

Ro+m 14,7–9 Τί λέγω, φησί, περὶ τοῦ ἐσθίειν καὶ τοῦ μὴ ἐσθίειν; οὔτε ζῶντες ἑαυτῶν ἐσμεν, οὔτε ἀποθνήσκοντες· κἂν γὰρ ζῶμεν, τὴν αὐτοῦ ζωὴν ζῶμεν, κἂν ἀποθνήσκωμεν, κατὰ τὸν ὅρον ἀποθνήσκομεν ἐκείνου 165 σκοπὸν τοίνυν ἀπανταχοῦ προσῆκεν ἡμῖν τοῦτον εἶναι, τῷ θεῷ ἀρέσκειν, λογιζομένοις ὅτι ζῶντες καὶ ἀποθνήσκοντες ἐκείνου πάντως ἰσμέν. καὶ δεικνύς ὅτι οὐκ ἀπὸ τῆς ποιήσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν προσφάτως οἰκονομηθέντων διὰ Χριστοῦ, ἐπήγαγεν· εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς καὶ τὰ ἐξῆς. λογίσασθε γάρ. φησὶν, ὅτι Χριστὸς καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀποθανὼν ἀνάστη. καὶ ἀναστὰς ζῆ, ζωὴν διηνεκῆ ὑπὲρ ἡμῶν ἅπαντα ποιήσας, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποθανόντες τῆς τε ἀναστάσεως αὐτῷ κοινωνήσωμεν καὶ τῆς ζωῆς ἀπολαύσωμεν, ὡς πανταχόθεν φαίνεσθαι ἡμᾶς καὶ Χριστῷ δουλεύειν ἀνάγκη ἔχοντας, εἶγε καὶ ἀποθνήσκοντες ἐκείνου πάντως ἐσμέν, τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος ὥστε ἡμᾶς ἀναστῆσαι· καὶ ζῶντες ἐκείνῳ τὴν ζωὴν ὀφείλομεν, ὃς παρέσχεν ἡμῖν τὴν μετὰ θάνατον παρ' ἐλπίδα ζωὴν. Ro+m 14,10–11 Τὸ μὲν τί κρίνεις; πρὸς τὸν ἐξ Ἰουδαίων εἴρηται, τὸ δὲ τί ἐξουθενεῖς; πρὸς τὸν ἐξ ἐθνῶν. οὐδετέρῳ, φησὶν, ὑμῶν πρέπον οὐδέτερον, ἐπειδὴ ἀνάγκη πάντως τῷ κριτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ παραστάντας τὰς εὐθύναις τῶν βεβιωμένων ὑποσχεῖν. καὶ εἰς πίστωσιν τῶν εἰρημένων μαρτυρίαν τίθησιν· γέγραπται γάρ· ζῶ ἐγώ, λέγει κύριος, καὶ τὰ ἐξῆς. ὅτι μὲν οὖν εἰς πίστωσιν τῶν περὶ Χριστοῦ λελεγμένων αὐτῷ τὴν μαρτυρίαν παρήγαγε δῆλον, ἐκεῖνο δὲ ἰστέον ὅτι ἔνθα τοῦτο Ἡσαΐας φησί, συνεχῶς εἴρηται τὸ ἐγώ εἰμι θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἕτι, καὶ ἐγώ εἰμι κύριος, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν ἐμοῦ· δίκαιος καὶ σωτήρ, οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ζητητέον οὖν πως τούτοις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ συνεχρήσατο ὁ ἀπόστολος. πρὸς μὲν τοὺς αἰρετικούς ἐλαττοῦν τὴν θεότητα τοῦ μονογενοῦς παντὶ τρόπῳ βουλομένους εἶποι ἂν τις ὅτι εἶτε ὡς περὶ τοῦ Χριστοῦ λεγομένοις τούτοις ἐνταῦθα ἐχρήσατο, εὐδελος ἢ ἀξία τῆς θεότητος τοῦ μονογενοῦς κατ' οὐδέν ἐλαττουμένης τοῦ πατρὸς, εἶτε περὶ τοῦ πατρὸς εἰρημένοις παρὰ τῷ προφήτῃ περὶ τοῦ κυρίου λέγων ὁ ἀπόστολος ἐχρήσατο τῇ μαρτυρίᾳ· καὶ οὕτω δέδεκται οὐχ ἑτέρας ὢν θεότητος ὁ υἱός, ὅπουγε συνεχρήσατο τῇ φωνῇ, ὡς ἂν ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λέγεσθαι δυναμένη, κἂν περὶ τοῦ πατρὸς εἰρημένη τυγχάνῃ. τοῦτο μὲν οὖν πρὸς τοὺς αἰρετικούς εἶποι ἂν τις, τὸ δὲ γε ἀληθές ἐκεῖνο ὅτι μηδὲ περὶ τοῦ πατρὸς εἴρηται ἰδικῶς μήτε περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς περὶ τῆς θείας φύσεως τῆς ἀνωτάτω καὶ πάντων αἰτίας· καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀπόστολος τῇ μαρτυρίᾳ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ κατεχρήσατο, ὁμοίως καὶ πατρὶ καὶ υἱῷ τὰ τοιαῦτα

πρέπει νομίζων, ὡς ἂν οὐδεμιᾶς οὔσης κατὰ τὴν φύσιν διαφορᾶς. παραπλησίως τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς Ἑβραίους τὸ σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν , περὶ τοῦ Χριστοῦ χρησάμενος φαίνεται 166. Ro+m 14,13 Μηκέτι οὖν, φησίν, ἀλλήλους κρίνωμεν. τοῦτο μὲν εἴρηται κατὰ κοινού, ἐντεῦθεν δὲ λοιπὸν πρὸς τοὺς ἀπ' ἔθνων τείνει λόγον, ὡς ἂν ἀρκούντως τὰ πρὸς Ἰουδαίους εἰπών. οὐ δίκαιον οὖν ὑμᾶς, φησί, κριτὰς καθίστασθαι τῶν ὁμοπίστων μένοντος ἅπαντας τοῦ κριτηρίου τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον. πολλὰ γὰρ οἱ ἀπὸ Ἑλλήνων παρὰ Ῥωμαίοις ἐπικρατέστεροι ὄντες καὶ τῷ πλήθει καὶ τῇ τῶν προσώπων ἀξιοπιστία, διεπράττοντο μᾶλλον ἐπὶ διασυρμῶ τῶν Ἰουδαίων, ἐπ' ὄψεσιν ἐκείνων ἐσθίειν ἐπιτηδεύοντες ταῦτα ὧν δὴ μάλιστα ἀπέχεσθαι σπουδὴν εἶχον, ὡς ἐντεῦθεν ἐκείνους ταραττομένους καὶ τῆς εὐσεβείας ἀφίστασθαι πολλάκις, καὶ μὴν καὶ τοῦ κοινού συλλόγου καταρραβυμοῦντας ἐφ' ἑαυτῶν γίνεσθαι μᾶλλον. καλὸν οὖν, φησί, τοῦτο μᾶλλον ὑμᾶς δοκιμάσαι, τὸ μηδὲν ποιεῖν εἰς βλάβην τοῦ ἀδελφοῦ, μηδὲ τοιαῦτα πράττειν ἃ τῆς εὐσεβείας ἐκείνον ἐκτρέπει. καὶ ἵνα μὴ δόξη τὴν τῶν βρωμάτων παρατήρησιν καὶ αὐτὸς ἐπεισάγων ταῦτα λέγειν, ἐπήγαγεν· Ro+m 14,14–15 Οἶδα καὶ πέπεισμαι ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' αὐτοῖ καὶ τὰ ἐξῆς, ἀναγκαίως καὶ τῇ διατάξει χρησάμενος εἰς τὴν τοῦ λεγομένου πίστωσιν, καὶ τῇ δι' αὐτοῦ προσθήκῃ ἀξιοπιστοτέραν τὴν ἀπόφασιν ἐργασάμενος, ὡς ἂν ἀρκούντος τοῦ Χριστοῦ πάντα καθαρὰ δεικνύναι. ἀκάθαρτον οὖν, φησίν, οἶδὲν εἶναι φημι τῶν εἰς βρώσιν κειμένων, εἰ μὴ τις ἀσθενεῖα λογισμῶν τοιαύτην περὶ τῶν ἐδεσμάτων λαμβάνει τὴν γνώμην. οὕτως οὐ τὴν τοιαύτην ἀποδέχομαι παρατήρησιν· ἀλλὰ τί ἐπήγαγεν; εἰ γὰρ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατ' ἀγάπην περιπατεῖς· ἀλλ' ὅτι μὴ δίκαιόν σε, φησί, διὰ βρώσιν λυπεῖν τὸν ἀδελφόν, δέον τῇ ἀνάγκῃ καὶ μειζόνων ἀνέχεσθαι. Ro+m 14,17 Ἄξιον μέντοι κάκεινους γελάσαι τῆς εὐηθείας ἐντεῦθεν, οἱ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐσθίειν τε καὶ πίνειν ἡμᾶς νομίζουσιν, σφόδρα δὲ ἐναντία ὑπολαμβάνοντες τῇ Παύλου φωνῇ οὐκ ἐν βρώσει καὶ πόσει τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ περιορίζεσθαι φάσκοντος 167. Ro+m 14, Ἔργον θεοῦ τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν φησίν. οὐ δίκαιον οὖν τοῦτο διὰ βρῶμά σε καθαιρεῖν ὅπερ ἀνίστησιν ὁ θεός. ὄρᾳς εἰς ὅσον ἠύξησε τὸ ἀμάρτημα. καὶ ἐπεὶ ἦν εἰκὸς αὐστηροτέρους ἐν αὐτοῖς ὄντας τινὰς δυσχεραίνειν πρὸς τὴν παραίνεσιν, καί που καὶ λέγειν τυχόν· τίς χρεῖα τῶν ῥημάτων τούτων τῶν πολλῶν; τί γὰρ οὐχὶ καὶ αὐτὸς ἀκάθαρτα αὐτὰ σαφῶς εἶναι φησίν; ἀναλαμβάνει πάλιν ἀσφαλιζόμενος καὶ φησιν· πάντα μὲν καθαρὰ, ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι Πάλιν ἀσφαλιζόμενος τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς τῶν βρωμάτων παρατηρήσεως ἐπιμελεῖσθαι, καὶ αὐτὸς ἐπάγει· πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς. ταῦτα λέγω, φησίν, οὐ τὴν παρατήρησιν ἐκείνην βουλόμενος κρατεῖν· τούναντίον γὰρ ἅπαντα εἶναι καθαρὰ νομίζω ὅσα πρὸς βρώσιν ὑπὸ θεοῦ γεγένηται. τί οὖν σοι βούλεται τὰ λεγόμενα; ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ, φησί, τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι· ἀλλ' εἰ καὶ καθαρὸν τὸ βρῶμα, ἢ γοῦν μετάληψις αὐτοῦ σοι οὐ καλὴ οὐχ ἀπλῶς ἐσθίοντι, ἀλλ' εἰς βλάβην ἑτέρου ἐπὶ διασυρμῶ καὶ χλεύῃ. Ro+m 14,22–23 Μακάριος, φησίν, ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει. φωνὴν τέθεικεν οὐκ ἐκείνοις ἀναγκαίαν μόνοις, ἀλλὰ γὰρ καὶ πᾶσι τοῖς ὅτι δήποτε τῶν εἰς ἀκρίβειαν συντεινόντων μετιέναι βουλομένοις. ἐγὼ γὰρ, φησίν, ἐκείνον μακάριστον εἶναι τίθεμαι, ὃς ἐπειδάν τι δοκιμάσῃ δι' ἀκρίβειαν καὶ ἀρετὴν μετιέναι, ἔχεται μὲν τοῦ ἔργου, οὐ μὴν ἑαυτὸν ὑπερέχειν διὰ τοῦτο νομίζει τῶν οὐ τὸ αὐτὸ μετιόντων· καλὸν γὰρ πάσης ἐκτὸς οἰήσεως τὴν ἀρετὴν ἐπιτελεῖν, μὴ ὑπερέχειν ἑαυτὸν διὰ ταῦτα νομίζοντα, ἅπερ ἂν ἐπιθυμία τῶν κρειττόνων μετῆ, μηδὲ μὴν ἀποδοκιμάζοντα τὸν οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐξεταζόμενον. τοῦτο μὲν οὖν εἴρηται κατὰ κοινού τῷ ἀποστόλῳ οὐκ ἐπὶ τῶν παρόντων μόνον,

ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ παντὸς οὐτινος οὖν φυλάττεσθαι ἀξίου. πάλιν δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἀνάγει τὸν λόγον· ὁ δὲ διακρινόμενος ἐὰν φάγη κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· πᾶν δὲ ὁ οὐκ ἐκ πίστεως ἁμαρτία ἐστίν. ὁ δὲ διακρινόμενος οὐκ ἐπὶ τῇ βρώσει λέγει, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὁμοπίστῳ· ὁ μὲν γὰρ διὰ πίστιν, φησὶν, ἀπλῶς 168 καὶ ἀδιαφόρως μεταλαμβάνων τῶν εἰς βρώσιν κειμένων ἐσθίει κάλλιστα, ὁ δὲ γε πρὸς τὸν ἀδελφὸν διαφερόμενος διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἔριδος ἐσθίων βλάπτεται, μᾶλλον ἀφορμὴν τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἔριδος τὸ βρῶμα ποιούμενος· ἔοικεν γὰρ οὐ διὰ πίστιν αὐτὸ ποιεῖν ἀδιαφόρως, ἀλλὰ φιλονεικία μᾶλλον τῇ πρὸς ἐκεῖνον· τὸ δὲ μὴ ἀπλότῃτι γινόμενον μετὰ πίστεως, ἀλλ' ἔριδι τῇ πρὸς τὸν πλησίον, ὠμολογημένον ἁμάρτημα. Ro+m 15,1 Τοῦτο πάλιν πρὸς τοὺς ἄπ' ἔθνῶν λέγει, οἱ διέπτυν τοὺς ἀπὸ Ἰουδαίων τῆς νομικῆς παρατηρήσεως ἔνεκεν. ὑμεῖς τοίνυν, φησὶν, οἱ δυνατοί, δίκαιοι ἂν εἴητε ἀνέχεσθαι τῆς ἀσθενείας ἐκείνων καὶ φέρειν αὐτοὺς ἀποστῆναι τῆς παλαιᾶς οὐ δυναμένους γνώμης. μὴ μὴν τὸ ἑαυτῶν περισκοπεῖτε μόνον· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν, ἄμεινον δὲ καὶ τὸ τοῦ ὁμοπίστου περισκοπεῖν, ὅπως ἂν βελτιωθεῖ κάκεῖνος. καὶ παραδείγματα πείθων αὐτοὺς τοῦτο ποιεῖν ἐπήγαγεν τὸ ἐξῆς. Ro+m 15,5 Λέγει μὲν ὅτι χαρίζεται ὑμῖν ὁ θεὸς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ παράκλησιν, ὥστε ὁμονοοῦντας πρὸς ἀλλήλους τῆς ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἔχεσθαι πίστεως, οὕτω τε σύμφωνον τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τὴν ὑμνωδίαν ἀποδιδοῦναι. ἐστὶ δὲ καὶ τοῦτο παραίνεσις ἐν σχήματι προσευχῆς· οἴους γὰρ αὐτοὺς εἶναι βούλεται, τοιοῦτους εἶναι ἠύξασθαι. ὅθεν οὐκ ἐξιστάμενος τοῦ οἰκείου σκοποῦ πάλιν ἐπάγει.

Ro+m 15,7 Ὡστε, φησί, δίκαιον ὑμᾶς μᾶλλον ἐφέλκεσθαι τοὺς ἀσθενεστέρους, λογιζομένους ὅτι δὴ καὶ ὑμᾶς ἀλλοτρίους ὄντας τῆς εὐσεβείας ὁ Χριστὸς οἰκειώσατο ἐπὶ τῷ τῆς μελλούσης παρὰ θεοῦ δόξης τυχεῖν. καὶ ἐπειδὴ πολὺν ἐποίησατο πρὸς τοὺς ἄπ' ἔθνῶν τὸν λόγον, δυνατοὺς αὐτοὺς καλῶν καὶ πίστιν ὀνομάζων τὴν περὶ τῶν βρωμάτων γνώμην αὐτῶν, ἵνα μὴ δόξη τὰ Ἰουδαίων αὐτὰ ὡς ἂν οὐδενὸς ἄξια λόγου διασύρειν, ἐπήγαγεν τὸ ἐξῆς. Ro+m 15,8 Τὰ μὲν οὖν προειρημένα, φησὶν, εἰρητοί μοι τὸ ἄκαιρον ἐλέγχοντι τῶν μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν βουλομένων ἀντέχεσθαι τῆς τῶν νομικῶν παρατηρήσεως, ἐπεὶ καὶ ἄγαν ἄτοπον εἶναι νενόμικα μετὰ τὴν τελειότητα τῶν κατὰ Χριστὸν ἐπ' ἐκεῖνα πάλιν δρομεῖν. ἐπὶ διαβολῇ δὲ τῶν κατὰ τὸν νόμον ἔφην οὐδέν· τούναντίον γὰρ ἅπαντα ἐκεῖνα 169 θαυμαστά καὶ μεγάλα εἶναι νενόμικα, εἰδὼς αὐτὰ διὰ τάξεις ὄντα θεοῦ, ὃς τὸν Ἀβραάμ ἐκλεξάμενος ἐπαγγελίας πρὸς αὐτὸν ἐποίησατο τοῦ ἐπιμελήσεσθαι μὲν τῶν ἐξ αὐτοῦ, ποιήσῃν δὲ καὶ τὰ ἔθνη πάντα διὰ τῆς πρὸς αὐτόν τε καὶ τὸ αὐτοῦ σπέρμα οἰκειώσεως τῶν παρ' αὐτοῦ τυχεῖν εὐλογιῶν, ὥστε ἅπαντας θεόν τε τῶν ἀπάντων αἴτιον ἐπιγιγνώσκειν καὶ ποτέρα οἰκεῖον ἐπιγράφεσθαι τὸν Ἀβραάμ περὶ πολλοῦ τὴν πρὸς τὸ σπέρμα αὐτοῦ τιθεμένους οἰκειώσιν. ἔδει μὲν οὖν τὰς πρὸς Ἀβραάμ ἐπαγγελίας πέρας λαβεῖν περὶ τοῦ ἅπαντα τὰ ἔθνη δι' αὐτοῦ τε καὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τυχεῖν τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ εὐλογιῶν. ἐπειδὴ δὲ οἱ πλεῖστοι τῶν Ἰουδαίων οὐδὲν τῆς τοῦ θεοῦ κηδεμονίας ἄξιον διεπράττοντο, οὐδὲ ἔκβασιν αἰ τοῦ θεοῦ λαβεῖν ὑποσχέσεις διὰ τὴν ἐκείνων ἐδύναντο κακίαν, ὁ τοίνυν Χριστὸς ἐκεῖθεν κατὰ σάρκα τὸ γένος κατάγων, ἠνέσχετο δέξασθαι τὴν περιτομὴν, καίτοιγε οὐδεμίαν ἔχων ἀνάγκην κατὰ τοὺς λοιποὺς Ἰουδαίους, οἱ διὰ τὴν οἰκειαν ἄγνω μωσύνην ἀναγκαίως ἐπὶ τῆς σαρκὸς τοῦ τρόπου τὸν ἔλεγχον φέρουσιν. τίνος γὰρ καὶ ἔδει τῶν ἔξωθεν τῷ Χριστῷ ἐπὶ τῆς οἰκειᾶς γνώμης τὰς τε ὑποσχέσεις βεβαιοῦντι καὶ τοῦ νόμου πληροῦντι τὸ βούλημα; ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἴλετο ὥστε ἔχειν τῆς πρὸς τὸν προπάτορα ἐπαγγελίας τὸ σύμβολον, ἵνα ὅταν ἅπαντες ἐπὶ Χριστὸν πιστεύσωσι, τὸν ἐκ τοῦ Ἀβραάμ τὸ γένος κατάγοντα ἐπαγόμενον μετὰ τῆς κατὰ τὴν φύσιν

οικειότητος καὶ τὸ σύμβολον τῆς πρὸς ἐκεῖνον ὑποσχέσεως ἀληθῆ καὶ βεβαίαν τὴν ἔκβασιν δεχομένης, τὸ τοὺς ἀπ' ἔθνων ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἐκεῖνου σπέρμα τυγχάνοντα πιστεύσαντας ὁμοῦ τε τὸν Ἀβραὰμ ἐπι γράφεσθαι πατέρα, καὶ διὰ τῆς πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ οικειώσεως τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ καλῶν ἀπολαύοντας, βεβαιοῦν τῶν εἰρημένων τὴν ἀλήθειαν. εἶλετο, φησὶν, ὁ Χριστὸς τὴν περιτομὴν δεξάμενος ὡσπερ τις διάκονος γενέσθαι τῶν ὑποσχέσεων ἐπὶ τούτῳ δοθεισῶν τῷ συμβόλῳ, ὥστε τοῦ θεοῦ φανῆναι τὴν ἀλήθειαν πέρας τῆς πρὸς τοὺς πατέρας ὑποσχέσεως οὕτω λαμβανούσης. οὐκοῦν Ἰουδαῖοι μὲν, ἐπειδὴν ἐκεῖθεν Χριστῷ πιστεύωσιν, ἀκολουθῶς ἀπὸ τῶν καλῶν ἐπὶ τὰ κρείττω μεθίστανται, οἱ δὲ γε ἀπὸ Ἑλλήνων προσιόντες φιланθρωπία θεοῦ τὴν πρὸς ταῦτα οικειώσιν δέχονται. ταῦτα μὲν οὖν εἰς σύστασιν ἔφη τῶν κατὰ νόμον ἐπὶ τῷ δεῖξαι, ὅση τίς ἐστὶ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῶν κατὰ Ἰουδαίους ἡ διαφορά, ὥστε μὴ ἀπὸ τῶν προειληφότων διασύρειν τὰ τοῦ νόμου δοκεῖν. ἀκολουθῶς δὲ πάλιν ἀσφαλίζεται τὸ μὴ Ἰουδαίοις ἀφορμὴν παρασχεῖν κατὰ τῶν ἀπ' ἔθνων ὡς ἂν πρόσφατον δεδεγμένων καὶ φησιν. Ro+m 15,9–12 Ταύταις ἐχρήσατο ταῖς μαρτυρίαις, ὥστε δεῖξαι ὅτι αἰεὶ καὶ παρὰ τοῖς προφήταις δεδοκίμασται τὰ ἔθνη ἀξιόπιστα εἶναι πρὸς τὸ τῆς 170 εὐσεβείας μάθημα, εἰ δὴ βούλοιντο, εἴ γε καὶ εὐχαριστεῖν ἐπ' ὄψει ταῖς ἐκείνων ὁ προφήτης ἐπαγγέλλεται , κοινωνεῖν τε τῆς εὐφροσύνης τῷ λαῷ προστάττονται καὶ ὕμνους ἀναπέμπειν θεῷ. Ro+m 15,14 Ἐπειδὴ ἀρκοῦσαν πεποίηται πρὸς αὐτοὺς τὴν διδασκαλίαν, ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐθις ἀνατρέχει τοῦ οικείου προσώπου. εἰρήκει δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ προοιμίου πολλὰ μὲν, ὥστε μὴ αὐθαδεῖα δοκεῖν ἐπιχειρεῖν τῇ πρὸς αὐτοὺς διδασκαλίᾳ παρὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου παρεληφότας τῆς εὐσεβείας τὸ δόγματα , ἀπολογούμενος δὲ καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀπεληλυθέναι ἄχρι τούτου, διὰ γραμμάτων δὲ καὶ νῦν αὐτοῖς διαλέγεσθαι. καίτοιγε πρὸς πολλοὺς ἀφικόμενος ἑτέρους, περὶ ἀμφοτέρων δὴ κἀνταῦθα διαλέγεται πρὸς τῷ τέλει λοιπὸν τῆς ἐπιστολῆς γενόμενος, πάνυ μὲν σπουδάζων δεικνύει ὡς οὐδὲν ἐπιμέμφεται τοῖς τοῦ μακαρίου Πέτρου διδάγμασιν, ἀπολογούμενος δὲ ἐξῆς καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀπεληλυθέναι πρὸς αὐτούς. ἐνταῦθα τοίνυν φησὶν ὅτι σφόδρα πέπεισμαι περὶ ὑμῶν, ὡς παντὸς ἀγαθοῦ μεστοὶ καθεστήκατε καὶ πᾶσαν ἔχετε τῶν προσηκόντων τὴν γνῶσιν ὡς καὶ ἑτέρους δύνασθαι νοθετεῖν· τοιοῦτος γὰρ ὁ διδάξας ὑμᾶς. Ro+m 15,15 Τολμηρότερον δέ, φησὶν, ἔγραψα ὑμῖν ἀπὸ μέρους. κολῶς τὸ ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ καθόλου δόξη τοῦτο ἀποφαίνεσθαι περὶ ἑαυτοῦ καὶ τὴν οικεῖαν ἐκβάλλειν οὕτω διδασκαλίαν, ἐπεὶπερ οὐδὲ ποιεῖν αὐτὸ ἐχρῆν, εἰ δὴ καθόλου τολμηρὸν ἐπεχείρει τοῖς μὴ προσήκουσιν· νυνὶ γὰρ τῇ τοῦ ἀπὸ μέρους προσθήκῃ καὶ τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἑαυτοῦ διδασκαλίας ἐνεδείξατο καὶ τὴν αἰτίαν σαφῆ πεποίηκε δι' ἣν τολμηρότερον ἔφη γεγραφηκέναι, οὐ τῷ αὐτοῦ διδάσκειν, ἀλλὰ τῷ μετὰ Πέτρον. δεικνύς γοῦν τὸ τοῦ πράγματος ἀναγκαῖον ὡς ἔπανα μιμνήσκων ὑμᾶς φησὶν. καλῶς τὸ ἐπαναμιμνήσκων· οὕτω γὰρ , φησὶν, ἀποδέχομαι ἐκεῖνα καὶ θαυμαστὰ εἶναι ἠγοῦμαι, ὥστε οὐδὲ διδάσκειν ἐπαγγέλλομαι, ἀλλ' εἰς ὑπόμνησιν ἄγειν ὧν μεμαθήκατε. καὶ δεικνύς ὅτι ἀρμόττον αὐτῷ τὸ ποιεῖν τοῦτο, ἐπήγαγεν· διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τὰ ἐξῆς. τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ χάριτος ἠξιώθη, φησὶν, εἰς τὸ ὑπηρετεῖσθαι με τῷ Χριστῷ τοῖς πανταχόσε ἀνθρώποις διαγγέλλοντα τῶν δι' αὐτοῦ παρασχεθέντων ἡμῖν τὸ μέγεθος, ἐπὶ τὸ κάκεινους πιστεύσαντας καὶ τῆς τοῦ πνεύματος ἀξιοθέντας χάριτος τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν. ἀναγκαίως οὖν καὶ τοῦτο ἐγχειρισθεὶς κέχρημαι τῇ πρὸς ὑμᾶς διδασκαλίᾳ, οὐ καινόν τι διδάσκειν ὑπισχνούμενος, οὐδὲ ὅπερ οὐκ ἔγνωτε παρὰ Πέτρου, εἰς ὑπόμνησιν δὲ τῶν προειληφότων ἄγων ὑμᾶς 171. Ro+m 15,22 Διὰ τοῦτο, φησὶν, ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς ἔλθειν ἐπιχό μιν, ἐπειδὴ ὑμῖν μὲν ἀρκοῦντα τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν Πέτρον, ἐμὲ δὲ περὶ τῶν

λοιπῶν ὠφέλειαν ἀσχολεῖσθαι ἠβούλετο. Ro+m 15,24 Τὸ ἀπὸ μέρους εἶπεν ὡς καὶ αὐθις πρὸς αὐτοὺς γενησόμενος ἐπέειπε οὐχ ἅπαξ μόνον εἰς τὴν Ῥώμην ἀφίκετο ὁ μακάριος Παῦλος. Ro+m 15,28 Καὶ σφραγισάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν τοῦτον ἀντὶ τοῦ πληρώσας αὐτὸν λέγει, ἵνα εἴπη ἀποκομίσας καὶ δεδωκώς· εἰ γὰρ καὶ τῇ γνώμῃ τῶν δεδωκότων τέλειος ἦν ὁ καρπός, ἀλλὰ τῇ χρεῖα ἀτελῆς οὕτω δεξαμένων ὧν περ οὖν ἔνεκεν ἐδόθη. θαυμαστὴ μὲν οὖν ἡ πρόγνωσις τοῦ μακαρίου Παύλου οὕτως ἀκριβῶς ὑποσχομένου τὸ ἀπελεύσεσθαι πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀπ' αὐτῶν εἰς τὴν Σπανίαν , καὶ τοῦτο οὐκ εἰς ἅπαξ ἐμφάναντος ἔσεσθαι, ὅπερ οὖν τὸ ἀπὸ μέρους ἐμήνυσεν. ὑπερβολὴν δὲ ἔχει θαύματος τὸ ἐξῆς. Ro+m 15,29 Σαφῶς δείκνυσιν ὡς καὶ τὸν τρόπον ἠπίστατο καθ' ὃν ἔμελλεν ἀπιέναι πρὸς αὐτούς· τοῦτο δὲ ἦν τὸ δέσμιον αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Ῥώμην ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀχθῆναι. ἦν δὲ καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνώσεως ἦν περὶ τῶν μελλόντων ἐκέκτητο. Ro+m 15,30–33 Ὡς αὐτὸς ἐν πολλοῖς ἐξετάζεσθαι μέλλων θορύβοις, παρακαλέσας τε αὐτοὺς εἰκότως καὶ προσεύχεσθαι, τούτου γε ἔνεκεν ἐπεύχεται ἐκείνοις τὸ τῆς εἰρήνης ἀπολαύειν αἰεὶ, δεικνὺς ὅτι κἂν αὐτὸς ἐν τούτοις ὑπὲρ ἐτέρων ἦ, τοὺς γοῦν λοιποὺς μετὰ πάσης ἀνέσεως τὴν εὐσεβίαν μετιέναι εὐχεται 172. Ro+m 16,3 Ἔοικεν οὗτος εἶναι οὗ καὶ ἐν ταῖς Πράξεσιν ὁ μακάριος μέμνηται Λουκάς, ὡς ἔλλογίμου καὶ ἀπὸ τῆς γνώσεως τῶν θείων γραφῶν συνέχοντος τοὺς Ἰουδαίους ἐν τοῖς ἐλέγχοις. Ro+m 16,18 Τὸ μὲν τῆς εὐλογίας, ἵνα εἴπη τῆς εὐφημίας καὶ τῆς κολακείας ἦν ἐπ' ἀπάτη πολλάκις ἐποιοῦντο. λέγει δὲ περὶ τῶν ἀπὸ Ἰουδαίων, οἱ ἀπανταχόσε περιιόντες τοὺς ἀπ' ἐθνῶν πιστεύοντας τῆς νομικῆς ἔχεσθαι παρατηρήσεως πείθειν ἐπειρῶντο, οὓς αὐτάρκως διέσυρεν τῷ εἰπεῖν ὅτι τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ, εἶγε ὑπὲρ τοῦ ἀπατῶντας δύνασθαι τὴν ἑαυτῶν γαστέρα πληροῦν πάντα ποιοῦσιν. ἔδειξε δὲ κἂν τούτῳ ὅτι σφόδρα ἐπαινεῖ τὰ Πέτρου διδάγματα, ὅπου γε ἐπ' ἐκείνων αὐτοὺς βούλεται μένειν καὶ ἀποστρέφεσθαι τοὺς παρ' ἐκεῖνά τι διδάσκειν ἐπιχειροῦντας. Ro+m 16,23 Οἰκονόμον τῆς πόλεως καλεῖ τὸν βιωτικὴν τινα ἐγκεχειρισμένον φροντίδα παρὰ τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων ἐπὶ διορθώσει τῆς πόλεως, ἦν δὲ καὶ οὗτος τῶν πεπιστευκότων δηλονότι Χριστῷ.